

PS II

170

ANUL I.

Nr. 11—12

NOEMVRIE—DECEMVRIE 1944

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

CARANSEBEȘ, 1944

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEȘ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

SUB PATRONAJUL

P. S. S. EPISCOPULUI VENIAMIN AL CARANSEBEȘULUI

Redactor:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ

Academia teologică, Caransebeș.

APARE LUNAR

Administrator:

Prot. TEODOR ROȘCA

Cășieria Diecezană, Caransebeș

Inscrisă în Registrul publicațiilor periodice la Tribunalul Caransebeș, Nr. 4—1944.

CUPRINSUL :

REDACȚIA :

Dr. C. CORNEANU :

† Protos, Dr. I. OLĂRIU :

Prof. Dr. D. I. BELU :

Prof. Dr. G. COTOȘMAN :

Pt. I. CAMPIANU :

Prof. Dr. P. REZUȘ :

Înfrățirea oamenilor

Episcopul Ioan Popasu

Curs de Teologia pastorală

Despre necesitatea revizuirii și întregirii moralei teologice

Străvechile organizații de Stat slavo-române din Banat

Mișcarea sectară în eparhia Caransebeșului

Problema probabilității și a necesității în Teologia fundamentală

Prof. Dr. M. BANESCU, V,
L. B. :

PROBLEME ACTUALE: Ziarul Pastoral, Parastasul,
Les Allemands tels qu'ils sont

Prof. Dr. P. REZUȘ,
Prot. I. SERAFIN,
Prof. Dr. G. COTOȘMAN :

COMENTARII : Ziaristica în slujbă Bisericii, Actualitatea
predicii, Din nou despre limba liturgică, Contribuții
la înălțarea la slujbe în sobor a protopopilor

Prof. Dr. D. ONCIULESCU :

PORTRETE ORTODOXE: Dimitrie Țichindeal

Arh. Dr. L. BUSUIOC, prof. :

LECTURI MORALE: Cine va arunca prima piatră?

Prof. Dr. P. REZUȘ,
Prof. Dr. D. I. BELU,
Prof. Dr. M. BANESCU,
Dr. D. ONCIULESCU,
Diac. N. CORNEANU :

RECENSII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE : Academia teo-
logică „Andreiană”, Anuarul XX, Etica Nicomahică în
românește, Sub semnul crucii, Istoria filozofiei, Sfân-
tul antimis, Cosmogonia biblică și teoriile științifice,
Banatul de altădată, Anuarul societății „Armonia”,
Primitivii

Prof. Dr. P. REZUȘ.

NOTE : Episcopiile ortodoxe din Ardealul eliberat, Calen-
darele ortodoxe

Prof. Dr. P. REZUȘ:

CRONICĂ : Eliberarea Clujului, Îndemn, Noua Societate
a Națianilor, Moaștele sf. Paraschiva, Redarea liber-
tății religioase baptilștilor și adventiștilor, † Arhiepis-
copul de Canterbury, Legile rasiale, Alegeri în U.S.A.,
Drapelul, † Charles Diehl, † Alexis Carrel, Ministrul
Căltelor

NOTIȚE BIBLIOGRAFICE

CUPRINSUL „ALTARULUI BANATULUI” PE A. 1944

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

Infrățirea oamenilor

MOTTO: „Și mă rog nu numai pentru ei, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvântul lor. Mă rog ca toți să fie una, cum tu tală ești în mine și eu în tine, ca și ei să fie una în noi, pentru ca lumea să creadă că tu m'ai trimis”

Io., 17, 20—21.

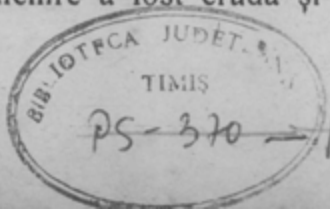
Întristată rugăciune și caldă, șoptită de buzele dumnezeiești ale Domnului nostru Iisus Hristos, către Părintele Său ceresc...

Cu două mii de ani în urmă, un Fiu de Dumnezeu se ruga pentru infrățirea oamenilor întreolaltă și temeiul rugăciunii acesteia a rămas neclătit până în zilele noastre.

Înțelepciunea divină a Logosului a știut că singura și cea mai trainică temelie a fericirii creaturii este infrățirea ei cu toate ființele cuvântătoare de o seamă cu ea.

Pentru acest nobil scop, Domnul nostru Iisus Hristos a povățuit creatura să-și iubească aproapele, ca pe sine însuși, iar pe Dumnezeu, mai presus de orice, să I se închine și să-I asculte poruncile. Prin îndeplinirea acestor condiții ar fi urmat, ca un corolar logic, și mult așteptata infrățire a oamenilor.

Zorii creștinismului se ivesc, la scurgerea unei nopți înfri-coșate pentru întreaga omenire. Oricât ar încerca adeptii fanatici ai clasicismului să înalțe anticele virtuți și fapte ale strămoșilor păgâni ai omenirii, realitatea ce-a domnit, secole și milenii, în omenire a fost crudă și sălbatecă.

Prin prisma anticelor concepții păgâne omul nu conta nimic. Oricare războinic antic cu fală putea cade în sclavie, când vieața lui nu valora nimic; clasele sociale separau apoi omenirea în tabere sacrosancte, din care nu se putea sări, oricâte virtuți și merite ar fi avut individul, iar legile erau de-o cruzime rară.

Când apare pe arena lumii Mântuitorul omenirii, a vorbi senatorului roman de-o înfrățire cu sclavul era o nebunie dintre cele mai mari, iar a pleda pentru o egalitate a elinului cult cu barbarul din păduri era una și mai mare...

Domnul nostru Iisus Hristos are acest curaj suprapământesc de-a vorbi și de-a ridica aceste precepte nouă de vieață la rangul de dogme.

O dragoste imensă față de creatură îl poartă pașii pretutindeni, pe pământul Țării Sfinte, îl apleacă și la patul sclavului și la cel al seniorului, îl înduioșează și la suferința copilului și la boala bătrânului, îl face să alerge și la Iidov, și la Elin și la păgân...

Domnul nostru Iisus Hristos ne-a dat tuturor cea mai autentică pildă de urmat, în slujba marelui ideal, care este înfrățirea oamenilor.

Astăzi oamenii sunt învrăjbiți mai mult decât oricând în istoria omenirii. Cândva revoluția franceză preconiza, în cele patru vânturi, celebrele precepte de pe flamurile sale: *libertate, egalitate, fraternitate*, țâșnite din aceeași nevoie universală de înfrățire, precepte pe care Domnul nostru Iisus Hristos le propovăduia cu veacuri în urmă...

Astăzi, la fel, preceptele acestea prind a răsuna din nou pretutindeni... Indivizii sunt îndușmăniți între ei în sânul aceluiași popor, iar popoarele se îndușmănesc întreolaltă ca indivizii...

Uri nespuse se tâlăzuesc în interiorul neamurilor, care le amenință cu desființarea; uri imense se involbură între popoare care amenință omenirea cu o catastrofă, cum n'a mai cunoscut istoria...

Pentru ce toate aceste nenorociri pe capul acestei omeniri bolnave?

Pentru că dumnezeieștile cuvinte ale Mântuitorului au fost uitate și de indivizii singuriți și de popoare.

Popoarele creștine se luptă între ele și caută să se extermineze de pe suprafața pământului...

Ce lipsește astăzi acestei omeniri învolburate?

Lipsește o trăire adevărată a cuvintelor Mântuitorului și nimic altceva. Orice alte programe de întronare a păcii și fericirii oamenilor în lume sunt zadarnice.

Fariseii și vameșii moderni mai așteaptă, în semn de blasfemică sfidare, o minune din partea Divinității...

Minunea este în mijlocul nostru, în noi: să ne înfrățim întreolaltă, după cuvintele și învățătura Domnului, oameni și popoare, și mult așteptata fericire a creaturii va putea începe și domni nestingherită în lume.

REDACTIA

Episcopul Ioan Popasu

(1808—1889 *)

Introducere

Diploma imperială din 6 Iulie 1865, trimisă mitropolitului Andrei Saguna (1808—1873) de ministrul de stat Anton cavaler de Schmerling (1805—1893) cu adresa Nr 3209/94 St. M. din 8 Iunie 1865, desface legăturile ierarhice dintre biserica ort. română a Banatului și dintre cea gr. or. sârbă a Carlovițului.

Prin ea își redobândește, la 15 Iulie 1865, eparhia Caransebeșului viața ei națională, pe care i-a întrerupt-o la 25 Octombrie 1775, mutându-i sediul la Vârșeț, vlădica Vichentie Popovici (1769—1786).

Cu decretul împărătesc din 6 Iulie 1865 episcopia reînființată e „conferită” arhimandritului Ioan Popasu, pe care sinodul episcopesc al restauratei mitropolii a Transilvaniei și Ungariei, întrunit la 6 Martie 1865 în Carloviț, l-a ales vlădică.

Hirotonit arhieru la 15 August 1865, în biserica „Pogoririi Duhului sfânt” din Rășinari, „episcopul național” Ioan Popasu și-a ocupat scaunul la 20 August 1865. Intronizarea i-a urmat la 30 Octombrie (11 Noembrie) 1865 prin mandatarul mitropolitan, episcopul Procopiu Ivacicovici (1809—1881) al Aradului, în prezența comisarului împărătesc, generalul Anton baron Benko de Bojnik.

A păstorit, „după duhul sfințeniei”¹ până la 5/17 Februarie 1889, când a adormit în Domnul.

Ca protopop al Brașovului

Ioan Popasu s'a născut la 20 Decembrie 1808 în Brașov. A urmat școala primară grecească și gimnaziul din Brașov și Sibiu. Filozofia la Cluj, iar teologia la universitatea din Viena unde, în anii 1832—36, a fost „alumn” în convictul imperial „Barbareum”.

La 1 Septembrie 1836, episcopul Vasile Moga (1774—1845) îl numește secretar episcopesc. La 9 Martie 1837 îl hirotonește diacon-celibe, la 12 Martie 1837 îl sfințește presbiter și îl institue paroh al bisericii sf. Nicolae, iar la 12 Aprilie 1837 protopresbiter al Brașovului.

*) La 24 Decembrie 1944 se împlinesc 80 de ani dela reînființarea mitropoliei și episcopiei noastre. Comemorând acest eveniment istoric, revista „Altarul Banatului” evocă, cu recunoștință, amintirea episcopului restaurator Ioan Popasu.

1) Rom. 1, 4.

„În acest an, când m'am învrednicit a primi darul preoției — istorisește episcopul Ioan Popasu cu prilejul celei a 50-a aniversări a preoției sale,¹⁾ — orizontul bisericii noastre române ortodoxe, a clerului și a poporului, era îngrecat de nouii cei mai întunecoși. Biserica noastră era numai tolerată. Jurisdicțiunea ei era atât de mărginită încât nici un paraclisier nu se putea pune fără intervenirea autorității din afară. Preoții ajunși la sapă de lemn trebuiau să deie dijmă preoților de alte confesiuni. De școale românești confesionale nici vorbă nu putea fi când în Brașov, oraș cu peste 9.000 credincioși români și cu 5 biserici ortodoxe, nu era decât la biserica sf. Nicolae o școală pentru bucheri, cu un învățător — dascălul Lache — care fusese paraclisier. În această tristă stare se afla biserica și clerul nostru în Ardeal. Dincoaci de piatra Craiului, în părțile ungurene și bănățene, deși biserica noastră era în câțva mai scutită iar preoții într-o stare materială ceva mai bună totuși ei, ca Români dreptmăritori, gemeau sub o ierarhie străină, mașteră...”

La 1865, când Ioan Popasu părăsește Țara Bârsei, pe care a păstorit-o 28 de ani cu recunoscută vrednicie, Brașovul își trăia epoca de realizări istorice. În inventarul ei, locul cel dintâi îl ocupau „Școalele naționale române centrale de religiunea răsăriteană dreptcredincioasă”, așezate în monumentală lor clădire din Groaveri, zidită de cele două comunități bisericești — sf. Nicolae și Adormirea —, unite prin „legământul” lor din 1 Septembrie 1851. Ele sporesc la 1869 cu școala reală și cu cea comercială și revarsă, an de an, pârga de aur a rodului lor binecuvântat la 1850 de întemeietorul Ioan Popasu.

Prof. Andrei Bârseanu (1858—1922) îl aseamănă cu marii ctitori de mănăstiri și de biserici românești. Pentru vecinicirea amintirii lui, el propune zăvăruirea icoanei edificiului, ținut de o parte de protopopul Ioan Popasu, de cealaltă de mitropolitul Andrei Șaguna, iar deasupra lor să planeze geniul iubirii de neam și al iubirii de știință²⁾. Prof. Ștefan Velovan (1852—1932) îl numește semănător de așezăminte culturale, tot atâtea monumente neperitoare, care sunt singura noastră mândrie națională și garanță pentru un mai bun viitor³⁾. Mitropolitul Ioan Meșianu (1828—1916) vede întrânsul pe „cel dintâi anteluptător în recâștigarea vechei noastre mitropolii”. Iar mitropolitul Bucovinei Dr. Silvestru Morariu-Andrieviciu (1818—1895) pe „Românul învăpăiat pentru deșteptarea din amorțirea seculară și scăparea din starea de împilare a poporului român din Ungaria și Transilvania”.

Prof. Dr. Ioan Lupaș ni-l înfățișează ca pe „singurul om care, prin istețimea și energia sa, se apropia în 1847 de Andrei Șaguna”. El ne mai spune că, „curând după moartea episcopului Vasile Moga pare a se fi manifestat dorința unora de a-l avea pe Ioan Popasu episcop. Astfel la 6 Martie 1846 prof. Aron Florian (1805—1887) întreabă din București pe Gheorghe Barițiu (1812—1893), dacă s'a format în Transilvania vreo opinie pentru noul episcop — neunit ce urmează a se alege. Declarase-va clerul în vreun chip oareșcare pentru Ioan Popasu și este oare nădejde,

1) La 13/25 Aprilie 1887.

2) Convorbiri Literare, a. 1909 Nr 3, p. 237.

3) Foaia Diecezană, a. 1887.

ca el să apuce scaunul" ? ¹⁾). Dar și cercurile din Viena aveau opinie foarte favorabilă despre activitatea lui pastorală din tractul Brașovului. Planul acesta fu însă abandonat pentru motivul, că rudeniile lui Moga ar fi ținut prea multe intrigi, prin care ar fi zădărnicit în bună parte, intențiunile salutare și stăruințele tânărului Popasu²⁾.

La alegerea de episcop din 2 Decembrie 1847 dela Turda, fără să-și fi pus candidatura, protopopul Ioan Popasu a obținut 11 voturi, față de cele 27 ale vicarului general Andrei Șaguna.

Activitatea sa pentru restaurarea mitropoliei

Ioan Popasu a văzut în Andrei Șaguna pe „bărbatul providențial” plin de duh și de zel profetic, care a fost trimis de Dumnezeu ca să lucreze pentru emanciparea bisericii și a clerului ei”. De aceea i se ațură și îl sprijinește, cu devotament, „în lupta, adesea stăruitoare de sudori crunte, pentru scoaterea națiunii române din umbra morții, în care au aruncat-o legislațiunile barbare ale trecutului și în cea pentru *reînvierea străvechei mitropolii ortodoxe române*”³⁾.

Adunarea generală a națiunii române din Transilvania dela 3/15 Mai 1848 din Blaj cere și „restabilirea mitropoliei române și a sinodului ei general anual, după vechiul drept, în care episcopii să se aleagă liber de deputați clerici și mireni”. Iar „generalnica adunare a țării Banatului” din 15/27 Iunie 1848 dela Logoj „necunoscând nici un drept Sârbilor asupra ierarhiei românești, cu un glas hotărîtor strigă a nu mai cunoaște ierarhia sloveno-sârbească”. Această adunare a celor 30.000 bănățeni⁴⁾ constituie piatra de temelie a episcopiei Timișorilor, declarată de ei mitropolie cu episcopiiile Vârșetului și Caransebeșului ca sufragane.

Hotărârile celei dintâi au fost duse împăratului Ferdinand I. (1793—1875) la Innsbruck, în 30 Mai 1848, de Ioan Popasu, Aug. Treb. Laurian (1810—1881), Timotei Cipariu (1805—1887) și Ioan Bran de Leményi (1811—1900). Iar ale celei de a doua, cuprinse în memoriile din 20 Iulie și 24 Octombrie 1849, au fost înaintate ministerului cultelor din Viena de „deputații națiunii române”, protopopul Ioan Popasu, proprietarul Petru Mocioni (1807—1858), agentul de curte Dr Ioan Dobran, căpitanul cetății Timișoara Petru Cermena și de administratorul Cărașului Teodor Sîrbu.

Pe linia revendicărilor bănățene Șaguna și Popasu se situează la 20 Iulie 1849, când cer guvernului imperial, ca să numească în scaunul vlădicesc al Vârșetului, devenit vacant prin moartea episcopului Ștefan Popovici (1843—1849), pe arhimandritul Patrichie Popescu (1809—1862). Căci „născut și crescut fiind în dieceză, la Bata, e în stare mai mult decât oricare altul să mângâie pe Românii din Banat”. Cu acest prilej ei cer însă și „oprirea patriarhului din Carloviț dela orice amestec în afacerile bisericii române. Apoi convocarea unui congres pentru constituirea biseri-

1) Dr Ioan Lupaș: Mitropolitul Andrei baron de Șaguna, p. 58.

2) Dr Ioan Lupaș: Istoria bisericească a Românilor ardeleni, pg. 234.

3) Gh. Barițiu la jubileul preoției sale de 50 ani.

4) Tr. Birăescu: Ziarul „Dacia” din Timișoara, Nr 141 din 27 Iunie 1943.

cească a Românilor, dreptul de alegere pentru episcopi și mitropolit și hirotonirea candidaților de preoție din Banat prin episcopii români dela Sibiu și Arad.“

Răspunsul l-au primit după ... 16 ani. Dar atunci, la 1865, Patrachie Popescu nu mai era în viață¹⁾. Și nu mai era nici Ignatie Vuia (1809—1852), vicarul adunării de pe câmpul libertății a Logojului. Tronul venerabilei episcopii a Caransebeșului îi revine deci, în mod firesc, lui Ioan Popasu. Căci el a făcut parte și din „delegația tuturor Românilor din monarhia austriacă“, care a prezentat la 13/25 Februarie 1849, în Olmütz, împăratului Francisc Iosif I (1830—1916) „petițiunea generală a națiunii române“, prin care pretindea: a) „unirea tuturor Românilor din statul austriac într-o singură națiune de sine stătătoare, b) administrație națională independentă în respectul politic și ecleziastic, c) un congres a toată națiunea spre constituirea sa și pentru alegerea unui cap național, d) un consiliu administrativ național sub numirea de senat român și e) alegerea unui cap bisericesc de sine stătător, sub care vor sta ceilalți episcopi naționali“. Și el se pune la 10 Ianuarie 1850 și în fruntea „delegaților națiunii române“, Petru Mocioni, Ioan Dobran, Petru Cermenă, negustorul Iova Popovici, avocatul Alex. Atanasievici, primarul Logojului Constantin Udrea și Vicențiu Babeș (1821—1907), care cer ministerului imperial din Viena „împărțirea părții monarhiei, locuită de Români, după principiul egalei îndreptățiri a tuturor naționalităților, ca națiunea română să nu mai fie supusă alteia“, căci ... „în Banat, unde Românii au nefericirea să steie și acum sub ierarhia sârbească, preoții români sunt întemnițați din partea episcopilor sârbi sub diferite pretexte nemotivate, numai ca să nu aibă ocazie să protesteze în contra supremației națiunii sârbești ...“. Astfel episcopul Timișorii Pantelimon Jivcovi (1839—1851) „despot din fire“ a suspendat numai în luna Octomvrie 1849 vreo 70 preoți români, aruncându-i în închisoare pentru vina de „a fi publicat poporului proclamațiunile guvernului revoluționar“²⁾.

Dar lupta „pentru reșezarea în starea de mai înainte a ierarhiei bisericești, suprimată prin fatalitatea timpurilor și măsurilor politice“, continuă...

Sinodul diecezan întrunit la 12/24 Martie 1850 în Sibiu și compus din 24 preoți și 20 mireni, între care și Avram Iancu (1824—1872), i-a pozitie pentru „mitropolia tuturor Românilor din monarhie“.

Senatorii imperiali Andrei Șaguna, Andrei Mocioni (1812—1880) și Nicolae Petrino (1817—1890) pretind împăratului, la 21 August 1860, „restaurarea mitropoliei pentru Românii bisericii orientale a diecezei Ardealului, Timișorii, Vârșetului și Aradului cu eschivarea părții sârbești“. Împăratul îi asigură, la 27 Septemvrie 1860, că „nu este neaplecat înființării unei mitropolii române gr. neunite“. În schimb ministrul cultelor Leo Thun (1811—1898) condiționează³⁾ „deslegarea legământului ierarhic, enunțat prin deciziunile imperiale din 30 Septemvrie și 9 Octomvrie 1783, dela opinia unui sinod regulat“.

1) A murit la 10 Septemvrie 1862 „jelit de toți oamenii de bine, care l-au cunoscut mai de aproape atât ca demnitar bisericesc cât și ca Român, care a știut să inspire respect chiar și ierarhiei sârbești“. (Gh. Barițiu, idem v. III. p. 152).

2) Gh. Barițiu: Istoria Transilvaniei, v. II. pg. 660.

3) În adresa sa Nr 14.721/469 din 30 Septemvrie 1860.

Sinodul diecezan, format din 46 clerici și 52 mireni, întrunit la 24, 25 și 26 Octomvrie 1860 în Sibiu arată împăratului, că „Românii ortodocși din monarhie vreau numai să-și restaureze ierarhia sau mitropolia lor ce au avut-o până la 1700 care, în urma sistemii leopoldine și iosefine li s'a oprit și, contrar canoanelor bisericii ort. răs., li s'a subordonat prin ordinele mai înalte din 30 Septemvrie și 9 Octomvrie 1783 ierarhiei sârbe. Așa Românii ortodocși din Austria, prin restaurarea ierarhiei lor, vreau să dovedească ascultare canoanelor și instituțiilor pozitive ale religiei lor și vreau ca să rămână credincioși credinții străbunilor lor...” Roagă deci Curtea „să nu condiționeze împlinirea cererii lor celei drepte dela opiniunea unui sinod iregular și anticanonic față cu biserica ort. rom., ci *deadreptul* să-i elibereze de acel legământ antibisericesc...”

Acest sinod diecezan se adresează și Sinodului episcopesc al mitropoliei din Carloviț, rugându-l ca „pentru regularea referințelor ierarhice române și sârbe, să aștearnă împăratului numai astfel de propuneri, care să corespundă convingerilor și dorințelor drepte ale națiunii române...”

O nouă „deputațiune”, și aceasta e ultima, în frunte cu episcopii Andrei Șaguna și Procopiu Ivacicovici, cu general vicarul și arhimandritul consistorial Teofil Bendela (1814—1875), — mitropolitul dela 1873—1875 al Bucovinei —, cu Ioan Popasu, Eudoxiu Hurmuzachi (1812—1874), Andrei și Antoniu Mocioni de Foen (1816—1890), Emanuil Gojdu (1802—1870), Filip Pascu, fiscal suprem de comitat, Constantin Udrea neguțator în Logoj, Vicențiu Babeș și cu protosincelul Nicolae Popea se prezintă în 15 Martie 1862 la Viena și „documentează” împăratului, că „nici în cercul bisericii generale ori locale, nici în stat, Românii nu cer vreo pozițiune nouă și neavută până acum, ci ei doresc să-și recâștige numai o situațiune ce din privințe politico-administrative de un îndelungat șir de ani în faptă li s'a luat, dar li se cuvine după dreptate din vechime”. Ei se roagă, ca împăratul „să ridice piedicile ce stau în calea realizării mitropoliei lor, venerabile nouă Românilor de religiunea orientală, și să le deie aceeași pozițiune de drept de stat, de care se bucură creștinii celorlalte religii și națiuni creștinești din monarhie...”

Răspunsul sosește la 29 Iunie 1863 sub Nr 563 dela cancelaria aulică reg. din Ardeal. E autograful din 25 Iunie 1863, prin care împăratul își arată „*intențiunea de a înființa și pentru Românii de biserica gr. orientală o mitropolie independentă, coordonată cu cea sârbească*”.

„Intențiunea” împărătească e luată, cu bucurie, la cunoștință de *sinodul diecezan din Sibiu dela 22 Martie 1864*, întrunit acum pentru a treia oară. Dar reprezentanții clerului și poporului din Ardeal cer, ca „reînființându mitropolie să se estindă asupra *tuturor* Românilor de religiunea gr. or. din țările Austro-Ungariei”. Și mai cer, ca reședința ei să fie Sibiul, iar cea a episcopilor sufragane: Cernăuții, Arad, Timișoara și Caransebeș. Acest sinod votează, în continuare, și „regulamentul pentru organizarea treburilor bisericești, școlare și fundaționale române de legea gr. or. în statele austriace”, propus de Șaguna și ia cu satisfacție la cunoștință, că ostenele pentru emanciparea bisericii transilvane ale protopopului Ioan Popasu, intrat în monahism la 1863, au fost răsplătite, — la deschiderea sesiunii, — cu hirotesia sa în arhimandrit și cu numirea sa ca vicar al Consistorului ardelean.

După ce și sinodul episcopesc al mitropoliei sârbe din 13 August 1864 și-a dat adeviziunea la „înființarea unei mitropolii românești coordonată cu cea sârbească în c. r. staturi austriace, sub condițiunea de a se păstra între ele cele esențiale, legătura prin sinodul general” și, după ce deputatul Vicențiu Babeș a pronunțat în congresul bisericesc din 5 August 1864 dela Carloviț memorabila declarație de despărțire a Românilor de biserica sârbească, reclamând pe seama Banatului două episcopii, una la Timișoara și alta la Caransebeș, împăratul Francisc Iosif I, emite diploma dela 24 Decemvrie 1864. Ea are următorul cuprins:

„Iubite baron de Șaguna, Ascultând rugările Românilor gr. or. din Transilvania și Ungaria, în consonanță cu intențiunea manifestată prin rezoluțiunile mele din 27 Septemvrie 1860 și din 25 Iunie 1863, am încuviințat ca pentru dânsii să se înființeze o mitropolie independentă, coordonată cu cea sârbească și ca biserica episcopescă din Transilvania să se ridice la demnitate mitropolitană. Tot deodată aflu de a te denumi pre domnia ta de arhiepiscop și mitropolit a Românilor gr. or. din Transilvania și Ungaria”.

„Uitând trecutul lung și plin de dureri”, o delegație, în frunte cu mitropolitul Andrei Șaguna, arhimandritul Ioan Popasu și protosincelul Nicolae Popea, din care au făcut parte și bănașii Andrei Mocioni, Vicențiu Babeș, Filip Pascu, Constantin Udrea, Ioan Peța și protopopul Ioan Marcu al Logojului... „așterne în 7 Februarie 1865 împăratului la Viena — sentimentele intime de mulțumire ale Românilor” pentru reînființarea vechii lor mitropolii.

Activitatea sa național-politică

Dar Ioan Popasu a fost alături de Andrei Șaguna și pe plan național politic.

E prezent la adunarea națională din 3/15 Mai 1848 dela Blaj, care îl alege secretar și membru în delegația ce avea să înmăneze împăratului deciziunile ei. Il însoțește pe Șaguna în audiența de prezentare din 25 Februarie 1849 la noul împărat Francisc Iosif I.

Iar când revoluția maghiară se estinde asupra Ardealului și Ungurii se apropie, la 20 Martie 1849, de Brașov, protopopul Ioan Popasu, însoțit de „docentele” Aug. Treb. Laurian și de Ioan Mărgineanu „avocat în Ardeal”, se refugiază la Logoj și ține consfătuiri cu fruntașii bănașeni în casa preotului Ștefan Berceanu (1802—1871) — trecut la unire în 1836 —, care luase parte la adunarea dela Blaj și „simpatiza cu casa domnitoare”.¹⁾ De aci pleacă prin Serbia și Croația la Viena și se alătură acțiunii de lămurire a Curții și a împăratului asupra suferințelor, aspirațiilor și nădej-dilor nației, pe care o conducea, cu abilitate, principele bisericii ardeleni Andrei Șaguna, și el refugiat de pe urma amenințărilor guvernatorului Ludovic Kossuth (1802—1894), că „nu va avea parte de iertare pe acest pământ²⁾), pentru că s'a dus la București ca să ceară ajutorul Rusiei contra revoluției³⁾).

1) Ioan Boroș: Unirea Românilor din Logoj, pg. 85 și 109.

2) Adresa Nr 62/9 datată din Dobrițin la 26 Aprilie 1849 a lui Kossuth către deputatul Ioan Dragoșiu.

3) Gh. Barițiu: Istoria Transilvaniei, pg. 529.

După potolirea războiului, împăratul vizitează localitățile sinistrate din Ardeal. El sosește la Brașov în 24 Iulie 1848 și, după ascultarea slujbei în biserica sf. Nicolae, e binevențat de protopopul Ioan Popasu.

În cursul sesiunii din 31 Mai — 29 Septembrie — 1860 a senatului imperial el trimite lui Șaguna adresa celor 40 fruntași brașoveni care, în 40 de puncte, cer „coregerea prin puterea legislativă a gravamenelor Românilor din Ardeal și Banat”. Și tot el îi mulțumește, în numele națiunii, la 4 Octombrie 1860, pentru „apărarea poziției cuvenite poporului român între celelalte națiuni ale imperiului”. Convocă și prezidează consfătuirea din 6/18 Noembrie 1860 dela Brașov, care cere întrunirea congresului politic național al tuturor Românilor pentru stabilirea unui program politic unitar în vederea noii organizări a țării prin constituția „octroată” cu diploma dela 20 Octombrie 1860 și predă, împreună cu mitropolitul Alexandru Sterca Șuluțu (1794—1767) dela Blaj monarhului, la 10 Decembrie 1860, o petițiune ce cuprindea această dorință a întregii națiuni.

Acest congres se și întrunește în Sibiu la 1/13 Ianuarie 1861 în conferință națională. Cele patru ședințe ale ei au decurs în duhul „vecinicei înfrățiri a Românilor de ambele confesiuni, amenințând cu afurisenie pe cei ce vor da în viitor și cea mai mică ocaziune de ceartă și dușmănie între uniți și neuniți”. Hotărârile ei, care exprimau dorința Românilor ca și ei să ajungă „la acea stare de libertate și luminare la care celelalte națiuni au fost ajuns mai de înaintea”, s’au predat monarhului la 1 Iulie 1861 de „delegațiunea națională a poporului român”, din care și Ioan Popasu a făcut parte.

La 21 Aprilie 1861 protopopul Brașovului a prezentat noului comes al „fundului regiu”, baronului Francisc de Salmen, delegația celor 25 brașoveni. Aceștia îi cer „dreptate și aplicarea proporțională a celor 9331 Români din Brașov și 44.000 din districtul Bârsei în reprezentanța centrală, în cea a comunelor din district, cât și între senatorii și funcționarii de căpetenie”. Și cer, ca „limba română să fie între toate egal îndreptățită cu cea germană”.

În congresul național din Dumineca Tomii — 8/20 Aprilie — 1863 dela Sibiu, considerat „ca continuare a conferinței naționale din 1/13 Ianuarie 1861”, Ioan Popasu a fost ales în comisiunea pentru redactarea adresei la mesagiul imperial din 18 Octombrie 1862, cu care împăratul și-a „descoperit îndestulirea pentru documentarea loialității, credinței și alipirii națiunii române din Ardeal către casa domnitoare și către legile fundamentale ale statului” și dorința pentru „regularea legală a referințelor juridice de stat ale națiunii române și ale confesiunilor ei...”. El a fost ales și în delegația, care a dus împăratului la 4 Mai 1863 acest răspuns și petițiunea pentru „independența Ardealului, pentru egalitatea de drepturi garantate prin diploma și autograful din 20 Octombrie 1860 și prin patenta din 26 Februarie 1861, pentru dotațiunea bisericilor și școalelor din vistieria țării, pentru înființarea universității românești etc.”.

„Însuflețit de dorința de a vedea regulate toate afacerile Transilvaniei prin dieta ei proprie, spre mulțumirea tuturor popoarelor locuitoare în ea”, împăratul convocă de îndată, pentru 1 Iulie 1863 la Sibiu, dieta marelui principat, ordonând, ca să i se prezinte, spre dezbateri, proiectele de lege pentru „efectuarea egalei îndreptățiri a națiunii române și a confe-

siunilor ei", cel pentru „întrebuințarea celor trei limbi uzuale în țară în afacerile publice oficiale" etc.

În această dietă a Transilvaniei au intrat 57 deputați români, 54 unguri și săcui și 43 sași. Ea a ținut 124 ședințe și și-a terminat lucrările la 29 Octombrie 1864. La debateri a luat parte și deputatul Ioan Popasu. Și anume: în ședința din 19 August 1863 la proiectul de adresă „despre egala îndreptățire politică și națională a națiunii române și a confesiunilor ei", în cea din 2 Septembrie 1863 la „înarticularea națiunii române și a confesiunilor ei" și în cea din 30 Mai 1864 la rescriptul de sancționare a legii referitoare la această înarticulare.

El a făcut parte în 1864—65 și din senatul imperial din Viena și, după mărturia protosincelului Nicolae Popea ¹⁾, au „urgat" împreună cu cav. Ioan Alduleanu și cu consilierul la cancelaria aulică ung. Gheorghe Popa, „rezolvirea mitropoliei". Căci — ne relatează Popea — „să se fi întârziat rezolvirea încă numai puține zile, restaurarea mitropoliei s'ar fi amânat chiar ad calendas graecas".

Activitatea sa culturală

Ca reprezentant de elită al generației eroice dela 1848, care cu puternica ei mândrie latină și cu idealul ei de libertate română a deșteptat neamul la o nouă viață, Ioan Popasu s'a străduit să închege societăți pentru educația națională, socială și profesională. Prin aceste societăți locale el a „reliefa caracterul propriu și fizionomia bine marcată și originală" ²⁾ a patriei sale restrânse, Țara Bârsei. Ele sunt:

1. Casina română, înmugurită la 1835 din „gremiul levantin" dela 1830 al negustorilor brașoveni.

2. Reuniunea pentru ajutorarea orfanelor celor căzuți în 1848—49, înființată la 1850: Scopul inițial al ei a fost modificat la 2 Ianuarie 1861, când i s'a dat dreptul „să întemeieze școli de lucru și de învățatură". Și a întemeiat cea dintâi școală de fete românească în Ardeal. Această societate a strălucit sub cărmuirea de 35 ani (1906—1914) a doamnei Maria Baiulescu (1860—1914), fondatoarea dela 1912 a „Uniunii femeilor române".

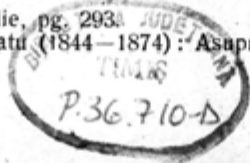
3. Reuniunea română de gimnastică și cântări, înființată la 1863. Cântărețul caransebeșan prof. Nichi Popovici (1857—1897) a ridicat-o în 1887—1895 pe culmi luminoase și neatinse până aci. Urmasul său, profesorul Gheorghe Dima (1847—1925), directorul de după Unire al Conservatorului din Cluj, i-a continuat opera, dezvoltând și înălțând prestigiuul mișcărilor muzicale românești.

4. Reuniunea învățătorilor români gr. or. din districtul X.

O altă necesitate a timpului său a fost presa cu orientare națională, socială și economică. Deaceea a sprijinit pe Ion Bărac (1776—1846) la editarea „Foi Duminicii" din 1830 și pe prietenul său Gheorghe Barițu (1812—1893) la cea a „Foi pentru minte, inimă și literatură" și a „Gazetei de Transilvania" din 1838. Și sprijinul său a fost întotdeauna efectiv.

1) Vechea mitropolie, pg. 293.

2) Prof. Ion Lapedatu (1844—1874): Asupra situațiunii, a. 1877.

Sinodul diecezan din 12 Martie 1850 a hotărât, ca „fiecare obște bisericească să-și facă școală. Dascălii să fie de religia noastră și să aibă dela episcop atestat de hârnicia lor. Cărțile să fie tipărite în tipografia diecezană. Tot insul dintre protopopi să fie inspector școlar în districtul său”.

Sprrijinit de consilerul c. r. pentru instrucția publică din Transilvania, bănățeanul Dr Paul Vasici (1806—1881), care a dat școalelor gr. răs. din dieceza Ardealului un nou regim, protopopul Ioan Popasu și-a organizat învățământul primar în tractul său pe atari temelii, încât la 1 Septembrie 1858, „seceră” sub Nr 858 „atât recunoștința creștinilor, cât și lauda organelor înaltei stăpâniri și mulțumirea scaunului episcopesc”. Căci el și preoții săi s’au „străduit să înduplece comunitățile bisericești la ridicarea, dotarea și susținerea școalelor, inzeestrându-le cu învățători harnici și viz tându-le adesea. A animat pe creștini, ca să-și dea copiii la școală și a însuflețit pa învățători ca să fie cu răvnă în purtarea dregătoriei lor sfinte”.

Aceste școli de model au dat „bunei școale românești înalte a Brașovului”¹⁾ contingentul principal de elevi, a căror primă promoție din Iunie 1864 a fost prezidată de însuși episcopul Șaguna și însoțită cu cuvintele-i „mulțumirea și mângăierea este mare în inimile bravilor brașoveni și a vrednicului lor protopop, căci văd cum institutul înființat prin zelul și sacrificiul lor înaintază și crește ca și chedrii Livanului”.

Când s’a constituit la 4 Noembrie 1861 „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” ca „asociație publică, recunoscută de stat prin deciziunea împărătească din 6 Septembrie 1861”, între cei 12 membri ai comitetului central a fost ales și Ioan Popasu. La invitarea lui, noua asociație și-a ținut cea dintâi adunare generală ordinară în Brașov la 16 Iulie 1862, constituindu-și secțiile științifice-literare. Ioan Popasu și brașovenii săi au întâmpinat-o cu cea dintâi expoziție de produse ale industriei naționale din Ardeal²⁾ și cu premiul de 50 galbeni, dați poetului Andrei Mureșanu (1816—1863) pentru volumul său de poezii, apărut în acel an. Acest volum cuprinde și poezia „Răsunetul” dela 1848. Manuscrisul „Carte de cânturi, cu note de psaltichie, scrise de G. Ucenescu, student al dlui Anton Pann, la 1852”, găsit de dl Dr Sterie Stinghe la Academia Română, ne arată originea marșului redeșteptării noastre naționale.

„Încă dia anul 1844 — scria Gheorghe Ucenescu — subscrisul aflându-mă învățător și cantor la biserica Treimii de pe Tocile, care este comuna Bolgarsechiului de sus în Brașov, poetul Andrei Mureșanu, ca rudenie cu parohul Vonifatie Pitiș, venea vara des la grădinile parohului pentru aer și cereașe. Sosind furiosul an 1848, poetul căuta o melodie după care se compună un sonet, care să se cânte între amicii ce era să se adune la grădina parohului pentru o petrecere de seară, cu mâncări și băuturi în onoarea cereașelor. Am cântat multe cântece de probă, dar sosind la următorul cânt „Din sânul maicii mele” și cântându-l, a rămas poetul pe lângă această melodie, obligându-mă ca pe Dumineca viitoare să mă aflu și eu împreună cu oaspeții invitați la grădină ca să cânt, după

1) N. Iorga: Oameni cari au fost, pg. 176.

2) Această cea dintâi expoziție românească, organizată în patru sale, a avut și scop politic. Ea a dovedit Vienei și Budapestei, că Românii sunt tari și în comerț și industrie, nu numai în agricultură. Ea a sporit încrederea nației în propriile ei puteri.

melodia aleasă, poezia ce o va compune până atunci. În Duminică hotărâtă iată că vine poetul împreună cu patru domni români și șezând cu toții pe iarbă verde și cu cereașe înaintea lui de d. Andrei Murășanu poezia făcută „Desteaptă-te Române”. Îl probăm puține rânduri și văzând că, în tot, melosul este o minune potrivită, l-am cântat cu vocea mea tânără și puternică până la fine. Mai repetându-l odată, toți domnii învățând melodia din auz, cântam împreună, mulțumind și urând multă viață și sănătate marelui poet. Din ziua aceea cântul „Desteaptă-te Române” s'a făcut cel mai plăcut și familiar, iar eu eram poftit în toate părțile ca să-l cânt și să învăț tinerimea a-l cânta bine și regulat.

Între cei „patru domni români” era și protopopul Ioan Popasu.

Espusă sumar, aceasta a fost viața și activitatea protopopului Ioan Popasu în Ardeal.

Ea este cartea sa de vrednicie, care l-a înălțat *arhiereu al Banatului*.

(Va urma)

Dr Cornel Corneanu

Curs de Teologia pastorală

de

Protosinghelul Dr. IOSIF IULIU OLARIU
fost Rector al Academiei teologice, Caransebeș

CUVÂNT INTRODUCATIV

Marele teolog, protosinghelul Dr. Iosif Iuliu Olariu, a lăsat, după moartea sa fulgerătoare, întâmplată în 6 Decembrie 1920, o serie de manuscrise teologice prețioase, dintre care numărăm un „Curs de Teologia pastorală”, un curs de limbi orientale, scris în limba germană, denumit „*Orientalische Sprachen*” și o gramatică ebraică „*Hebräische Grammatik*” după cum se vede în aceeași limbă.

Aceste manuscrise, înregistrate în Biblioteca profesorală a Academiei teologice din Caransebeș, sub numerele 243, 244, 245, la secția mss., prezintă o mare valoare pentru teologia ortodoxă românească, ele fiind cursuri academice unice în disciplinele cu care se ocupă și pe care le reprezintă.

„Cursul de Teologie pastorală”, pe care ne-am hotărât a-l publica în revista noastră, a fost ținut de ilustrul teolog dispărut la Academia teologică din Arad, în anii 1917—1918, când a funcționat acolo ca rector. Aceste date informative le-am putut culege de pe foile manuscrisului său, pe care rectorul Olariu însemnase data și locul până unde ajunsese cu materia predată și le-am conexas apoi cu datele informative ale Anuarelor Academiei teologice din Caransebeș, pe anii 1917—1918—1919, care cuprind absența de-un an a rectorului Olariu și reîntoarcerea sa înapoi, în anul academic 1919—1920.

Până la această dată, teologul Olariu n'a deținut la Academia teologică din Caransebeș niciodată catedra de Teologie practică, iar după întoarcerea sa dela Arad, moartea l-a surprins în plin lucru, fără să mai poată dispune de soarta acestor manuscrise la care lucra și pe care intenționa să le tipărească, cum a făcut de altfel cu toate operele sale teologice.

Hotărîrea mea de-a publica „Cursul de Teologie pastorală” se datorește, în primul rând, ușurinței tiparului — celelalte manuscrise fiind scrise într-o altă limbă și întrebuițând frecvent caractere tipografice ori-

entale — într'al doilea rând folosului ce cred că-l va aduce teologiei ortodoxe românești, atât din punct de vedere științific, cunoscută fiind valoarea operelor teologice ale lui Olariu, cât și din punct de vedere bibliografic, acest curs fiind unul dintre puținele ce s'au alcătuit în țară la noi, cu privire la această disciplină teologică atât de importantă pentru formațiunea profesională a candidaților noștri de preot.

Ingrijirea mea la editarea acestui curs prețios n'a atins întru nimic fondul științific, care-i cel original și aparține în întregime rectorului Olariu, ea s'a manifestat însă peste tot la îndreptarea ortografiei manuscrisului, după ultimele legi ale Academiei Române, și alte ori prin înlocuirea unor cuvinte arhaice, sau unor provincialisme prin alte expresiuni adecvate. Pretutindeni apoi, unde manuscrisul avea abreviațiuni și adnotări supărătoare pentru tehnica tipografică am intervenit, copiind din nou și corectând greșelile de scris.

Dragostea de carte a *Prea Sfinției Sale Episcopului Veniamin al Caransebeșului* oprindu-se și asupra acestui manuscris teologic prețios, am primit îndemn de a-l publica, în cadrele revistei noastre, pentru ca munca marelui nostru teolog protos. Dr. Iosif Iuliu Olariu să nu se irosească în zadar, ci dimpotrivă să folosească celor ce învață a sluji sfintei noastre biserici ortodoxe.

În forma sa tipărită prezentă, „Cursul de Teologie pastorală” al marelui teolog protos. Dr. Iosif Iuliu Olariu reprezintă un omagiu modest ce i-l aduc memoriei sale ilustre profesorii actuali ai Academiei de teologie din Caransebeș, unde marele dispărut a funcționat, fără întrerupere, timp de peste un sfert de veac.

Caransebeș, Octomvrie 1944.

Prof. Dr. Petru Rezuș

INTRODUCERE

Cap. 1. Noțiunea și cuprinsul Pastoralei

Teologia pastorală tratează învățătura despre purtarea ori administrarea oficiului pastoral al unui preot ortodox.

Ea conține normele cum trebuie să procedeze preotul cu cei ce-i sunt încredințați, ca ei să poată ajunge a cunoaște cuvântul lui Dumnezeu, să fie luminați și întăriți în credință nestrămutată și să-l mărturisească, ca să se mântuiască.

De sine înțeles este, că preotul va ajunge acest scop al chemării sale, dacă cunoaște stările și împrejurările în care se află — mai puțin — toți cei încredințați păstoriei sale, precum și acele stări și împrejurări în care se află unii.

Dacă punem teologia pastorală în legătură cu celelalte discipline teologice, apoi putem zice că ea este aplicarea cunoștințelor câștigate în teologie spre chemarea, luminarea și sfintirea membrilor comunei bisericești. Deși este ea disciplină de sine stătătoare, totuși presupune cunoscute: istoria bisericească, dogmatica, morala și exegeza.

Izvorul ei principal este sfânta Scriptură, îndeosebi T. N., apoi întâmplările din Biserică în decursul timpului. De aceea datorită preotului este să păstreze cele aflate dela înaintași, căci toți păstorii din toate timpurile au un scop neschimbăcios: mântuirea credincioșilor.

Sfânta Scriptură să se pună în legătură, când e vorba de împlinirea oficiului pastoral, cu experiențele timpului făcute în biserică,

Cuprinsul Teologiei pastorale fiind foarte bogat s'a împărțit în discipline separate: Omiletică, Catihetică, Liturgică și Pastorală în înțelesul strâns al cuvântului. Condițiunile Teologiei pastorale: adevărata învățătură despre biserică și despre oficiul preotesc.

a) Adevărata învățătură despre biserică

Biserica este institutul întemeiat de Hristos, în care neîntrerupt viază și lucrează Duhul Sfânt, împărțâșind omenirii darurile dumnezeiești.

Ea este deci, depozitara sigură a mântuirii, care se împărțășește în toate timpurile în acelaș mod. Aceasta este ea din punct de vedere obiectiv, iar în înțeles subiectiv este ea comunitatea omenească în care se realizează ordinea dumnezeiască, adică mântuirea.

Păstorul așadară întotdeauna să aibă înaintea ochilor că Duhul Sfânt este de față în Biserică, că faptele lui Hristos prin Duhul Sfânt se continuă până la sfârșitul timpurilor, în același chip cum le-a săvârșit El, când în trup era între oameni.

Din acestea urmează că în Teologia pastorală nu au loc: 1. *Pesimismul*, care se îndoiește de lucrarea Duhului Sfânt. 2. *Subiectivismul*, care crede că după ce prin botez am intrat în Biserică și deci în comunitate cu Hristos, am fi în stare fără ajutorul Duhului Sfânt să ne câștigăm mântuirea [Filip. 4, 13] Comuna creștină trebuie considerată ca una care dela începutul existenței sale a fost deplin organizată. Aceasta se vede din împrejurarea că în Biserică totdeauna a existat harisme și deosebite oficii [I. Cor., 14; Ef., 4, 11; I Tim., 5; Tit, 1, 5 sq.] Biserica este mai departe un institut de creștere în această lume. Întrânsa oamenii se cheamă și se cresc pentru viitoarea împreunare perfectă cu Dumnezeu [Mt. 10, 28]; Mc. 16, 15; Tim. 4, 2]. Biserica nu este alcătuită numai din membri buni, ci în sânul ei se află și păcătoși. Chiar aceștia din urmă sunt obiectul principal al conducerii pastorale [Mt. 9, 12], iar cei ce n'au intrat în Biserică prin botez rămân în împărăția diavolului [Acta 26, 18] Biserica, în sfârșit, se guvernează de sine, neatârând de altă instituție, de exemplu de stat. Ea nu poate permite statului un *jus in sacra*, ci numai un *jus circa sacra*. De aici însă nu se poate conchide, că Biserica este afară de stat; ea este în stat, dar are scopuri și mijloace care se deosebesc de ale statului, deși el trage foloase din ele.

b) Adevărata învățătură despre oficiul preoțesc.

Oficiul preoțesc stă în strânsă legătură cu Biserica, deci cu mântuirea oamenilor. Mântuitorul și-a ales urmași în sfinții apostoli, cari aveau să predice evanghelia, aceștia iarăși vestind-o așezau prepoziți. Apostolii și urmașii lor sunt întemeietorii și susținătorii Bisericii și ai comunelor care constituiesc Biserica.

Păstorul ține comunele singurate la corpul lui Hristos, Biserica, iar pe toate le adună însuși Hristos prin păstorii Săi, cari în numele Lui predică cuvântul și administrează sfintele taine. Va să zică păstorul reprezintă pe Hristos, care însuși e activ în oficiul preoțesc, iar membrii comunelor bisericești primesc darurile care se împărtășesc în acest oficiu.

Din acestea este învedereată responsabilitatea oficiului preoțesc pentru învățătura, care trebuie păzită în desăvârșită curățenie, tainele, care să se administreze credincioșilor conform prescripțiilor bisericești și comună, care trebuie să se mântuiască.

Păstorul sufletește se condamnă și în cazul când nu-și împlinește oficiul [nu exploatează talantul dat lui, Mt. 25], cu atât mai vârtos trebuie însă să se condamne când prin exemplul său contribuie la pierderea turmei încredințate. În acest punct de valoare cuvintele profetului Ezechiel, 33, 7-9: „Și tu, fiul omului, străjar te-am pus casei lui Israel și vei auzi din gura mea cuvânt și vei vesti lor dela mine. De cumva zicând eu celui păcătos cu moarte vei muri și vei grăi celui păcătos, ca să se păzească cel necredincios dela calea sa și cel fărădelege va muri, iar sângele lui din mână ta îl voi cere. Iar de vei spune tu celui păcătos calea lui ca să se întoarcă dela ea și nu se va întoarce dela casa sa, el întru fărădelegea sa va muri, iar tu sufletul tău l-ai mântuit”.

Nu mai puțin rezultă responsabilitatea acestui oficiu din împrejurarea că, având preotul să pască turma lui Hristos, adică pe poporul încredințat lui de arhiereul său, sfânta Scriptură îi dă numiri, care înfățișează

însemnătatea și înalta lui demnitate. Preotul se numește în sfânta Scriptură: „Îngerul Domnului, Atotfăcătorului“, „Îngerul bisericii“, „lumina lumii“, „sarea pământului“, „păstorul turmei lui Hristos“, etc.

Sfântul Ioan Hrisostomul zice: „Deși preoția se săvârșește pe pământ, totuși ea trebuie să se numere în ceață și în rândul lucrurilor cerești, pentru că nu omul, nici arhanghelul, sau oarecare altă ființă sau putere înaltă, ci singur mângâietorul, Duhul Sfânt, a așezat această rânduială și încă pe oamenii cei ce viețuiesc cu trup i-a învățat să urmeze serviciul îngeresc“.

De sine înțeles este, că pentru împlinirea ori neîmplinirea oficiului preoțesc, afară de forurile bisericești, în ultima instanță preotul va da seamă lui Hristos. Trebuie să se aibă deci în vedere: 1. Că păstorii bisericii împlinesc totdeauna faptele lui Hristos, nu simboale și semne; în deosebi se referă aceasta la sfintele taine [Is. 20, 23]. 2. Oficiul preoțesc supraveghează învățătura curată și depărtează pe cei ce învață altfel. 3. Mântuirea sufletelor se ajunge atât prin învățătură, dar deplin prin împlinirea, respective ținerea ei. 4. Acest oficiu are exclusiv dreptul de a ține disciplina, de a governa în biserică, fie cu cuvântul, supravegherea ori cu sf. taine, ținând ori iertând păcatele. 5. Așezarea în acest oficiu trece dela o persoană la alta, adică păstorii așează păstori. 6. Acest oficiu este pe pământ cel mai sublim și mai greu și de aceea este îmbinat cu mare răspundere. Greutățile lui se văd de acolo, că se aseamănă cu lucrătorul [I Cor.], cu vierul [Mt], cu bou) cel ce treacă [I Cor. și I Tim.], iar sf. *Grigorie Teologul*, meditănd asupra sarcinei grele a preotului, afirmă că: „Să știe preotul că a păstori și a îndrepta cu scop bun turma încredințată lui este învățătura tuturor învățăturilor și măiestria cea mai înaltă“.

Sf. *Hrisostom*, cugetând la greutatea chemării pastorale, în clasică operă „*Despre preoție*“, exclamă: „Nu mi se pare că mulți preoți se vor mântui, cel mai mulți vor pieri“, apoi în alt loc: „Să se pună înainte bărbății cei ce covârșesc pe toți în măsură mare și întrec cu mult mai tare pe ceilalți cu virtutea spirituală, decât Saul pe poporul evreu cu mărimea corpului, pentru că pe cât este deosebite mare între oamenii raționali, atât să fie de mare deosebirea între păstori și turmă, ca să nu zic mai mult, căci cine prăpădește, fie că le-au răpit lupii, sau că le-au pândit furii, sau că s'a ivit o epidemie, ori altă nenorocire, păstorul poate căpăta iertare dela stăpânul turmei, ci de s'ar cere pedeapsă tot nu se întinde mai încolo de bani, din contră acela căruia i s'au dat în grijă oameni, turma cea înzestrată cu rațiunea cea dela Dumnezeu, cari pentru pierderea oilor cade și sub pedeapsa temporală și sub cea vecinică. 7. În sfârșit, acest oficiu se îngrijește de îmbărbătarea, sfățuirea, îngrijirea prietenească de sufletele altora, etc., căci păstorul sufletește totdeauna trebuie să lucreze pe baza autorității oficiului său, de aceea se și cere ca el să-l îplinească cu îndrăzneală în Hristos.

Cap. 2. Izvoarele Teologiei pastorale

Întâiul izvor al Teologiei pastorale este sfânta Scriptură, care conține tipuri pentru toate direcțiunile vieții omenești. Într'ânsa aflăm cum trebuie procedat cu diferiții indivizi, după necesitățile lor: crutare, pedeapsă, răbdare, etc.

Din această cauză păstorul sufletește să se ocupe foarte mult cu sfânta Scriptură și numai așa va fi în stare să cunoască și să aprecieze toate întâmplările în raportul lor cu împărăția lui Dumnezeu.

Alt izvor este istoria bisericească, care ne înfățișează omenirea în referințele ei către Dumnezeu cel arătat în persoana lui Hristos. Folos ne aduce istoria bisericească însă, numai dacă avem înaintea ochilor că omenirea în decursul timpurilor trebuie să treacă succesiv fazele mântuirii dumnezeiești, din care apoi singuraticele experiențe se grămădesc una peste alta și ne arată în împrejurări egale sau analoage ce s'a făcut în timpurile de mai înainte din partea Bisericii.

Experiențele Bisericii au dobândit expresiune mai ales în simboale. Cea mai mare autoritate o are simbolul Niceo-Constantinopolitan, asupra căruia e bine ca preotul să mediteze mai de multe ori, pentru ca să cunoască raportul său și al credincioșilor către descoperirea, respective învățătura bisericească, adică să examineze și să zidească.

În sfârșit, izvoare ale Teologiei pastorale sunt hotărârile bisericești: ale bisericii universale [în canoane], ale singuraticelor dieceze și ale unei provincii bisericești [Congresul național].

În fruntea operelor științifice pastorale merită a se pune scrierea sf. Hrisostom: „Despre preoție”.

(Va urma)

Despre necesitatea revizuirii și întregirii moralei teologice

Ați băgat de seamă, socot, că părerea noastră, a bogoslovilor, despre teologie, diferă destul de mult de cea a tagmei cărturarilor.

Teologia — scriu și astăzi, senini, unii dintre tovarășii de îndeletnicire și destin — stă în fruntea disciplinelor științifice, este un fel de regină a lor, a tuturor, având, firește, drepturile inerente unui asemenea rang. Adică dreptul de a ține totdeauna o distanță între sine și celelalte științe, dreptul de a da oareșicari porunci aceloră, de a le mai și controla, ignora, etc.

Dacă lucrurile ar fi într'adevăr așa, apoi ce tihnită mulțumire nu s'ar mai abate peste fericita tagmă a bogoslovilor... În asemenea condiții, nimenea dintre noi n'ar mai avea temeiul să se lase turburat în întremătoarea lui liniște, de gâlcevile și protivniciile urzite împotriva-ne — adesea cu atât de primejdios meșteșug — acolo, în tabăra cărturarilor și înțelepților lumii acesteea. Ar fi deajuns să ridici degetul și să rostești, puțin încrunțat, — e mai impunător! — un veto în numele teologiei, pentru ca să se curme repede orice pricire iscată între înțeleptul lumean și între tine, smerit bogoslov ce ești.

Cândva, e adevărat, teologia — nu cea ortodoxă! — și-a exercitat a avea dreptul de regalitate asupra tuturor domeniilor culturale. Astăzi însă... Faptului că și azi unele universități o trec, în programele lor, la loc de cinste, nu i se poate atribui altă semnificație decât aceea a unui gest tradițional, lipsit de orice înrăurire efectivă asupra orientării fundamentale a celorlalte discipline universitare. Dovezi că lucrurile nu stau astfel? Iată una.

În clasificarea, cu cea mai întinsă arie de circulație, a științelor, teologia nu-i nici măcar amintită. Sunt trecute acolo științele naturale, științele sociale, științele formale... dar cele teologice...

Să nu se creadă cumva că lăsarea afară a acestora din urmă ar fi o scăpare din vedere. Nu. Lucrul își are socoteala lui. Anume, adepții clasificării pomenite purced dela convingerea că universul fizic și cel social-moral epuizează întreaga realitate. Universul fizic e studiat de științele naturale; științele sociale cercetează universul social-moral, iar cele formale cercetează funcțiile spirituale, prin care se stabilesc raporturi între realitatea morală și cea fizică, între subiect și obiect, precum și modul de tălmăcire în termeni cât mai preciși a acestor raporturi.

Și atunci, dacă dincolo de lumea de aci nu mai există nimic, dacă Dumnezeu este, în cel mai bun caz, o idee, împlinind o funcție de unificare

a cugetării omenеști, dacă, deci, Dumnezeu nu este o realitate obiectivă, El nu poate fi nici un fapt științific, și'n consecință teologia n'are ce căuta în rândul științelor.

Vinovatul de această precară poziție a teologiei? Este, nu în mică măsură, teologia însăși. Săgețile pe care i le asvârleau unii, desconsiderarea pe care i-o arătau alții au cam încurajat-o să se refugieze în faimosul turn de fildeș.

Acuma, drept că, dacă e vreo disciplină mai îndreptățită să se folosească de retragerea într'un asemenea turn, apoi aceasta este teologia. Natura sa însăși o obligă să rămână prietenă credincioasă unei neajunse înălțimi spirituale, unui Sinai duhovnicesc, pentruca, de pe creștetul lui, să poată prinde cât mai mult din luminile neapuse ale veșniciei și să poată înțelege lămurit neînduplecata voință a Dumnezeirii.

Dar tot atât de adevărat e că nu există disciplină mai obligată de a fi prezentă cu toate puterile și luminile ei, în imensa arenă a istoriei și în cutremurătoarea dramă a fiecăruia dintre noi, precum teologia. Misiunea acestei discipline nu se poate mărgini, nu trebuie să se mărginească numai la sesizarea realităților ultime și la teoretizarea asupra lor. Chemarea prin excelență a teologiei este aceea de a inartacula în frământările vieții de aci, cât mai mult din neasemuitele puteri ale rânduelilor divine; de a împiedeca lumea să se lichefieză în noroiul din care a fost creată și de a-i ține, puternic, fruntea ridicată în dogoarea luminii revărsate de sus. Protivnică, prin misiunea ei, atitudinii de încremenire în abstractul unor formule scolastice, teologia își revendică un caracter eminamente dinamic, profetic.

Pentru a-și împlini această profetică misiune a sa, teologia are nevoie să fie slujită de o mare îndrăzneală, de o arzătoare pasiune de jertfă și de sinceritatea unei inimi de copil.

Atâta însă nu ajunge. N'ajunge mai ales pentru lumeana tagmă a cărturarilor. Aceștia sunt un soi de oameni la inima cărora nu se poate răzbate cu una cu două. Cultura ce și-au însușit îi face rezervați, îi obligă să-și cumpănească reacțiunile, îi împiedecă de a se entusiasma ușor pentru o idee, îi condamnă să treacă totul prin vama unei severe critici. De aici obligământul de neocolit pentru teologi de a face, cu adâncă pricepere, apel la valorile culturale profane și în primul rând la filosofie, în scopul de a ușura cât mai mult asimilarea de către ascultătorii cărturari a înaltelor principii creștine.

Incât, s'ar putea spune că teologia rodește sau se închircește după cum știe sau nu să folosească, în scopurile sale proprii, cultura mediului înconjurător.

Lucrul acesta l-au înțeles și practicat cu grijă, dascălii cei de demult ai teologiei. Il știu tot atât de bine, poate, și bogoslovii de azi, dar, în general, nu-l mai valorifică practic cu toată râvna și mai ales nu cu pătrunderea trebuitoare. Așa se explică ceea ce spuneam la începutul acestor rânduri, anume că între teologie și cultura noastră modernă este o diferență de nivel în defavoarea celei dintâi. În deobște, teologia românească a rămas prizonieră a unor sistemizări și a unui stil cari nu mai pot satisface pretențiile subțiri ale intelectualilor de azi și nu-i mai pot scoate din sceptica lor rezervă.

lată, de pildă, - cum stau lucrurile cu teologia morală — ca să ne mărginim numai la disciplina aceasta.

Manualele noastre de morală sunt întocmite, toate, după calapodul scolastic al împărțirii materiei în două părți: una — generală; cealaltă — specială. Cea dintâi se ocupă cu problemele de temelie ale ordinii morale creștine (legile morale, conștiința, libertatea, datoria, sfatul moral, virtutea, păcatul, sancțiunile morale). Partea a doua — morala specială — se ocupă cu aplicarea principiilor morale generale în diferitele domenii ale vieții. Și anume: în domeniul vieții religioase (datoriile către Dumnezeu); în domeniul vieții individuale (datoriile față de noi înșine); în domeniul vieții sociale (datoriile față de aproapele, față de familie, față de comunitatea națională).

Precum se vede, manualele de morală creștină lasă la o parte multe probleme de morală precum: problema binelui și răului; problema cunoașterii morale; problema idealului moral; problema naturii morale a omului; problema suferinței, a tragicului, etc.

De sigur, problemele acestea țin mai mult de domeniul filosofiei și psihologiei morale. Dar dacă luăm în considerare faptul că perspectiva moralei creștine învâluie toate orizonturile vieții de aci, prelungindu-se până dincolo de ele în veșnicie, încheerea ce trebuie să se tragă din constatarea de adineaori nu e că morala teologică are dreptul să ignoreze amintitele probleme, ci aceea că ea e obligată să se întregească cu o filosofie și o psihologie morală.

Ce privește filosofia morală, adăugăm că ea, în calitate de disciplină întregitoare a teologiei morale, trebuie să se ocupe nu numai cu amintitele probleme, dar și cu adâncirea tuturor celorlalte valori creștine. Căci chipul în care acestea sunt înfățișate în manualele noastre de morală este, în general, sub nivelul pretențiilor intelectualului de azi. Răsfoiți la 'ntâmplare o carte de morală creștină și veți vedea în ce mare măsură țesătura îi e întocmită din locuri comune, retorism pios și indigest, repetări de formule stereotipe și aproape esoterice, adică inteligibile numai pentru un cerc îngust de inițiați, dar nicidecum și pentru ceata celorlalți credincioși.

Firește, o asemenea prezentare a valorilor creștine dă o imagine falsă despre ceea ce sunt ele în realitate. Filosofia morală creștină are tocmai chemarea de a le scoate din platitudine și de a desvălui conștiințelor cât mai mult din adâncimea și bogăția lor inepuizabilă.

Dar nu numai natura valorilor morale reclamă o cât mai adânc gândită înfățișare a lor, ci cum spuneam, și nivelul cultural din ce în ce mai ridicat, al credincioșilor laici.

Biserica conducătoare obligă pe toți credincioșii fără deosebire ca, în toate împrejurările vieții, să se lase călăuziți de rânduelile morale creștine. Dar dacă tu, obraz bisericesc sau dascăl de teologie, ceri credincioșilor laici să-și ducă viața sub regimul normelor creștine, apoi nu trebuie să faci uitată nici cealaltă îndatorire a ta, anume aceea de a le înfățișa principiile de conduită, într-un chip cât mai potrivit cu nivelul lor cultural. Adică, intrucât e vorba de intelectuali, biserica e datoare să aibă grija ca regulile morale să le fie prezentate în haina unei cât mai alese intelectualități. Acest serviciu însă, nimeni nu-l poate face Bisericii mai bine decât filosofia morală.

Cu alte vorbe și din punctul de vedere al exigențelor mai înalte ale elitelor credincioșilor, e necesar ca teologia morală să se întrească cu filosofia morală.

Nu se cade să scăpăm din vedere că și trebuința de a justifica poziția moralei creștine față de atacurile deslănțuite împotriva-i de atâtea primejdioși vrășmași, obligă pe moralisții noștri — e așa de greu să te recunoști moralist! — să nu se mărginească la expuneri ajustate pe măsura numai a omului mijlociu, ci să pășească și la o adâncire și prezentare filosofică a dreptarului moral creștin.

Spuneam că teologia morală trebuie să se întrească și cu o psihologie morală. Menirea acestei discipline e să pună în lumină aptitudinile morale native (conștiința, sentimentele, înclinările morale) ale omului, aptitudini în dinamismul cărora urmează să se inarticuleze dinamismul normelor creștine de conduită.

Socotim nimerit să amintim că întrucât misiunea moralei creștine nu este aceea de a se adresa sufletului omenesc *în genere*, ci *anumitor* suflete concrete, aparținând unor *anume* comunități naționale și, deaceia, purtătoare ale unor însușiri naționale specifice, urmează că disciplina pe care o avem în vedere, trebuie să fie întregită cu o psihologie în care să se reliefeze și însușirile morale caracteristice sufletului românesc, menite să slujească drept premise pretențiilor modului creștin de viață. Cu alte cuvinte psihologia de care are nevoie etica noastră teologică, am zice că e mai potrivit să fie o etnopsihologie morală, iar nu o psihologie generală. În orice caz *nu numai* o psihologie morală generală.

Mai este însă și un alt lucru căruia moralisții noștri trebuie să-i acorde cea mai mare atenție și către care trebuie să se îndrepte toate eforturile lor. E vorba despre asigurarea condițiilor și mijloacelor necesare convertirii *reale* a teologiei morale în acea putere de modelare și îmbunătățire a vieții, precum pretinde ea că e.

Într'adevăr, rostul moralei creștine nu se poate istovi în funcția didactică de a transmite credincioșilor o cantitate oarecare de cunoștințe asupra normelor de conduită. Ținta pe care această disciplină nu trebuie s'o scape nicio clipă din vedere e: promovarea fiecărui credincios — în limitele îngăduite de individualitatea proprie — la rang de personalitate morală.

Concretizarea în atâtea suflete a menționatului ideal a făcut cândva gloria unică a moralei creștine și este și astăzi singurul lucru care ar putea-o reabilita în fața omului modern, stăpânit, față de dânsa, de o neîncredere dusă, adesea, până la vrășmășie fătășă.

Funcția aceasta, eminentă practică, a teologiei morale îi cere să se întrească și cu o *artă morală*, cu o *tehnică*, cuprinzând mijloacele cele mai potrivite pentru îndrumarea metodică a credinciosului pe linia stelei polare creștine, care este Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Între uneltele sale de lucru creștinismul cuprinde și o asemenea tehnică. Ea este arătată pe larg de către *ascetică* și *mistică*. E dela sine înțeles că aceste discipline — și am adăuga: împlinite cu tot ceea ce știința modernă a educației a verificat ca mai operant în materie de formare a omului moral — trebuie să se adauge și ele teologiei morale.

Prot. Dr. D. I. Belu

profesor la Academia teologică, Oradea—Timișoara

Străvechile organizații de Stat slavo-române din Banat

confirmă adevărul istoric despre vechimea organizației bisericești
la Români Bănățeni

a) Instituția Jupei

Am demonstrat în paginile acestei reviste* că toponimia slavă, întâlnită pretutindeni pe întinsul pământurilor locuite de Români, constituie cel mai puternic argument în mâna celor ce ne contestă, în tot chipul, autohtonía pe pământul Daciei Traiane. Detractorii drepturilor noastre sfinte asupra acestui pământ uită că tocmai această toponimie sau nomenclatură topică „slavă, de pe întreagă întinderea pământului românesc *dovedește comunitatea slavo-română*, în care elementul slav multă vreme a fost preponderant“¹ sau, cum ar zice N. Iorga, „baza slavă, strâns legată de transmisiunea noastră se află pretutindeni“.² Sunt însă denumiri slave de locuri și localități, precum a observat și filologul Gamillscheg, cari se întâlnesc numai în Banat sau în Banat și Otenia, precum și în câteva județe din partea sudică a Ardealului, limitrofe cu Banatul, lipsind cu desăvârșire în restul provinciilor românești. E vorba de comunele cu nume de *Jupa* și *Ohaba* și de diminutivele lor. Astfel, spre Nord-Vest de Caransebeș, pe linia Lugoj se află comuna *Jupa* [la 1588 Supa, 1641 Supan, 1690, 1700 Supa, ung. Zsupa];³ — la Sud de Făget, între comunele Brănești [Branyest], Bucováț [Bukovecz], Goizești [Goizest] și Baloșcești [Balczest], satul *Jupanești* [Swpanesth la 1514, Suponiest 1599, Suponest 1607, Subunest 1717, ung. Zsupunest la 1884];⁴ — la Nord-Est de Lugoj satul *Jupani* [Suppan la 1446, Supan 1453, Swpan 1470, Supan 1599, Gyupagnj la 1690—1700, Sabang 1717, ung. Zsupan la 1884];⁵ — la Nord de Orșova, pe malul drept al Cernei, e comuna *Jupalnicul*, care dela 1747 este împărțită în *Jupalnicul-de-Jos* și în *Jupalnicul-de-Sus* [ung. Alsó- és Felső Supan];⁶ — *Jupani* de lângă Lugoj „în sec. XV-lea forma centrul unui district românesc“.⁷

* Vezi Nr. 5—8 din *Altarul Banatului*, Caransebeș, 1944.

¹ Silviu Dragomir, *Vechimea elementului românesc și colonizările streine în Banat*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, III, Cluj, 1926, p. 282.

² N. Iorga, *Istoria Românilor, III, Cătorii*, București, 1937, pp. 46, 49.

³ Pesty Frigyes, *Krassó vármegye története*, II, 2, Budapest, pp. 223—24.

⁴ *Ibid.*, p. 324.

⁵ *Ibid.*, pp. 325—326.

⁶ *Ibid.*, pp. 324—325.

⁷ Pesty Frigyes, *A szörényi bánság-és Szörény vármegye története*, II, Budapest, 1878, pp. 572—573; Silviu Dragomir, *Câteva urme ale organizației de stat slavo-române, în Dacoromania*, an. I, 1920—21, Cluj, 1921, p. 147.

⁸ *Ibidem.*

În anul 1389 se pomeneste comuna *Supafalva* din jud. Caraș,¹ iar la 1447 de altă *Zsupafalva*, la Sud-Vest de Timișoara, aparținând cetății Dubos.² La 1358 se amintește pârâul *Jupan* [flumen Supan], care se vărsa în Caraș.³

În aceste nume „se păstrează amintirea vechii organizații-slave cu *jupele* ca unități teritoriale, cari aveau în frunte un *jupan*. *Jupele* slave nu aveau întindere mai mare decât valea unui râu, de la care își luau numele, și de regulă centrul lor era într-o cetate unde stătea *jupanul*, conducător de oaste și totodată judecător în procese. *Jirecek*⁴ crede că *jupanii* erau dintru început bătrânii localnici ai câte unui neam, asistați de adunarea tuturor oamenilor liberi din cuprinsul unei *jupe*. Dinastiile sârbești își trăgeau originea din asemenea familii de *jupani*, cari încetul cu încetul dobândiseră o influență mai mare ca *jupele* învecinate”.⁵

Originea instituției *jupei* și a *jupanilor* este necunoscută. La Sârbi ea se dezvoltă complet „până în sec. X [Const. Porfirogenitul], și isbutise a se menține încă prin sec. XIII, când centralizarea administrației săvârșită de Ștefan Nemanja îi dete o lovitură de moarte, așa încât pe la 1400 cuvântul *jupa* și *jupan* nu le mai găsim în documentele sârbești”.⁶ La Bosniaci dăinuiește până la finea sec. al XV-lea. În Croația însă această instituție a „avut altă însemnare și cu totul altă dezvoltare”.⁷

La Românii bănățeni, afară de numele de localități, cuvântul *jupân* — atât de frecvent în vorbirea zilnică, mai ales în pătura țărănimii — „păstrează amintirea unei instituții, care a dispărut de mult, învinsă de împrejurările politice, cari au dat altă înfățișare organizației noastre vechi. Astfel *jupele* slave au trebuit să facă loc, și în Banat, *scaunelor* și *districtelor* românești, și în măsura în care progresa romanizarea Slavilor, voievozii și cnejii români, au isbutit să înlăture pe *jupanii* streini”.⁸ Prof. S. Dragomir crede că „originea acestor nume în Banat e mai veche decât secolul XI, când la popoarele slave învecinate instituția *jupelor* pornește spre declin, iar pe teritoriul ungar se dezvoltă sistemul comitatelor”.⁹

Cercetând mai deaproape originea comunelor cu denumirea de *Jupa*, ajungem la constatarea revelatoare și semnificativă că ele aproape toate se ridică pe ruinele fostelor castre sau municipii romane. Cetățile încă din epoca romană constituiau centrul spre care gravitau satele și chiar orașele dimprejur. Cunoaștem de pildă organizația cetății regale Șiria, din jud. Arad,

1 Csánki Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, II, p. 107; Silviu Dragomir, *Câteva urme ale organizației de stat slavo-române*, I. cit.

2 Csánki, *op. c.*, pp. 33–34.

3 Pesty, *Krassó vármegye*, II, 2, p. 324.

4 Const. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 98: „Mehrere Familien-genossenschaften, in einzelnen dorfartigen Ansiedlungen lebend, bildeten einen Stammen bewohnte Landschaft hiess Zupa. Der Mittelpunkt der Zupa war der Grad, die Zupenburg; ... In jeder Zupa führte die Leitung einen Ältester, welcher immer aus einer bestimmten Familie gewählt werden musste ...”

5 Silviu Dragomir, *Câteva urme ale organizației slavo-rom*, în *Dacoromania*, cit., p. 147.

6 *Ibidem*, pp. 147–48.

7 *Ibidem*, p. 148; cf. C. Jirecek, *Staat und Gesellschaft im mittelalt. Serbien*, în *Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften in Wien*, 1912, partea I, p. 3 sq.

8 Silviu Dragomir, *Câteva urme*, în *Dacoromania*, I, cit., p. 148.

9 *Ibidem*.

al cărei teritoriu cuprindea 5 orașe și 140—160 sate, împărțite în 8 districte sau scaune. În fruntea districtelor stătea câte un voevod, iar satele erau conduse de cneji. În cetate rezida un voevod cu titlul de castelan sau pârcaľab, ca reprezentant al regelui, în cazul de față al despotului sârb Gh. Brancovici, care avea în posesiune cetatea Șiriei cu teritorul ei, din 1439—1441.¹ De aceeași părere este și Jirecek când scrie că „der Mittelpunkt der Zupa war der Grad, die Zupenburg”.² Insuși înțelesul slav de *jupa* e identic cu *municipium*-ul roman. „Așa a rămas din orașul municipal *Tibiscum*, foarte renumit în epoca romană, ruinele de azi și satul *Jupa* de lângă ele, ca noțiune slavă identică cu *municipium* roman, căci la Slavi mai multe comune împreunate formau o *jupa*, în capul acestora sta *jupanul*”.³ Pe sârbește *jupa* înseamnă *parohie*, în sens de circumscripție administrativă; *jupan* — prefect, iar *jupaniia* — județ.⁴ Municipiul *Tibiscum* fiind și el centrul administrativ al unui district, ținut sau *jupanii*, și șeful ce rezida în el lua titlul de *prefect, jupan*, de unde ungureșcul *ispán* sau *főispán*.

Dar și *Jupalnicul* de lângă Orșova înlocuiește orașul municipal roman *Dierna* [Tsierna, Tierna] din valea Cernei, — iar satul *Jupânești* se găsește în apropierea cetății Glad [Vlad]. Din toate acestea se poate trage concluzia că instituția *jupel* ține de organizația politico-administrativă ce făcea trecerea dela sistemul administrativ roman al castrilor și municipiilor, cu cari a fost din belșug înzestrat Banatul de către împărații romani, la instituția românească a *districtelor* „valache” autonome, conduse de voievozii și cnejii români, cari „au izbutit să înlăture pe *jupanii* streini”.⁵

Ca simplă formă de politețe — Domn sau Doamnă — aflăm numirea de *jupan, jupân* sau numai *pan* la toți boierii și demnitarii mici și mari ai Voievozilor Principatelor române până în epoca contemporană.

Astfel la 1391 diploma lui Mircea — Joannes Mircea Dei gratia Princeps et Vajuda totius Regni Vallachiae incipiendo ab Alpibus usque ad confinia Tartariae, totusque Terrae Fogaras perpetuus Dominus — Voievodul Țării Românești... și Domn perpetuu al Țării Făgărașului, prin care donează, egumenului Stanciu și fratelui său Calin, moșia Scoreiș din Țara Făgărașului, este semnată, în calitate de martori și de următorii demnitari: „Vlad Vornicul, Dragan Ban, Salpan [Jupan] Aga, Holdovics Logofet”.⁶ Prin anii 1483—85 voievodul Vlad Călugărul întărește „dregătorului din casa domniei mele *jupân Mihai spătar*” cu neamul lui, o treime din satul Ruși.⁷ Marele logofăt Teodosie din Țara Românească, dând salvus conductus nobilului Ioan Olasi [Românul] să-și aducă soția dela Lugoj, scrie: „*Pișet*

1 Ibidem; — și, același, *Studii din Istoria mai veche a Românilor de pe teritoriul diecezei arădane*, Sibiu, 1917, pp. 8-9; Márki Sándor, *Arad vármegye története*, I, Arad, pp. 107, 124-126.

2 Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, p. 98.

3 Dr. Gh. Popovici, *Istoria Românilor Bănășeni*, Lugoj — Budapesta, 1904, pp. 85, 120, 385.

4 Milan Nicolici, *Srpsko Rumunski recnik*, Timișoara, 1935, p. 35.

5 Silviu Dragomir, *Câteva urme ale organizației slavo-române*, în *Dacoromania*, nr. cit., p. 148.

6 Hurmuzaki-Densușianu, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, I, 2, București, 1890, pp. 341-342; cf. Constantin C. Giurescu, *Noi contribuțiuni la Studiul marilor dregători în secolele XIV și XV*, București, 1925, pp. 17-18.

7 C. C. Giurescu, *o. c.*, p. 18; cf. I. Filitti, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, București, 1919, pp. 17-18.

jupan Teodosie mare logofet acesta a me carte acestui nemiș Olasi Ianoșu de în Belgrad ca să fie în pac[e] pântru că la fost mănănat nemișii să me[a]rgă cu Turcii solie. Iar eu lam ertat de cest[ă] cale ca să se duc[ă] săși aduc[ă] *jupâneasaș* dela Logoj nime să nul bântue[a]scă... la 1 Mai 1600.¹ În același an Preda postelnicul, gînerul lui Mihai Viteazul, într-o scrisoare către Sibieni se întîtulează „*jupan Preda* Postelnicul scrisam... la ai mei cinstiți și prea iubiți și dulci și dragi părinți mai mari *jupânul Lucaci* marele bulgăr...”²

În Moldova, Alexandru cel Bun dăruiește „slugei noastre *pan Radul* gramatic” 2 sate pentru „slujba sa dreaptă și credincioasă”.³ Voievozii Iliăș și Ștefan din aceleași motive dăruiesc lui *pan Comarici* [naș vernă sluga i boiarin] 2 sate.⁴ La 15 Martie 1493 Ștefan cel Mare dăruiește „comisului Petrică satul Onicenii, pentru slujba lui dreaptă și credincioasă” [„*Pan Petrica* comis slujil nam pravo i verio”, iar mai jos, „Dali esmi emu za ego slujbu edino selo”].⁵

Titlul de jupan îl întâlnim și la demnitarii Curții regale din Croația⁶ dela cari vor fi împrumutat Ungorii numirea de *ispán* [fő- și *alispán* — prefect și subprefect], de nu cumva vor fi adoptat-o dela Românii bănățeni sau chiar dela Slavii cu cari vor fi venit în contact încă pe vremea petrecerii lor în Atelkuz. *Jupâni* și *jupănese* aflăm nu numai în rândurile boierilor și demnitarilor dela curțile domnești,⁷ ci chiar și în clasa țăranilor, a burghezilor. Diaconul *Coresi* tipărește cărți sfinte, rituale ori de lectură morală în limba română: „Cu zisa [și cu cheltuiala] *jupânului* Hanes Beagner”⁸ — iudex Coronensis — primarul Brașovului;⁹ — în biserica ortodoxă-română din Comloșul-Mare, jud. Torontal, am găsit, pe icoana dela scaunul arhieresc următoarea inscripție: „Acetui scaun arhieresc din bună încuviințare îndemnații ajutători au fost [jupânii] Mihail Russ și Grigorie Miclău, pentru a lor și a neamurilor lor pomenire. Anu[i] 1818”.¹⁰ Pe icoana sf. ierarh Nicolae din aceeași biserică se pot citi următoarele: „Aceasta închipuire s’au făcut cu cheltuiala [jupânului] Pera Petco” [Petcu].¹¹

1 I. Lupaș, *Miscelanea*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, III, p. 545; cf. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, II, p. 603.

2 Lupaș, *ibid.*, p. 547.

3 Const. C. Giurescu, *o. c.*, p. 19.

4 *Ibidem.*

5 *Ibidem.*

6 Dragomir, *Câteva urme*, în *Dacoromania*, I. c., p. 148.

7 La 1495 și 1506 fac parte din cancelaria Domnului Țării Românești „popa Frâncu și fiii săi, slugile domniei mele, *jupân* Tudor diac și *jupân* Stanciu”.

La 23 Iulie 1514, în mănăstirea Bistrița, Basarab Voevod, fiul lui Basarab Voevod întărește stăpânirea „cinstului boer al domniei mele, *jupân* Theodor logofăt, și *jupân* Stanciu banul” asupra unor pământuri din Costești. Ca martori figurează: „*jupân* Barbu ban, *jupân* Calotă vornic, *jupân* Harvat logofăt, *jupân* Dumitru vstier, Hamza comis, Drăghici paharnic”. Vezi Ion Radu-Mircea, *Un neam de cititori olteni. Boerii Drăgoești*, în *Revista de Istorie bisericească*, Craiova, [An. I, Nr. 3, Octomvrie-Decemvrie], 1943, pp. 50, 80.

8 N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1940, p. 57.

9 *Ibidem*, și n. 1.

10 Pr. Gh. Cotoșman, *Din trecutul Banatului, III, Comuna și bisericile din Comloșul-Mare și Lunga*, Timișoara, 1934, p. 313.

11 *Ibid.*, p. 314.

Azi, în Banat, această numire o întrebuințează Românii când se adresează negustorului evreu, domn și boier prin starea lui materială înfloritoare, iar țărancă română bănățeană mai mult în glumă își numește *jupan* bărbatul sau pe cunoscuții mai apropiați.

La origine însă jupanul era șeful politic al unei cetăți, regiuni sau chiar al unei provincii¹ sau prefecturi. Acesta a luat cu timpul locul reprezentantului roman, lăsat aici de împărații romani, cari ca și Constantin cel Mare [306—337] și Iustinian [527—565] au stăpânit și după retragerea legiunilor cu Aurelian la 274, și malul stâng al Dunării, până adânc în inima Banatului și Olteniei. *Ducele Glad* [Vlad] și *principele Optum* — cum îi întitulează Anonimul notar al regelui Bela și autorul Legendei sf. Gerhard, care scriu în sec. XII—XIII-lea, adoptând deci numiri și titluri caracteristice acestui secol² — nu sunt decât niște urmași ai acestor jupani romanizați.

b) *Instituția Ohabei*

În strânsă și directă legătură cu instituția Jupei și a Jupanilor trebuie cercetat și interpretat termenul toponomastic *Ohaba*, pe care filologul Ernst Gamillscheg l-a adus, decurând, în sprijinul tezei continuității noastre neîntrerupte în Dacia Traiană. „Folosirea toponimiei în vederea lămuririi unor procese preistorice n'are nevoie de justificări teoretice. Oriunde nu s'a produs o discontinuitate culturală, numele de localități și de locuri se transmit dela un grup lingvistic și de colonizare la celalalt. Popoarele pier, iar numele dăinuiesc. Dacă, deci, aci pe pământul României, apar nume slave, iar numirile folosite în antichitate s'au pierdut aproape fără excepție, aceasta dovedește că, prin emigrarea Slavilor, cultura romano-slavă a fost nimicită aproape în întregime. De vreme ce, însă, numele perioadei slave dăinuiesc la rândul lor, — au fost deci primite de Români, — urmează, mai departe, că expansiunea română n'a reprezentat o cesură culturală, ci dimpotrivă, că *ambele popoare s'au contopit organic*“.³

„Întâia imigrare slavă pe teritoriul Daciei vechi pare a se fi produs în cursul secolului al VI-lea. Întinderea ei în partea de Apus a teritoriului lingvistic daco-român o învederează un tip de nume de localități, care derivă dela anume concepții juridice proprii vechilor Slavi. În întregul Banat, în Oltenia și în sudul Ardealului putem întâlni — scrie Gamillscheg — nume de localități, care sună *Ohaba* sau *Ohabiza*. Acest termen însemna, la început, la Slavi, o *gospodărie ereditară scutită de dări*. Numele persistă, deși semnificația lui a devenit de mult neînțeleasă. E posibil, fără îndoială, și de sigur, e și probabil, că printre Slavii, la care se găsea instituția juridică a ohabei, să se fi găsit așezări de *populații romanice*, ca minoritate, care lingvistic nu devine manifestă. Însă faptul nu poate fi dovedit“⁴ — concludă filologul Gamillscheg.

1 Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, p. 93.

2 Cf. Victor Motogna, *Ohtum*, Timișoara, 1942, pp. 7, 13.

3 Ernst Gamillscheg, *Über die Herkunft der Rumänen*, in *Jahrbuch der Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, trad. în *Revista Fundațiilor Regale*, București [Nr. 8 din 1 August] 1940, p. 258.

4 *Ibid.*, pp. 258-259.

Cum că prin imigrarea Slavilor n'a fost nimicită „aproape în întregime” cultura romano-slavă sau mai bine zis cea daco-romană am dovedit-o în studiul „*Viața românească din Banatul Timișan în evul mediu*”, în care am arătat cum numiri daco-romane de localități [Berzava=Berzovia, dela dăcicul berz=mesteacă, Tapia=Tapae, Mehadia=Media pron. Megia] și de râuri [Timiș=Tibiscum, Cerna=Tsierna=Dierna, Mureș=Moris=Marisius] au supraviețuit, înveștmântate în haină slavă, până în zilele noastre. Termenul Ohaba însă nu exclude prezența noastră aici în momentul imigrării Slavilor, în sec. VI, ci, dimpotrivă, cum argumentează Gamillscheg, demonstrează filologic că „ambele popoare s'au contopit organic”.

În afară de județele Banatului, comune cu numele Ohaba sau Ohabița mai întâlnim și în județele Arad, Hunedoara, Alba-de-Jos, Făgăraș, Gorj, Dolj și Mehedinți. Astfel, în județul Caraș sunt următoarele: *Ohaba*, la 1598;¹ *Ohaba* 1470;² *Csév-Ohaba* [Chewhaba] 1442;³ *Ohaba-Lungă* sau *Ohaba rumunyaszkă* [românească, azaz Hosszu-Ohaba vagy O ah-Ohaba] 1447;⁴ *Ohaba-Mutnic*, 1485;⁵ *Ohaba-szerbaszka* [sârbească, așezată între Bruznic, Spăta, Dubești și Ohaba-Lungă, a cărei origină Pesty o pune în legătură cu Ohaba-Lungă ori -românească. De ea se amintește abia la 1717. „Precum arată numele — scrie Pesty — a fost întemeiată de Sârbi, sau au locuit, căci azi limba sârbească a lăsat puține urme în comună”];⁶ *Ohabița* 1433, dintre Apadia, Delinești și Rus;⁷ *Ohabița* 1440, spre jud. Timiș;⁸ *Ohabița* 1442, din plasa Lugoj;⁹ *Ohabița* 1596, aparținând domeniului din Căprioara.¹⁰

În jud. Timiș, în Evul Mediu au existat 7 Ohabe și Ohabițe.¹¹ În jud. Arad se cunosc 2 Ohabe și o Ohabiță,¹² în al Hunedoarei 10 Ohabe și mai multe Ohabițe;¹³ în județul Mehedinți un sat *Ohaba*, un deal *Ohaba*, o pădure *Ohaba* și o vale *Ohaba*;¹⁴ în județul Gorj două comune rurale *Ohaba*, un cătun *Ohaba*, un deal *Ohaba*, o vale *Ohaba*;¹⁵ în județul Dolj un sat *Ohaba* și o moșie particulară *Ohaba*;¹⁶ de tot în județele oltene 10 Ohabe. După slavistul I. Bogdan, cuvântul *Ohabă* înseamnă „scutire, exemptio, immunitas”, iar formula aflată în documentele noastre slave, „*da estj na ohabu*” și „*da im sutj vā ohabu*” înseamnă „să-i fie scutire” sau „să-le fie spre scutire”. Iar când formula aceasta se întâlnește „într'un hrisov de donațiune, atunci noua proprietate era scutită de dăjiile către

1 Pesty, *Krassó vármegye története*, II, 2, p. 72.

2 *Ibidem*.

3 *Ibidem*.

4 *Ibidem*, pp. 72-74

5 *Ibid.*, pp. 74-78.

6 *Ibid.*, p. 73.

7 *Ibid.*, p. 78-80.

8 *Ibidem*.

9 *Ibid.*, p. 81.

10 Dragomir, *Câteva urme*, *ibid.*, p. 149.

11 Csánki Dezső, *Magyarország történelmi földrajza*, II, la jud. Timiș; Dragomir, I. c., p. 148; cf. Borovszky Samu, *Temes vármegye*, Budapest [fără indicare de an], la p. 83 arată numai comuna *Obád*, care în Evul Mediu s'a numit *Ohát*, *Ohád*, *Huhad*, *Huhud*.

12 Márki Sándor, *Arad vármegye története*, I, p. 211; cf. Dragomir, *ibid.*

13 Silviu Dagomir, *Câteva urme*, în *Dacoromania*, nr. cit., p. 148.

14 Lahovari — Brătianu — Tocilescu, *Marele Dicționar Geografic al României*, IV, Fasc. IV, București, 1901, p. 555.

15 *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. IV, Fasc. III, București, 1901, p. 554.

16 *Ibid.*, p. 555.

Domn, și avea să treacă din tată la fiu, cu tot privilegiul ei, dacă mai era și ocină”.¹

Prof. S. Dragomir ne încredințează că „această expresie slavo-română nu o găsim decât la noi, întocmai așa precum numele de Ohaba și Ohabița nu le întâmpinăm decât numai pe pământ românesc, limitate la un anume teritoriu, partea sudică a Transilvaniei, Banat și Oltenia, unde ele păstrează fără îndoială amintirea unei *organizații de stat, anterioare stăpânirii ungurești*, sub care nu s’ar fi putut încetățeni astfel de numiri. Cancelaria ungurească știa să traducă exact cuvântul Ohabă, ceea ce o dovedește faptul că Ohaba de lângă Streiu se numește la 1440 *Szabadfalva*,² și tot așa Ohaba de lângă Sibiu la 1439. În Banat de asemenea se vorbește, la 1369, de două sate „*Szabadfalva et aliam Szabadfalva*”,³ cari erau desigur sate ohabice”.⁴

Privilegiul dat unui sat sau unei moșii chabnice presupune și un act în care să se statornicească acest fapt. În jud. Hunedoara sunt două sate cu numele de *Uric* și *Uricani*, cari amintesc termenul juridic de uric, ceea ce înseamnă „moșie de veci” sau moșie „ohabnică”, primită „prin donațiune domnească, pentru ca mai târziu să se numească în chipul acestor însuși hrisovul de donațiune”.⁵ S’a găsit totuși un röslerian, Melich, care să afirme că cuvântul Ohaba a fost adus din Balcani, odată cu imigrarea Românilor pe pământ ungar, „numind cu el satele românești donate de regi unor nobili ungari”.⁶ Dacă această constatare ar fi adevărată atunci instituția ohabelor ar trebui să o întâlnim pretutindeni pe pământul românesc, și, mai mult decât oriunde, în Balcani, unde termenul Ohaba ca și Jupa lipsește cu desăvârșire.⁷

CONCLUZII:

c) Vechimea Bisericii bănățene

Privind harta — geografică și etnografică — constatăm că de ținuturile sau provinciile în cari întâlnim Ohabele sunt legate cele mai vechi tradiții românești. Primele formațiuni politice — dela principii Glad, Optum și până la legendarul Negru-Vodă și Basarabi, cari au constituit chiagul ce a dat naștere, în secolul al XIV-lea, Principatelor române independente

1 I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, p. 609; cf. S. Dragomir, *Câteva urme*, în *Dacoromania*, cit., p. 150.

2 *Ibidem*. p. 149.

3 Csánki, *op. c.*, II, p. 117, 134; S. Dragomir, *ibid*.

4 Ortway T., *Oklevelek Temesmegye és Temesváros történetéhez*, pg. 109. cf. S. Dragomir, *ibidem*; Borovszky, *Temes vármegye*, p. 94, scrie de Szabadfalu [Freidorf], dar susține că a fost întemeiat abia la 1720-30 de coloniștii germani. Adevărul este că localitatea a existat cu mult mai înainte, dar locuitorii ei vechi — Românii, — au trecut, ca și locuitorii din Cărpiniș, Săcălaz, Nero, Jimbolia, etc. să facă loc coloniștilor împărăției austriece. Vezi cum au fost alungați Românii dela vetrele lor străbune: Szentkláray I., *Oláhok költöztetése Délmagyarországon*, 11-21.

5 S. Dragomir, *Câteva urme*, *ibid.* p. 130.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

— în aceste provincii s'au zămislit. Instituția jupei și a jupanilor, care mai târziu s'a transformat în cea a cnejilor și voievozilor, — precum și satele ohabice fiind reminiscențele unor vechi organizații de Stat slavo-române, ele își vor păstra caracterul și după cucerirea ungurească, care va trebui să țină, în oarecare măsură, seama de principiile ce stau la baza lor. Diplomele regilor maghiari, prin cari se acordă autonomie politico-administrativă celor 8 districte românești din Banatul Severinului, în sec. XV-XVII-lea,¹ consacră caracterul ohabnic al întregului ținut, pe care și azi înfrunză cele mai multe comune cu numele de Ohaba.

Un popor creștin, la care găsim atâtea urme de veche organizație politică, este cu neputință să nu-și fi avut, pe lângă șefii m'reni, și pe cei bisericești, căci ordinea politică se consfințește de cea bisericească, principiu consacrat mai ales dela anul 800, când papa Leon III [795—816] încoronează pe Carol-cel-Mare al Francilor ca împărat roman de Apus².

Un șef de Stat, cu întindere mai mică ori mai mare, un jupan, un chenez sau un voievod — de care aflăm atâtea în ținuturile românești nord-dunărene — au trebuit să-și primească consacrarea în Scaun din mâinile unui Vlădică, fie că își avea reședința în același oraș cu Domnul, fie că resida la una din mănăstirile țării. N. Iorga susține că „existența unor Vlădici la Argeș înainte de Băsărabă e, azi, înafară de orice îndoială. Cu cine dela Sănislav înainte s'ar fi sfințit Domnul?”³ — se întreabă el. De altfel la Argeș, alături de biserica din sec. al XIV-lea, s'a dat de „urmele uneia mai vechi, de piatră, și de proporții destul de întinse,”⁴ fapt care ar confirma constatarea de mai sus. Dacă „fiul lui Băsărabă n'a putut să fie lipsit în neatârănarea sa faptică, de un prestigiu episcopal,”⁵ atunci cum am putea presupune că un Glad [Vlad], un Optum și alți voievozi pe care îi vom întâlni în Banat în veacurile viitoare, au putut fi oare lipsiți de acest prestigiu? Aceste premise istorice, scoase din toponomastica și istoria politică a Banatului, postulează existența unor vlădicii românești la Mehadia sau Caransebeș, la Morisena-Cenad, Timișoara și Lipova, unde, începând cu sec. XV-lea, cunoaștem și numele câtorva din titularii lor,

Prot. Dr. Gheorghe P. Cotoșman

profesor la Academia teologică, Caransebeș

¹ P. Drăgălina, Din istoria Banatului Severin, II, Caransebeș, 1900, pp. 119-127; Pesty, *Krassó vármegye története*, IV, Budapest, 1883, pp. 75-76, 251-254.

² Euseviu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, trad. At. Mironescu, II, ed. II-a, Mănăstirea Cernica, 1926, p. 272.

³ N. Iorga, *Istoria Românilor*, III, p. 163.

⁴ Vezi Aurelian Sacerdoțeanu, în *Buletinul Comisiei Monumentelor istorice*.

⁵ N. Iorga, *o. c.*, p. 164.

Mișcarea sectară în eparhia Caransebeșului

(Urmare)

Petroșnița. Sămânța ereziei și a schismei, aici ca și în satele vecine Petroșnița și Vălișoara este adusă de sectarii din Caransebeș Moise Trica, ajutat de primul prozelit din Petroșnița, Cătană.

Aceștia aduc o mașină de treierat pentru aceste sate și cu acest prilej fac propagandă ajutați de banul pe care-l dădeau zilierilor, de cântece etc. Influențează îndeosebi femeile.

Primul botez demonstrativ și de mare manifestare îl fac în 5 August 1928, la locul numit „Moara Vălișorenilor“, loc așezat la mijlocul celor trei comune: Petroșnița, Bucosnița și Vălișoara.

Au botezat în acea zi 17 persoane din diferite sate, în prezența unui mare număr de bapțiști din Caransebeș, Bolvașnița, Vălișoara, Recița, Bozovici, etc.

La acest botez n'a lipsit distribuirea de batiste, zaharicale, mâncări, etc., drept mijloace de propagandă.¹

Biserica noastră, în lupta din aceste sate a fost lipsită de sprijinul unor autorități politice și îndeosebi fățiș a fost lovită de notarul comunei Buchin de atunci, strein de Neamul nostru.²

Așa se explică și propaganda puternică din Buchin, unde bapțiștii au avut și fanfară.

Rusca-montană. Baptismul este plantat de cojocarul Ilie Negrei din Caransebeș, profitând de timpul cât a fost vacantă parohia.

Teregova. Mișcarea sectară începe cu nazarenismul adus de Petru Copăceanu, croitor, în anul 1902.

Acesta a lucrat în fabricile Reciței, unde s'a molipsit dela alți lucrători. Mai apoi a venit în contact cu nazarenismul în părțile Vârșetului și ale Panciovei.

Ca unul dintre cei mai desfrânați săteni, cade apoi în patima beției, a furtului, înșelătoriei, etc., mâncându-și toată averea rămasă dela părinți și suportând adeseori pentru patimile sale consecințele legii civile.

Constrâns de lipsă primește ajutoare materiale dela nazarinenii din jurul Timișoarei, unde își trimite chiar soția care se întoarce apoi cu portul schimbat și cu darurile primite.³

Primii prozeliti ai săi sunt soția sa Maria, născută Berzescu, apoi sora sa Stana cu soțul acesteia Gheorghe Ianoșigă.

1 Arhiva Sf. Episcopii, Nr. 5163/1925 și 4932/1928.

2 Idem, Nr. 162/1928 al Oficiului protopopesic Caransebeș.

3 Idem Nr. 765/902.

În ajutorul lui Petru Copăceanu vin nazarinenii din jurul Timișoarei și un anume negustor bogat din Timișoara, care se dă drept episcop nazarinean. Acesta din urmă și-a adus soția la Petru Copăceanu, sub motiv că are nevoie de schimbare de aer. Așa și-a mascat prezența deasă în sat și în care timp ținea adunări în casa mai susamintitului nazarinean.

Tot în ajutorul sectei aici înfiripate sar și coreligionarii lor din ținutul Panciovei, cari vin cu daruri sub pretext că merg Vinerea la târgul săptămânal de acolo.

Ca mijloace de propagandă pe lângă predică au folosit ajutoarele bănești, haine, nutriment [au primit dela nazarinenii ținuturilor Timișoarei și Panciovei un vagon de porumb].

În al doilea rând se dau pe sineși și viața lor de exemplu.

De unde până atunci au fost cei mai decăzuți, desconsiderați și pătimiși acum practică o abstenență dela toate: nu fumează, nu cercetează birturile, petrecerile, își cer iertare dela cei cărora le-au făcut rele și le oferă bani, drept despăgubirea faptelor păgubitoare săvârșite înainte. Se cercetează și ajută unii pe alții iar economia câmpului o îndeplinesc în comunitate, ceea ce pune în uimire pe alții.¹

La acestea se adaugă predicarea cu toată tăria a fanatismului credinței lor.

În ajutorul propagandei lor vin împrejurările de atunci, când în Dumineci și serbători nu erau sistate pertractările la Pretură, notariat, primărie; ospătăriile, prăvăliile și birturile erau deschise în timpul serviciului divin; încasările și execuțiile se făceau tot în acest timp și în fine târgul săptămânal al comunei vecine Domașnea se ținea Dumineca, împiedcând credincioșii dela exercițiile spirituale.²

Că motivul principal al apostasiei lui Petru Copăceanu a fost câștigul de bani și ducerea unei vieți lumești mai ușoară și fără muncă, ne-o evidențiază însuși răspunsul său dat preotului Pavel Sandru: „Multe am prohibit în lume, am fost om sărac și nime nu m'a ajutat, am prohibit și aceasta să vedem cum va fi”.

Musturarea conștiinței apostatului ne-o dovedește tot răspunsul său, la replica preotului dintr-o Duminecă dimineața: „Auzi tu cum trag clopotele la biserica părinților tăi și dela care tu fugi! Spune-mi la ce te gândești tu acu. Iar el răspunde: Numai Dumnezeu și inima mea știe ce gândesc!”.³

Intervenția imediată și energică a Episcopiei și a organelor sale, protopop și preoți, a oprit această propagandă începută și care am văzut că s'a mutat în Caransebeșul-nou.

Astăzi, în Teregova sunt abia 20 persoane nazarineni și bapțiști 4.

Amintim ca un caz unic în Banatul nostru *Slatina-Timiș*, pentru arătarea suferințelor noastre confesionale.

Populația acestui sat, după alungarea turcilor, a fost catolicizată cu forța de către franciscani. Cei cari nu au voit să treacă la romano-catolicism, au fost schingiuți, cum e cazul bătrânului Jurja, căruia i-s'a ars mâna în ceară.

1 Arhiva Sf. Episcopiei, Nr. 4839 B. 903.

2 Arhiva Sf. Episcopiei a Caransebeșului, Nr. 3865/902.

3 Idem, Oficiului prot. Nr. 282/903.

Iar la anul 1776, la pretenția episcopului de Cianad, Curtea imperială mută pe schismatici [ortodoxi] din sat în alt loc pe un părau, lăsând în sat numai pe cei trecuți la catolicism.

Este interesant însă faptul, că cu toate persecuțiile și zidirea unei capele de către Habsburgi aici, religia aceasta streină impusă cu forța nu a schimbat nici portul, nici datinile și nici caracterul poporului român din Slatina.¹

Și mai este curios să vezi sătenii acestui sat în opinci și în costum național românesc, fiind de religie romano-catolică și ascultând sf. Liturgie în limba latină. Dar, vitregia timpurilor ne-au impus și aceasta.

Voislova. Propaganda baptistă se intensifică aici la anul 1925, când se zidește casa de rugăciuni cu ajutorul firmei evreești „Löfler“, și prin munca manuală a baptiștilor de pe Valea-Bistrei și a Hațegului.²

Îndrăzneala sectarilor din această comună, protejați tacit de organele administrative de atunci, este caracteristică.

Așa în mai multe rânduri, sub conducerea baptiștilor Nicolae Sârbu și Achim Opruți de acolo, au intrat în curtea sf. noastre biserici și au conturbat serviciul divin, producând scandal.³

În 6 Februarie 1927 au împărțit daruri: cămăși, cărpe, prăjituri, ceai, etc. săracilor din comună neapartenători sectei lor, atrăgând astfel populația curioasă în casa lor de rugăciuni, lăsând biserica noastră în acea zi aproape goală.⁴

Propaganda îndrăzneală a acestor sectari s'a îndreptat față și împotriva sărbătorilor naționale, ca 10 Maiu, Ziua Eroilor, pe lângă cea contra sărbătorilor Bisericii noastre dreptmăritoare.⁵

Mai amintim ca focare sectare din acest tract: *Marga* și *Glimboca* de pe Valea Bistrei. Apoi *Verciorova*, *Valeabolvașnița* unde au fanfare. *Borlova* și *Buchiniul*, care încă are fanfară. În *Zervești* baptismul datează din 1893, adus prin Tocaci Petru, ceferist. Se afirmă apoi în 1925 prin ajutorul lui Ilie Negrei și Petru Măran din Caransebeș, cari descind în sat adeseori cu un instrument muzical.⁶

Toată osteneala însă le-a rămas zadarnică, căci abia au pescuit 6 membri.

Protopopiatul Făgetului

Acesta este unul dintre cele mai sărace tracte din punct de vedere material, căci regiunea este muntoasă.

Sărăcia locuitorilor a fost exploatată pe teren confesional și de uniți și de sectari, prin propaganda lor cu mijloace materiale și fals trâm-bițatele scutiri de dări.

1 N. Cornean, op. cit. p. 551—552.

2 Arhiya sf. Episcopii, Nr. 1505 B. 1930.

3 Idem, Nr. 2703, 2704/926.

4 Vezi arhiva Sf. Episcopii a Caransebeșului, Nr. 1717 B. 927.

5 Idem, Nr. 3162/927.

6 Idem, Nr. 5163/925.

Bichigi. În 1925 încep primele frământări sectare cu adventiștii. Motivul este necesitatea unei noi clădiri de biserică, căci cea veche era slabă de lemn. În acest tract găsim multe biserici din lemn.

Sectarii profitând de ocazie, predicau credincioșilor noștri părăsirea ortodoxiei, prin care fapt vor scăpa de contribuțiile bănești la zidirea noii biserici.¹

Și alte secte se năpustesc asupra acestei comune în amintitul timp critic. Așa baptismul este susținut aici de un bogătaș american, care a cumpărat o moară în acest sat și a daruit-o apoi baptiștilor, cari o stăpâneau încă în 1940.²

În același an comuna avea 105 sectari, mai numeroși fiind baptiștii și penticostaliștii.³

Furdea. Baptismul pătrunde aici în 1900 de proveniență maghiară, fiind — cum reiese din faptul că ei cântau stihuri și citeau dintr-o carte tipărită la Budapesta, în limba maghiară.⁴

Autoritățile administrative îi considerau de aconfesionali.

Motivul principal al răspândirii sectei din această comună este ca să scape de dările cultului și birul preoților, zicând credincioșii în feiul următor: „ca barem dările pe cari ei au drept să le voteze să le reducă, căci pentru celelalte dări, [Stat, comună] nimeni nu-i întreabă”.⁵

Acest motiv, pe care l-am mai întâlnit, îl predică sectarii și în Temerești și în Tomești, aici în ultimul sat ajutați și de faptul că nu aveau preot stabil.

Și nici greco-catolicii nu s'au sfiit să întrebuințeze amintitul mijloc de propagandă în amintitele comune.

La 6 Septembrie 1901 se face în sat botezul a încă 6 femei, de un botezător țigan, de meserie muzicant venit din Curti care a adus credincioșilor săi mustrare publică pentru puțină activitate.⁶

Gladna-româna. Baptismul a fost răspândit și amenințător înainte de anul 1910. A slăbit un timp, pentru ca din nou în 1928 să înceapă ofensiva de dărâmare a Bisericii lui Hristos.

Astfel în acest an trec următoarele 10 persoane: Sofia Popescu, Ana Cojoc, Petru Popescu, Ioan Cojoc, Ioan Daminescu, Ioan Anuți, Iacobenii Crișan, Ana Juiscă, Ana Jurconi și Saveta Petrescu.⁷

E de observat că toți sunt rudenii între ei și au avut neamuri în familie sectari.

Notarul comunei din acest an fiind ungur îi protejează și trecerea formală a lor o face la 8 Septembrie 1928, ziua hramului sf. biserici, cu mult fast servind drept propagandă.⁸

1 Arhiva Sf. Episcopii Nr. 720 B. 1925.

2 N. Cornean, op. cit. p. 139.

3 Idem.

4 Arhiva Sf. Episcopii, Nr. 4653/900.

5 Arhiva Sf. Episcopii a Caransebeșului. Nr. 5382/901.

6 Idem, Nr. 3831 B. 901.

7 Idem, Nr. 5506 B. 1928.

8 Arhiva Sf. Episcopii a Caransebeșului, Nr. 8060 B. 928,

Că acești sectari — ca toți de altfel — și-au pierdut frâna conștiinței religioase și și-au transformat familiile în adevărate cuiburi de gălceava, ne-o dovedește următorul caz:

Ana Daminescu de 17 ani din această comună avea tatăl baptist, iar mama nazarineană. Ambii se certau să convertească fata pentru rătăcirea lor.

Fata însă trece la biserica ortodoxă a strămoșilor ei și la 30 Ianuarie 1931 se botează de preotul satului, căci nu fusese botezată.¹

Cete numeroase de baptiști au colindat ani de-a rândul comunele acestui tract, amăgind poporul prin cântări, cuvântări și mijloacele cunoscute.

Organele administrative, rugate fiind să interzică propaganda — mai ales că se făcea contra Legii scrise — dau următorul răspuns: „Că au ordin să nu împiedice propaganda baptistă.”²

Propaganda lor a fost ajutată și de împrejurarea că multe comune erau lipsite de păstori sufletești — în acest timp parohiile întregindu-se din greu, iar atacul lor se îndrepta asupra acestor parohii în deosebi.

Protopopiatul Logojului

Liniștea sufletească a acestui tract, turburată de uniație, este din nou agitată prin numeroși sectari.

Centru de răspândire sectară a fost Logojul, unde-și mutase domiciliul predicatorul fanatic baptist Dimitrie Dragila, originar din Prilipești, Județul Caraș.

Criciova. Secta baptistă este introdusă din 1923, dar începește până în anul 1926—1929, când descinde în comună tot mai des predicatorul Dimitrie Dragila din Logoj.

Acesta locuiește săptămâni întregi în sat mergând — după principiul pastorației individuale — din casă în casă, împărțind cărți eretice, adresând vorbe măgulitoare cu promisiuni și atrăgând credincioșii în casa lui Simeon Moldovan, unde țineau adunările.

Nici copiii de școală n'au fost cruțați de amintita propagandă, căci erau ademeniți să meargă în casele de adunări, unde li puneau să citească din Scriptură, să declame poezii, etc.³

În propaganda lor nestingherită decât de preoți au mers atât de departe, încât au înmormântat sectari în cimitirul ortodox⁴, pe al lor nevoind să-l îngrădească, — și au semănat discordie în familii, încât adeseori a intervenit Primăria spre a împiedeca despărțirea soților.⁵

Tot ca sistem prozelitistic adunau săptămânal în câte un sat ca și aici, toți sectarii din comunele vecine: Criciova II, Jdioara, Crivina, Tincova, Sacul, Găvojdia — spre a se impune ca număr și a turbura pacea și liniștea satenilor. În acest scop aruncau acuze ortodoxismului și-l învinuiau

1 Idem, Nr. 1093/931.

2 Idem, Nr. 3645/928.

3 Arhiva Sf. Episcopii a Caransebeșului, Nr. 1153 B. 1929.

4 Arhiva Parohiei Criciova, Nr. 3/1926.

5 Arhiva Sf. Episcopii, Nr. 1153 B. 1929.

și cu îndreptarea calendarului, căci satul are și mulți ruteni colonizați, cari sunt stiliști.¹

Crivina. Cuibul de infecție al acestei comune a fost casa lui Dănilă Lugojan în anul 1926.

Toți bapțiștii satelor din jur, în frunte cu amintitul predicator din Logoj, Dragilă și chiar cu sectarii din Caransebeș nu au cruțat osteneala spre a nenoroci și această comună. Au profitat și de faptul că nu a fost preot stabil în această comună.²

Logojel. Omogenitatea confesională a comunei a atacat-o tot amintitul predicator, servindu-se de casa lui Nicolae Florea, Nr. 38, în anul 1925.³

O nouă încercare tot fără rezultat o fac la anul 1927 nazarinenii colportori: Gheorghe Rațiu din Logoj, str. Russ, Nr. 18, Toaderescu Alexandru din Gladna-română, Nr. 95 b și Ioan Florescu din Sintești, Nr. 152.⁴

Sintești. Otrăvitorul baptist al comunei prin 1920 este predicatorul Ioan Covaci de acolo.⁵

Silha. Prima desbinare a comunei o fac uniții în anul 1846. Iar în 1933 încercări zadarnice fac predicatorii din Logoj, D. Dragilă și T. Gherghina, cari în acest scop au închiriat aici casa lui Franț Munteanu.

Cele dintâiu instrumente ale lor sunt următorii dușmani ai satului: Ioan Avramescu, originar din Bara, fost unit, Vasile Draguceanu, care ucenic cojocar fiind în Logoj a trecut la uniți, iar mai apoi calfă în Hațeg, a trecut la bapțiști: Dimitrie Mircu, unit venit din lume, Ioan Cianc, unit și panto-farul aciuit aci Trăilă Purdea.⁶

Zgribești. Baptismul este adus aici de Ioan Toma în 1916, care a fost muncitor de războiu [1914—1918] și cu care ocazie a cunoscut această rătăcire.⁷

În acelaș an și în comunele învecinate Zorlențu-mare, Zorleancior, Sălbăgel, Honorici s'a ivit această sectă.

Tractul are comune de coloniști ruteni: Copăcele, Criciova II și Cireșul II, turburate cu îndreptarea calendarului.

Pr. Ilie Câmpianu
revizor eparhial

(Va urma)

1 Vezi arhiva parohială, Nr. 3 și 6/1926.

2 Idem, Nr. 12/926.

3 Idem, Nr. 23/925.

4 Idem, Nr. 9/927.

5 Arhiva Sf. Episcopii a Caransebeșului, Nr. 4386 B. 1926.

6 Vezi arhiva parohială, Nrii 31 și 46/933.

7 Vezi arhiva Sf. Episcopii, Nr. 7185/916.

Problema posibilității și a necesității în Teologia fundamentală

Caracterul noetic rațional, subiectiv și liber, al Teologiei fundamentale, printre multele probleme de tot felul ce le ridică, menține în discuție neconținută și accentuează problema valorii noetice a rezultatelor acestei discipline științifice, iar în legătură cu ea problema posibilității și a necesității valorilor cu care se ocupă.

Disciplina această științifică are un destin aparte în sânul tuturor celorlalte discipline teologice. Rațională și subiectivă, ea evită, cu voință, argumentările care se bazează pe credință și autoritate, rezervând întregul domeniu al adevărilor de acest fel Teologiei dogmatice. Ea discută, astfel, marile afirmații spiritualiste creștine numai din punct de vedere rațional cu filosofi, savanți, necredincioși, atei și tot felul de dușmani mai periculoși, sau mai puțin periculoși, ai creștinismului.

Întrucât discuția este rațională, iar obiectul discuției sunt adevăruri care ies din sfera perceptibilă, concretă, empirică sau pozitivă a omului, este natural ca o disciplină științifică, pur rațională, care se respectă, să nu poată ajunge la rezultate autoritative, care să fie impuse unanim, ci să ajungă doar la rezultate posibile și necesare.

Rezultatele autoritative nu pot circula în Teologia fundamentală, deoarece atunci însăși disciplina ar fi compromisă și autodesființată, încălcând domeniile Teologiei dogmatice.

Motivul ontologic, atunci când s'a individualizat această disciplină teologică, a fost tocmai nevoia de-a putea începe și duce o discuție pur filosofică, liberă și rațională, cu unii adversari ai religiei creștine, cari nu admiteau temeiurile autoritative.

Deocamdată însă, greul acestei chestiuni încă nici nu este atins, el apare abia atunci când individualizarea acestei discipline angajează o discuție și asupra problemelor care aparțin disciplinei, cât și asupra rezultatelor sale științifice.

Întrebarea atunci, cea dintâi și mai imperioasă, este: Oare nu cumva cuprinsul material al acestei discipline este clasicul cuprins al Teologiei dogmatice, iar rezultatele sale sunt aceleași rezultate autoritative dogmatice?

Căci, ce face noua disciplină, continuă nedumeriți anchetatorii? Ea discută probleme teologice creștine într'un anumit mod, care este revelațional autoritativ, și ajunge la anumite rezultate fixe, autoritative, dogmatice! Că lucrurile stau hotărât așa, mai spun preopinienții, este că Teologia fundamentală ajunge la rezultate raționale stereotipe, asemenea în toate manualele, ceea ce-i dă fără voie un caracter de autoritate indiscutabilă!

Problema, pusă așa, descumpănește cele mai bune și oneste intenții din apărare a acestei discipline, produce confuzie și dă aparența inutilității acestei discipline teologice, care există, oarecumva, parazită, numai sub masca libertății și raționalității, dar de fapt este aceeași teologie autoritară!

Ori, lucrurile nu stau așa!

Mai întâiu Teologia fundamentală este într'adevăr o disciplină teologică nouă și independentă de celelalte discipline teologice autoritative, apoi ea ajunge la rezultate raționale libere, cu circulație independentă, care nu angajează niciun autoritativ și nicio forță.

Este ceea ce vom încerca a dovedi în cele ce urmează.

* * *

Problemele cu care se ocupă Teologia fundamentală sunt arhicunoscutele afirmații spiritualiste: *Dumnezeu și nemurirea*, apoi *revelația și religia*. Aceste două din urmă au existență sigură, cu ramificații și apartenențe empirice, care nu mai sufer contrazicere și control. Cele dintâi însă au o existență ce este pusă de rațiunea omenească în discuție, deoarece ele aparțin exclusiv domeniului transcendentă.

Aceste două afirmații spiritualiste au format piatra de poticneală a multor filosofi, sisteme de gândire și chiar religii necreștine, pentru a ne ocupa, aici, din punct de vedere istoric sau doctrinal cu ele. Este destul să amintim că *marele filosof I. Kant*, după ce le-a criticat din punct de vedere teoretic și le-a desființat, a ajuns, din punct de vedere practic, nu numai să le postuleze, ca posibile, dar să le impue, ca strict indispensabile, omenerii.

În orice caz, rezultate autoritare nu pot fi obținute, pe cale pur rațională, în această chestiune, oricât s'ar strădui unii apologeti creștini, cari ademeniți de credința lor, întotdeauna mai mare ca rațiunea, copleșesc puțină credință și îndoiala rațională cu credința.

Teologia fundamentală însă nu-și teme pozițiile sale științifice, atunci când afirmă că în aceste două probleme ale sale ea poate ajunge, pe cale rațională, numai la fundamentarea posibilității și necesității Ideii de Dumnezeu, sau a existenței Sale, și celei a nemuririi sufletului.

Certitudinea obiectivă religioasă urmează și se clădește pe posibilitatea și necesitatea acestor afirmații spiritualiste, deoarece expunerile științifice ale acestei discipline sunt de așa natură, încât constrâng sufletul omului a le acorda și siguranța existenței.

* * *

Posibilitatea este treapta primă pe care trebuie să înălțăm, pe calea noastră de dovedire, rațiunea necredincioasă și contrară realităților creștine. Ce se opune posibilității existenței acestor realități supranaturale?

Aici trebuie să răspundă mintea necredinciosului, fără înconjur sau subterfugii...

Nici timpul, nici spațiul nu stă împotriva existenței acestor realități. Oare știința modernă n'a introdus noțiunea de infinit în cunoștințele și vorbirea curentă? Oare știința nu operează cu noțiuni și realități insesizabile și inexperiabile, ca atomul, principiul incertitudinii, gravitațiunea și relativitatea universală?

Ideii unei existențe divine și unei nemuriri nu i se poate opune astfel, nimic.

Existența lui Dumnezeu și nemurirea sufletului sunt posibile. Știința nu le poate nici limita, nici desființa, nici compromite...

Prima poziție este câștigată pentru Teologia fundamentală!

E drept că posibilitatea existenței nu este egală cu existența, dar admiterea unei posibilități de a exista este totuși mai mult decât arbitrarea susținere științifică, materialistă, sau naturalistă, a imposibilității oricărei existențe transcendente sau supranaturale.

Filosoful și omul de știință trebuie odată pentru totdeauna să înțeleagă că lumea aceasta nu începe și se sfârșește odată cu capul lor; ei mai trebuie să știe că chiar în cazul când ei afirmă ceva ca imposibil, aceasta nu înseamnă că totodată nu există... Afirmăția lor este departe de a se acoperi cu realitatea empirică, care de multe ori îi contrazice, ea însă niciodată nu se acoperă cu realitățile transcendente.

* * *

Necesitatea este o treaptă în plus în argumentarea rațională a acestor realități.

Dumnezeu și nemurirea nu sunt numai posibile, ca oricare realitate științifică de calibrul atomului, relativității sau gravității, ele sunt necesare, tot atât de necesare ca viața noastră, deoarece prin ele se explică și se valorifică toate celelalte realități antropologice.

Imaginați-vă omul modern depozat de aceste două idei multimilenare, de Dumnezeu și nemurire!

Întreaga față a lumii s'ar schimba, deoarece întreaga lume, cu toate valorile ei, este în funcție și este raportată la aceste două idei supreme.

Fără Dumnezeu și fără nemurire omul și lumea ar fi creații inutile; fără Dumnezeu totul ce e omenesc ar fi fără valoare, fără nemurire omul ar fi un nenorocit!

Nenorocirea omului ar fi atât de mare, încât mai preferabilă ar fi viața unui animal, sau a unei pietre oarecare insensibile!

Toată cultura și civilizația umană cer, astfel, imperios și impun necesitatea existenței acestor două afirmații spiritualiste...

Fără ele viața omenirii ar fi descumpănită.

Astăzi, la umbra clădirilor religioase, care s'au înălțat pe temelia acestor idei, pot exista și pot propăși, alături de credincioși, și necredincioșii și atei; în cazul unor înlăturări a acestor idei viața tuturor va fi egal de fără sens și de nesigură...

Nu există minte de om, oricâtă patimă ar avea împotriva religiei creștine, să nu afirme că ea are o oarecare necesitate în ea și a adus imense foloase omenirii.

Nu numai cei cari susțin că religia este opiu pentru popor, frâu pentru prostime [*Voltaire, Spinoza, etc.*], dar și filosofi, ca *Williams James*, au afirmat că religia este utilă, în măsura în care-i convine individului și societății [*pragmatismul*].

Indiferent cum s'au ierarhizat necesitățile, din punct de vedere rațional, existențial, sau soteriologic, ideile de Dumnezeu și de nemurire au corespuns și au satisfăcut toate pretențiile, chiar și atunci când au fost

considerate ca *limite-concept*, *expresii-terminus*, sau când li s'a acordat numai o existență problematică „*als ob*“...

Ideea de Dumnezeu și cea de nemurire sunt, deci, necesare.

* * *

Posibilitatea și necesitatea acestor realități supranaturale totuși, încă nu sunt egale cu existența lor reală.

Dovedirea noastră rațională nu are stringență matematică. Existența reală a lui Dumnezeu și nemurirea palpabilă a sufletului nu sunt cu puțință a fi experiate de om, prin mijloacele sale personale.

La ele omul ajunge abia în viața de dincolo, când va vedea lucrurile „față către față“.

Aici, pe pământ, omul care cercetează poate totuși ajunge la liniștirea căutării sale raționale.

Văzând posibilitatea rațională, ontologică și existențială, cât și necesitatea acestor realități, omul își poate lumina și întări credința sa, oprind sbuciumul zadarnic al rațiunii, căci toți cei cari au vrut mai mult decât poate rațiunea lor, au naufragiat curând, pentru a se înneca apoi în ateism și necredință.

Iar starea lui de liniște sufletească de după aceste expediții raționale este mult mai preferabilă stării aceluia, care, rămas necălit și nears de marele foc curățitor al îndoelilor, la primul vânt este dus departe de B serică...

E drept că mai fericit este cel ce nu s'a îndoit și a crezut, fără a pipăi cu antenele rațiunii minunile transcendentalului...

* * *

În sfârșit, să considerăm cărui fapt se datorește că problemele Teologiei fundamentale merg într-o linie de conduită și învățătură, care nu contrazice revelațiunea autoritară, atât în decursul expunerii, cât și în rezultatele sale.

Problema posibilității și necesității acestor realități transcendente se încadrează armonic într'un *apriorism revelațional*, care stă la baza Teologiei fundamentale, așa cum am demonstrat noi într-o lucrare a noastră precedentă.¹

Acest apriorism nu este autoritativ, cum aparent cred apologeții liberaliști protestanți. El însă ne servește ca îndreptar pentru luminarea și conducerea rațiunii către singurele rezultate unitare și universale, acele ce se odihnesc pe adevărul absolut, care este ținta oricărei strădanii umane.

Rezultatele raționale ale Teologiei fundamentale sunt, de aceea, unitare și universale, fiindcă ele mărturisesc același universal și unitar adevăr absolut creștin.

Numai teologii apologeți protestanți au crezut că transformă această disciplină teologică științifică într-o „adevărată și independentă disciplină“, atunci când au dat curs libertății lor raționale, fără corectiv aprioric revelațional, astfel încât a apărut toată eflorescența de sisteme apologetice personale, iar nicidecum creștine, unitare și universale.

¹ *Axiologia Teologiei fundamentale*, Caransebeș, 1943.

Rațiunea este pretutindeni aceeași, adevărul creștin absolut este unic și nemuritor.

Revelația și religia nu intră în studiul nostru prezent, decât ca dovezi de nerespins „à rebours“, deoarece ele atestă în concret existența autorului supranatural al revelației, cât și elementul dumnezeiesc al raportului religie — om — Dumnezeu, fără de care ele nici nu ar putea exista.

După cum am văzut din cele expuse, problema posibilității și a necesității în Teologia fundamentală angajează pe lângă întreg cuprinsul acestei discipline științifice, însăși existența sa independentă și individualizată.

Problema aceasta însă, atunci când este rezolvată corect, întărește neașteptat pozițiile acestei discipline teologice și luminează pe deplin ultimele obiecțiuni, pe care le mai pot ridica adversarii creștinismului, în calea marilor sale afirmațiuni spiritualiste.

Prot. Dr. Petru Rezuș

prof. la Academia teologică, Caransebeș

PROBLEME ACTUALE

ZIARUL PASTORAL

Neostenit și neîmpuținat, făcându-se „tuturor toate“, păstorul de suflete, artistul angajat în slujba celei mai sublime arte — arta guvernării sufletelor — trăește în febra unei permanente creații.

Când umbrele nopții se aștern peste turma ostenită de munca zilnică, pastorul de suflete nu și-a terminat încă lucrul său cotidian. În liniștea nopților, el meditează profund asupra lucrului său și asupra turmei sale. Verifică și recapitulează realizările și gândurile care l-au preocupat peste zi, face proiecte și scrie impresii generale din vizitațiile sale pastorale, din contactul său cu enoriașii, pentru a nu le uita și pentru a-i servi de îndreptar în activitatea pastorală ulterioară...

Astfel se scrie, fără un efort prea mare, dintr-o practică de auto-control și desăvârșire în arta pastorală: ziarul pastoral.

Ceeace ar fi trebuit să fie o practică generală, izvorită dintr'un imbold intim de perfecționare în arta guvernării sufletelor, a constituit, până acum, apanajul câtorva păstori cu preocupări literare.

Ziare pastorale au purtat foarte puțini preoți. Cei mai mulți nici nu s'au gândit, poate, la rostul și utilitatea acestui ziar. Iar când a fost cerut, în eparhia noastră, mai ales preoților începători (Cf. circulara Nr. 22 Bis. 1943), s'au produs oarecare nemulțumiri și mocnite proteste. Faptul acesta evidențiază o totală neînțelegere a ziarului pastoral.

Mulți preoți, răspunzând acestei circulare și socotind că sunt obligați a scrie câte ceva în fiecare zi, au făcut din ziarul pastoral un fel de „registru de prezență“ sau un fel de „registru de control“, însemnând zilnic fapte care n'au nicio valoare pastorală. În două treimi „completează“ ziarul pentru două-trei luni, așa ca să fie în fiecare zi câte ceva, pentru a-l înainta Episcopului spre control. Am citit într'un ziar pastoral următoarea „cronometrare“ a activității preotului: „16 Iunie 1944: ora 6^{1/2}. scolare, ora 8 dejunul, ora 8—10 vizitat sesia parohială, ora 10—12 citit Foaia Diecezană, 12—1 masa, 1—4 corespondența oficiului parohial, 4—6 lectură, 6—8 am stat de vorbă cu niște credincioși“, etc. Altul scrie și mai simplu: „1 Februarie: asistat la Vecernie“, sau: „16 Iunie: preocupări diverse“. Atât.

Jurnalul scris astfel, scris în fugă, telegrafic, sărac în idei și fapte, este lucru de năimit și nu de păstor responsabil, instituit prin mistica lucrare a harului divin. Ziarul scris astfel nu este „pastoral“.

Noțiunea însăși indică rostul și conținutul ziarului pastoral. El nu poate să fie un registru de prezență, o simplă înșirare de fapte diverse, ci un complex de stări sufletești, de acțiuni și reacțiuni, într'o gamă de ne-

sfârșite și variate nuanțe. Ziarul pastoral este imaginea de fiecare zi a parohiei, în ansamblul ei de manifestări, asupra cărora preotul emite judecățile sale de apreciere.

Într'un jurnal pastoral ideal, ar trebui să găsim o lume vie — turma — cu toate virtuțile și viciile ei, cu practicile și credințele ei, cu ocupațiile și orientările ei, o lume în care propulsorul vieții ei este el, preotul, păstorul de suflete. Crainicul unei concepții de viață superioară, vizând integralitatea personalității umane, preotul trăiește pe toate planurile de existență omenească, pentru a determina participarea tuturor la împărăția lui Hristos, în care suprema lege este iubirea, iubirea de Dumnezeu și de oameni, iubirea tuturor față de toți. El nu se poate detașa de viața parohiei sale, ci se identifică total cu trăirile ei spirituale.

De aceea toate manifestările enoriașilor, individuale sau colective, se cer sesizate de păstorul sufletesc. Lucrul acesta, deși greu, nu este imposibil de realizat, mai ales în parohiile rurale, cu viață omogenă sub raport etnic și religios. Aici legăturile sufletesti sunt foarte strânse și orice mișcare trece ușor, ca un freamăt de frunze la adierea vântului, dela suflet la suflet. Nimic important nu poate scăpa preotului care trăiește în centrul vieții sufletesti a parohiei și care are cele mai frecvente ocazii de a cunoaște sufletul poporului în toate împrejurările de viață și în toate formele lui manifestare.

Domeniul din care își culege preotul informații pentru ziarul său pastoral — instantanee de viață religioasă, culturală, economică, — este vast și variat, ca însăși viața omenească în continuă curgere și primenire. Supusă observației această viață, parcă vecinic aceeași și totuși mereu alta, oferă în fiecare moment un aspect nou și interesant. Păstorul de suflete care veghează „cu timp și fără timp” asupra turmei sale, găsește oricând ceva demn de însemnările sale.

Preotul nu urmărește însă, prin ziarul pastoral, scopuri pur științifice sau literare. El nu-și aranjează materialul cules din viața parohiei — impresiile, constatările, etc. — într'un sistem, pentru a da notelor fugare o valoare științifică, ci lasă ziarului caracterul său particular și specific, căruia îi confiază gândurile și sentimentele lui. Ziarul este prietenul intim, nedespărțit al preotului, căruia i se spovedește zilnic. Aici își destăinuiește păstorul de suflete, plin de griji, împovărat de răspunderi, toate bucuriile și necazurile, succesele și insuccesele pastorale, ostenele și metodele sale de pastorație. Aici își fixează preotul normele de viață, aici caută, meditând în clipele când își face însemnările zilnice, atitudinile cele mai potrivite față de diferite probleme și fapte, aici își verifică experiențele și-și caută formele de realizare a entuziasmului pastoral.

În ziarul pastoral își notează păstorul de suflete, numele tuturor enoriașilor cu care a convenit pe care i-a vizitat sau de care a fost vizitat, împrejurările și rezultatul acestor vizite. Și asupra fiecărui enoriaș și asupra fiecărui caz, preotul scrie o apreciere, o notă personală. Fiecare parohian, fiecare credincios, va trebui să găsească un loc în notele personale ale păstorului și duhovnicului său. Pe baza acestor note bine verificate și sintetizate își poate realiza preotul, care dă atenție deosebită metodelor moderne de pastorație, „fișele pastorale” ale credincioșilor. Experiențe s'au făcut și, fără îndoială, cu bune rezultate. Practica însă ar trebui generalizată pentru a putea aprecia, în mare, rezultatele ei.

De asemenea pot fi trecute în aceste însemnări zilnice, pregătirile predicatoriale și catinetice, lecturile de specialitate și de cultură generală, reflexiile asupra diferitelor probleme, fenomenele religioase, culturale, sociale, economice, care au oarecare influență asupra sufletului preotului și asupra turmei încredințată lui.

Mulți oameni, indiferent de ocupațiunea lor profesională, își îmbracă însemnările zilnice în haină cât mai poetică, legând trăirile sufletului de frumusețile sau deslănțuirile din natură. Lucrul acesta este firesc și eforturile de prezentare cât mai artistică a însemnărilor zilnice nu trebuie să lipsească nici acelor care n'au vădite afinități cu muzele și n'au încercat niciodată creații literare. Toate bucuriile noastre ca și toate tristețile noastre, parcă, se cer cuprinse într'un mare cadru de participare cosmică. Aderența naturii la tristețile și bucuriile noastre, intimă și imponderabilă, sporește intensitatea bucuriilor ca și a durerilor noastre și rămâne fidelă ca un confident...

Nu toți preoții vor putea purta jurnale de valoare literară. Toți însă vor putea face cât mai multe și cât mai utile însemnări, pentru sine și pentru reușita misiunii sale în lume, căci acesta este rostul pastoral al ziarului purtat de preot.

Răsfoind notele ziarului, preotul își va putea controla cu toată ușurința, în orice moment, experiențele, activitatea și proiectele sale în arta guvernării sufletelor. Va putea cu ușurință să-și caute lipsurile sau greșalele, va putea să vadă ce a făcut sau ce n'a făcut sau a făcut prea mult, unde a intervenit și unde a întârziat, etc. etc.

Convorbire intimă cu sine, verificare zilnică de fapte și experiențe, căutare continuă de metode, ziarul pastoral conturează propria personalitate a preotului.

Pentru ca ziarul pastoral să fie util, servind preotului de îndreptar, el trebuie să fie, înainte de toate, sincer. Exagerările și falsificările voite, anihilează tot rostul și utilitatea ziarului pastoral. Sinceritatea, izvorită din complexul interior de simțire, din conștiința preotului și manifestată în toate trăirile lui, este nota caracteristică a însemnărilor lui zilnice. Relatarea fidelă a tuturor faptelor este scopul acestor însemnări. De aceea nu este sincer jurnalul în care se scrie consecvent, același: „am făcut“, „am realizat“, pentru că viața este plină de poticniri și reabilitări, de înfrângeri și învingeri. Realizările trebuiesc notate în alternanță cu întrelăsările sau insuccesele, stabilind cu onestitate răspunderile și căutând soluțiile de îndreptare...

Dacă ziarul pastoral este de mare folos preotului care-l scrie, pentru urmașii cărora le va fi transmis el este de aceeași utilitate. Viața nu stă pe loc. Ea este în continuă curgere și primenire. Normele de pastorație, evoluează în raport cu evoluția lumii (sunt însă și norme de clasică valoare care vizează permanențele sufletului omenesc și nu sunt supuse fluctuațiilor seculare). Însemnările zilnice dintr'o epocă pot fi de cea mai mare valoare documentară pentru epoca următoare. Din astfel de însemnări, s'au realizat, în cursul veacurilor, monumentale opere literare și documentare. Din „Comentariile“ lui C. I. Caesar, de pildă, ca să nu amintim decât opere clasice, din războaiele cu Galii sau din războiul civil, se informează asupra vieții și moravurilor de atunci, generațiile atâtor veacuri...

PARASTASUL

Un preot ne pune următoarele întrebări:

1. Este corectă procedura uzitată la noi, de a săvârși parastasul în decursul sf. Liturghii, înainte de cântarea „Fie numele Domnului“?

2. În cazul acesta la parastas trebuie dată „Binecuvântarea“ de început și „Otpustul“ de încheiere, căci la noi nu se face acest lucru?

RĂSPUNS:

ad. 1. Se știe că slujba parastasului se face — după rânduiala Bisericii — la pomenirea morților și înseamnă: mijlocire sau venire într-ajutor. Parastasul e o prescurtare a rânduiei înmormântării mirenilor. Aducând colivă la această slujbă, stăm înaintea lui Dumnezeu și facem mijlocire, adică rugăciunea pentru cei morți.¹

Parastasul e o slujbă de sine stătătoare și nu are nicio legătură cu Sf. Liturghie, căci în niciun liturgier nu se face pomenire, că s'ar putea intercala în cuprinsul sf. Liturghii. În molitfelnic se afă rânduiala parastasului, dar nu se pomeniște nimic, că ar putea fi slujit în cadrul altui serviciu divin.

În urmare nu e corect să se intercaleze în sf. Liturghie, ci numai după terminarea ei.²

Dacă totuși se face în unele părți la noi, acest obicei s'a introdus prin abatere dela normele rânduelilor bisericești, din considerații de oportunitate, la cererea credincioșilor, cari voiau să aibă la aceste slujbe cât mai mulți participanți. Dacă se face înainte de terminarea sf. Liturghii vor asista toți credincioșii, căci după împărțirea anaferei cei mai mulți credincioși părăsesc biserica. Nici nu este de altfel corect, ca să silești pe toți participanții la sf. Liturghie să asiste la o slujbă pur familiară.

După rânduiala Bisericii ortodoxe, ziua săvârșirii slujbelor pentru pomenirea morților este Sâmbăta, iar nu Duminica. Sunt stătorite chiar anumite Sâmbete în cari se face de preoți serviciu pentru cei morți, și anume: Sâmbăta lăsatului de carne, Sâmbetele postului mare, Sâmbăta Rusaliilor, Sâmbetele înainte de 1 și 8 Noembrie. În Sâmbăta din Săptămâna Patimilor nu se face parastas, deoarece Mântuitorul Iisus Hristos, zăcând în mormânt, a călcat puterea morții.³ În unele biserici ortodoxe și în Sâmbăta înainte de ziua sf. Dimitrie (26. X).⁴

ad. 2. Fiind parastasul slujbă de sine stătătoare, după tipicul din molitfelnic, are să se înceapă cu binecuvântarea mică și să se închee cu Otpustul prescris. Este o greșală să nu se facă cele de mai sus și trebuie abandonată procedura de a nu se face cele prescrise de tipic.

V.

1 Dr. V. Mitrofanovici, Liturgica Bis. ort. rom., Cernăuți 1929, p. 905.

2 I. Stefanelli, Liturgica, Bis. ort. rom., București, 1886, pag. 158.

3 I. Stefanelli, op. cit. p. 157.

4 Dr. V. Mitrofanovici, op. cit. p. 904.

Les Allemands tels qu'ils sont

De Emil Ludwig

Cunoscutul scriitor Emil Ludwig, născut în Germania, astăzi refugiat în Elveția după instaurarea regimului hitlerist, a publicat o broșură despre Poporul German, cu titlul de mai sus: „Germanii așa cum sunt“.

Extragem acest fragment din care se poate vedea mai mult poate decât dintrun tratat științific, imposibilitatea aproape congenitală a germanului de a înțelege pe francez.

Călătoria unui francez la Berlin

Un mare industriaș din Lyon, face o călătorie la Berlin în 1938, pentru a-și vinde acolo o importantă cantitate de mătase.

Fin observator, cult, vorbind la perfecție germana, el își notează impresile despre remarcabilul popor de dincolo de Rhin, pe care le comunică apoi fiului său.

În wagon-lit, scrie el acestuia, domnește o ordine și o curățenie scrupuloasă.

Controlorul îmi luă tăcut biletul, îl examinează și când mi-l înapoie, spuse întrun ton scurt și aspru:

— Danke!

Era o formă de politeță însă suna ca o amenințare. Când chemai pentru a cere încă o perină, conductorul îmi răspunse tăios:

— Ceilalți călători dorm tot așa de bine cu o singură perină.

Îi întinsei o marcă. Când o văzu, bătu imediat din călcâie, duse mâna la chipiu și zise în franțuzește:

— Merci!

Și avui îndată perina.

La hotel aceeași ordine perfectă. Personajul care mă primi, își dădea toată silința să-mi vorbească politicos și pe un ton cât mai scăzut, deși se vedea că face un adevărat efort. Apoi, întorcându-se brusc, chemă:

— Fritz!

Un boy, scos ca din cutie, alergă în grabă și se opri în poziție de drepti, în fața lui. Cu o voce de tunet, care făcu să răsunе tot hall-ul, șeful comandă:

— Numărul 256. Ascensor C. Urcă imediat, sus, bagajele domnului. Copilul salută militărește și răspunse:

— Bine, domnule Director!

După cum am aflat mai târziu, el nu era decât ajutorul, ajutorului de director.

În biuroul impecabil al corespondentului meu de afaceri, totul era dreptunghiular și într-o ordine magnifică. Fotelurile-club erau lustruite cu lac roșu, biuroul uriaș lucia ca o oglindă, rulourile toate suspendate la

aceeași linie, un telefon cu opt fișe și alături încă două aparate. Ceasul-pendulă și secretara mergeau cu aceeași precizie, la secundă. La primul semnal al clopoțelului, secretara apărea și lua note, în picioare, despre ceea ce i se dicta cu o voce tare și sacadată ca și cum ar fi fost un ordin de zi. Observai că așa cum sta răsturnat în fotoliul său confortabil, privirile corespondentului meu se opriră cu oarecare bunăvoință la picioarele tinerei fete și că, distrat, făcu o scurtă pauză. Ea înțelese imediat și trase, cât putu mai jos, rochia, puțin cam scurtă.

După ce refuzai politicos invitația de a lua masa împreună, fiindcă nu voiam ca pentru o sticlă de șampanie să fiu obligat să scad din preț, el se scuza și ceru să i se aducă prânzul pe o tavă. Odată servit, totul fu înghițit într'un minut, în timp ce discutam.

În a doua zi a negocierilor, fui introdus într'o sală mare, luxos mobilată, cu o masă lungă în mijloc; îmbrăcată în piele și matase verde cum nu văzusem niciodată în marele noastre bănci parisiene. Mi se indică locul în mijlocul a cinci directori. Conferința nu avea alt rost decât acela de a mă intimida. Ceilalți patru directori păreau că nu știu încă nimic despre oferta mea. Colegul lor îmi ținu mai întâi un fel de discurs, pe un ton înțepat, în care expuse dificultățile extrem de grele de a-și procura devize, mizeria în care se sbate poporul german și ajunsese la concluzia că se vede obligat să-mi plătească cu douăzeci procente mai puțin din prețul pe care-l oferiam. În timpul acestui expozeu, unul din auditori îl întrerupse, strigând: „Versailles!” și-mi aruncă o privire încruntată. Îmi vorbi în continuare, despre sarcina grea care apasă asupra lor din cauza reparațiilor de război, pe care trebuie să le plătească Franței; al doilea despre pierderea atâtor regimente de soldați, despre sacrificiile sângeroase ale poporului german; al treilea despre calitatea din zi în zi mai proastă a mătasei franceze.

M'am ridicat și-am plecat. Ajuns la hotel, cerui să mi se rețină un loc în trenul pentru Paris. Două ore mai târziu, fui chemat la telefon de clienții mei și — printr'un cuvânt imprudent al directorului — îmi dădui seama că el se informase deja la portar pentru a ști dacă eram hotărât să plec sau nu. A doua zi, cele douăzeci de procente fură reduse la cinci și astfel afacerea fu încheiată.

La amiază, trecând pe stradă, văzui un grup de lucrători cari mâncau șezând, cu picioarele atârinate, pe schelăria unei clădiri, în construcție. O bucată mare de pâine, fără unt, cu apă dintr'o sticlă. Dintr'o oală, pe care o avea fiecare lângă el, adusă de soție, luau, cu o lingură de fier, dintr'o supă care probabil era deja rece. Nici carne, nici brânză, nici fructe, nici vin.

Seara, m'am dus la Operă să ascult *Walkyria*. Trebuia să aștept afară patruzeci de minute. Spectacolul începuse exact la ora indicată și cum uvertura face parte din primul act și nimeni n'are voie să intre mai târziu, m'am văzut nevoit să ascult pe la ușă împreună cu alți câțiva întârziați.

Cântăreții se înclinară adânc în fața unei loge în care, după cum am aflat se găsea ex Kronprințul. La sfârșitul spectacolului, cele o sută de uși s'au deschis toate simultan. La garderobă nicio înghesuială. Toți se așezară în rând, din proprie inițiativă, și așteptau cu răbdare.

În drum, spre hotel, negăsind nicio trăsură și neștiind încotro s'o iau, m'am adresat succesiv la doi trecători. Cum aici toți oamenii sunt

grăbiți, îi foarte greu să-i interpelezi. Primul se răsti: „Și eu sunt străin!” și dispăru imediat. Al doilea mă privi bănuitor și nici nu-mi răspunse. Însfârșit dădui peste un agent de poliție. Acesta mă informă scurt, militărește:

— La dreapta, la stânga, două sute cincizeci de metri la dreapta.

Treceți prin fața monumentului.

Când vrui să-i mulțumesc, el mă privi aspru și-mi răspunse:

— Aici nu se mulțumește. Repetați!

Călătoria unui german la Paris

Un profesor din Silezia scrie soției, din Paris

Lucru-i colosal! L-am vizitat deja de trei ori în șase ore, bineînțeles mereu cu *Istoria Artelor* în mână, pentru a verifica totul. Să n'ai nicio grijă; în fața unui nud mi-am întors imediat privirea și m'am gândit numai la tine. La muzeul lor istoric *Carnevalet*, învățăm mai bine să ne cunoaștem dușmanii. Altădată, în timpul Revoluției, se pare că au fost un popor mare. Astăzi, numai monumentele din trecut îți mai pot inspira ceva. Piața Concordiei este deadreptul colosală. Însă vederea statuei Strasburg mi-a pricinuit o adevărată durere. Lasă, las! ea va fi încurând din nou acoperită în doliu.

În schimb bucătăria-i sublimă. Tu nu-ți poți închipui ce poți avea aici pentru douăzeci de franci, adică două mărci. Și totul din belșug și admirabil pregătit. Dar sosurile! Chelnărul mi-a preparat un păstrav afumat cu atâta grijă încât și azi mă mir că nu l-a și mâncat în locul meu. Asta-i colosal! În această privință ei sunt neîntrecuți și au tot ce le trebuie. Toate cresc din abundență aici. Tu n'ai însă idee însă cât timp le trebuie lor pentru mâncare! Dela amiază și până la ora două, toate birourile sunt închise și prăvăliile la fel. În acest timp nimeni nu te cheamă la telefon care, dealtfel funcționează prost. Chiar și la Arcul de Triumf, monumentul lor național, gardianul închide la ora 12 pentru a se duce să mănânce. Și stau la masă, adesea câte o oră și mai bine, chiar și muncitorii. Ar trebui să vezi cât mănâncă aici un lucrător, la prânz; mai mult decât un colonel la noi.

Locuințele însă sunt mici. Nu vezi decât case vechi. Și ascensoarele sunt foarte mici. Nimeni n'are carte de vizită sau o placă la ușă nici chiar la apartamente. Totul pare secret. Trebuie să te informezi la portar care-ți răspunde foarte puțin politicos. Din contra, trecătorii pe stradă sunt foarte amabili și te informează imediat. Și cē-i mai curios, ei au toți pisici care nu servesc absolut la nimic și câini foarte puțini. Eu n'am văzut nici unul din acei câini polițiști, bine dresați, cari sunt fără îndoială atât de utili.

La radio pauzele sunt foarte lungi și fără rost, pe când noi ne dăm toată silința să le folosim cât mai bine. Și nu vezi nici militari pe stradă. Amicul meu mi-a explicat: un ofițer evita să iasă în uniformă, în timp de pace. Poftim!! Nici funcționarii dela poștă nu poartă uniformă. Cât despre poștă! Numai săli vechi și murdare, unde vezi câte șase femei așezate la aceeași masă, clae peste grămadă. Și nici publicul nu se așează în rând, cum ar trebui unul, de exemplu, își întindea mâna peste capul celorlalți

pentru a lua un imprimat. Am văzut însă pe niște fotografii că aici academicienii poartă spadă. Asta mi-a plăcut!

M'am dus la Camera Deputaților ca să ascult, de sus, debaterile. Un orator își ținea discursul iar altul îl întrerupea atât de des încât se stabilea un veritabil dialog între el și rivalul său. Președintele nu-l întrerupea, ca la noi, scurt, ci-l lăsa liniștit să continue. La sfârșit a luat cuvântul ministrul de război. Știi cum era îmbrăcat? Nici n'ai putea crede! În civil! Și această jară vrea să angajeze un duel cu noi!

La Operă era un spectacol bun. Dar cât de plângăreață-i muzică Thais! Natural, ca orice în Franța, reprezentația a început cu întârziere. Afară de asta, în tot timpul primului act ușile se închideau și se deschideau mereu. Aici fiecare vine când vrea. Am simțit în adâncul meu o ascunsă bucurie, gândindu-mă — cât de mult ne va folosi aceasta în timp de război. He, he! atunci...

Nu-ți pot scrie tot ce gândesc. Atât numai: speranțele mele au crescut colosal! Mă'nțelegi!

Încă un cuvânt despre hotelul meu. Când sun nu vine nimeni. Eri, scrisorile mele stăteau, uitate, într-o cutie uzată la portar. Însă patul! Îți pot spune, că este un deliciu și de o lărgime uriașă. Foarte rău că n'ai putut și tu să mă însoțești. Aceasta nu se va mai întâmpla data viitoare. Asemenea paturi sunt semnul declinului unui popor. Cât e ziua de lungă ei nu se gândeac decât la mâncare și plăceri. Din această cauză, cum e și firesc, lucrul suferă.

În Tuileries am văzut un tânăr sărutând, în plină zi, o fată. Te asigur că era foarte drăguț să-i vezi. Dar gândește-te puțin. Nimeni nu și-a întors capul să-i privească. Ceea ce înseamnă că aceste lucruri se petrec în fiecare zi la ei! M'am uitat înadins să văd dacă se găsește, prin apropiere, un sergent de poliție. Nu departe de mine era, în adevăr, unul dar și acesta se făcea că nu vede nimic. Iată ce se poate permite acestui popor.

O, Capua!¹ Cu atât mai bine pentru noi!

Al tău devotat, Adolf

L. B.

¹ Mic oraș în Italia renumit în antichitate pentru luxul și viața de plăceri pe care-o oferea. În vorbirea curentă, expresia este sinonimă cu acalmia morală care duce la o totală moleșire fizică și sufletească (N. tr.).

COMENTARII

Ziaristica în slujba Bisericii

Pornim dela o constatare simplă: ziarele se citesc astăzi mai mult decât orice literatură, omul este avid de știri și de informații...

Adăogăm alta: ziaristii sunt mentorii conștiinței populare, în cumplitele vremuri prin care trecem. Importanța profesiunii de ziarist este, astfel, enormă, și opera educativă, culturală și informativă a presei este neprețuită.

Neprețuită însă, atunci când, la adâncul substrat al tuturor manifestărilor sale, se află duhul creștin al înțelegerii, al blândității, al dragostei de neam și de țară.

Atunci presa este roditoare și-și îndeplinește însutit misiunea sa în lume.

S'ar cuveni, de aceea, ca în unele, cel puțin, din cotidienele noastre să se rezerve, dacă nu o pagină, cel puțin un colțișor, cât de micuț, problemelor spirituale ale Bisericii.

Acest colț ar mai umaniza conținutul aspru al ziarelor, în care abundă de atâția ani numai știrile de pe teatrele de luptă.

Un început demn de toată lauda l-a făcut ziarul „Viitorul“, organul oficial al Partidului Național Liberal, introducând, odată pe săptămână, o pagină a Bisericii.

Plină de o bogată și complet informată cronică, cu articole documentate și scrise de condeie autor zate, cu sugestive stampe, această pagină este un adevărat balsam pentru cititorii de astăzi ai ziarelor.

P. Rezuș

Actualitatea predicii

„Predică cu timp și fără timp!“

Predică în vremuri de bucurie, întorcând gândul prea sburdalnic spre seriozitatea permanentă a vieții; predică în vremuri de durere, ușurând gândul prea plumbuit de desnădejdea clipei sau a boalei; predică în vremuri de pace, aducând omenirii aminte de ororile războiului și predică, mai ales, în vremuri de război, întorcând gândul înnebunit de spaimă și de groază al lumii spre neprețuitele vremuri ale păcii...

„Predică cu timp și fără timp!“

Cuvântul Domnului, scris în sfintele Scripturi, să răsunne neconținut și pretutindeni...

Prin orice vremuri ar trece omul, orice încercări l-ar copleși, orice dureri l-ar stăpâni, cuvântul Domnului să se audă răspicat de pe amvonul bisericilor Sale, căci sunt împrejurări în viața individului și a popoarelor

când nimic nu ajută decât numai rugăciunea fierbinte și adâncă, izvorită din inimi curate, așternute la picioarele tronului celui ceresc.

Mare putere are cuvântul lui Dumnezeu, rostit din cucernice guri de preoți ce slujesc la altarele înălțate numai în cinstea Celui întreit în ipostasuri!

Binefăcătoare roade odrăsește acest cuvânt în vremurile de astăzi, când inima plânge în tot omul credincios!

„Priveghiați și vă rugați!”

Undeva, departe, pe meleagurile nepătrunse de picior omenesc, așteaptă fecioara blândă ce întruchipează „Pacea”, cu mlădița verde de măsline în mână... Ar dori să pătrundă în lumea aceasta atât de învrăjbită și s'o liniștească, cu'n surâs blând și c'o vorbă bună..

„Propovăduiți dragostea și pacea între oameni!”

P. Rezuș

Din nou despre limba liturgică

La comentarul nostru din A. B. nr. 3-4, pag. 126-127, care s'a ocupat cu „Limba liturgică”, am primit o scrisoare comentat de Prea Venerabilul Prot. confesor colonel Ios. Serafin, căreia-i facem loc în coloanele revistei, fără să ne mai ostenim cu vreo exegeză, atât sunt de prețioase unele vederi și pline de tâlc unele sfaturi.

Domnule Profesor!

Cu referință la articolul Dtră din Altarul Banatului No. 3—4 sub titlul Limba Liturgică voesc să-mi spun și eu părerea.

În F. D. No. 34 din 22 August 1943 răspunzând preotului I. Ciorei cu privire la cuvântul „slavă” în loc de „mărire” cum s'a întrebuințat din vechimea vechimilor în Banat, și în special în Eparhia noastră arătam, că acest cuvânt „slavă”, cum și altele din cântările noastre bisericești, contribuie la slavizarea limbei noastre românești.

Recunosc, că multe cuvinte direct slavone întrebuințate la cultul divin ort. român nu pot fi înlocuite cu expresiuni curat românești. Le-am primit odată, le-am adoptat și ne-am obișnuit cu ele, nu le mai putem scoate nici din biserică, nici din graiul poporului nostru. Ceeace se face însă acum este curat abuz.

Noi la Caransebeș am zis totdeauna „îndurare” nu „milă” — binevestire uu propoveduire, binecuvântare sau blagoslovenie, mântuire nu izbăvire, aer nu văzduh etc., ba ce este mai mult, am cântat și continuăm și azi a cânta în multe biserici dela noi: D-ne'ndură-te spre noi, nu D-ne miluește-ne.

De ce? Ca să ne deosebim de biserica sârbească, de tutoratul Episcopilor sârbi dela Vârșet, sub a căror oblăduire am fost atâta amar de timp. Fericitul și neuitatul Episcop Popasu a dorit-aceasta mai mult. Ca să ilustrez cu un singur exemplu, el marele Ierarh cetea: „În timpul acela” nu „Vo vremja Ono” ad „în vremea aceea”. S'a continuat cântarea cu cuvinte românești și sub urmașul său în scaun, fericitul Episcop Popea, cu toate că și acesta era tot din Ardeal, dar n'a schimbat nimic din ceeace a aflat bun la noi în biserică.

Nu voesc să lungesc vorba, detalii aflați în F. D. numărul citat. Trec acum la scriitorii noștri de astăzi.

Eu fac deosebire între limba liturgică și limba literară. Dacă din biserică nu putem elimina slavonismele, apoi o putem face aceasta în cărți și în presa noastră românească.

Dar ce să vezi? Am eliminat cuvântul românesc, adoptat și folosit odată pe toată linia „contra” și l-am înlocuit cu „împotriva”, cuvânt slav, urât, respingător.

Zicem: atac — contra atac, ofensivă — contra ofensivă, contrar celor spuse... mă opun, nu mă împotrivesc, cauză, nu pricină, pricinuește.

Și mai „fain” stă treaba cu vorba „Vlădica”, care pe limba noastră înseamnă „Stăpân”. Blagoslovi vladiko = Binecuvântă stăpâne. Dar ce să vezi? Cum Vlădica se termină cu *a*, ar trebui să fie de genul feminin, el însă Vlădica este bărbat. Dar ce este însă mai de mirat, ridicul, unii zic „Vlădicul”. Bravo lor! Acestora li-aș zice: Dlor procopsiți, de ce nu ziceți: slugul, ordonanțul, vedetul, sentinelul etc.?

Iată și câteva floricele de stil de ale scriitorilor noștri de astăzi: Tricolorul înfrățit cu slăvitoarea credință.

Noi știm câtă trudă și inimoșie.

Din străfundul veacurilor miile grănicerești își rostesc porunca și legea, rânduind întocmirea cea bună pentru apărarea și înălțarea Patriei.

Academia română prăznuște trei sferturi de veac.

Aceasta impresionează strașnic (ceea ce înseamnă pe l. noastră înspăimântător) pe copii. Săracii copii!

Temeluește, călăuzește, tăgăduiește, pricinuește, dărzenie, înveșmăntează.

Dar nu ne-am împrumutat numai dela Slavi, ci și dela Turci și dela Unguri.

Căldărâm, cearceaf, caimac, geam-geamgiu, get-beget. Călăuzește, alcătuește, tăgăduiește, pilduește — dela Unguri.

Am arătat articolul meu publicat în F. D. numărul amintit și dlui Agârbiceanu, care încă scrie „împotriva” și mi-a dat dreptate, scuzându-se cu aceea, că și dumnealui s'a luat după alți scriitori.

L'am dat să-l citească și păr. Stanca, fost consilier la Episcopia de Cluj, care a scris în Tel. Român că se mențineau cuvintele slavone în limba noastră liturgică, și mi-a dat dreptate și Sf. Sa.

Dapoi de ce scriem astfel cum scriem? Ca să ne înțeleagă poporul, veți răspunde. Bine, dar badea Ion, cum vorbește? El vine dela câmp „cu cocia și tună în obor, în ocol, în avle, în voreț”, numai una n'o face, anume „să intre în curte”. Atunci după popor nu ne putem lua, căci poporul vorbește în dialectul în care s'a născut și în care trăiește, și acel dialect poate fi atât de diferit încât nu-l putem aproba și întrebuița.

Adică, în loc să-l ridicăm noi pe el, pe țaran să învețe și să vorbească o limbă curat românească, ne pogorim noi la el, ca să primim provincialismele lui, de multe ori ridicule.

Ca să închei exprim o dorință: Să rămânem noi, cei dela Caransebeș, cu ceea ce am învățat dela bătrânii noștri, căci acela au fost oameni cu minte și cu suflet mare.

Să nu ne înșelăm cu speranța, că prin adoptarea cuvintelor introduse mai târziu în serviciul divin vom ajunge la uniformitate.

Uniformitate în biserica noastră n'a fost nicicând și nu va fi în vecii vecilor. Uniformitate este în biserica sârbească, și încă uniformitate perfectă. Dela Timișoara până la Skoplje și dela Sarajevo la Nis, acelaș serviciu divin, aceeaș cântare în biserică. Despre ceeace m'am convins personal.

Sârbii ne țin ca venetici de prin secolul 12 — în acoste părți, veniți ca ciobani. Dovadă — zic ei — multe expresiuni împrumutate dela ei. Dobro!

Dixi...

Cu expresiunea celor mai bune sentimente

Vă salută al Dvoastră devotat:

Sibiu, 20 Martie 1944.

Iosif Serafin
Protopop Militar

Contribuții la întâietatea la slujbe în sobor a protopopilor

— Scrisoarea istoricului Nicolae Tincu-Velia

și răspunsul episcopului Ioan Popasu —

În paginile acestei reviste,¹ Preotul Nichifor a pus în discuție problema întâietății între protopopii așa ziși *onorari* și între cei cu *jurisdicție*, atunci când slujesc în sobor la serviciile divine din catedrală sau în alt loc. Sprijinit pe canoanul 7 al sinodului trulan, că „demnitățile spirituale sunt mult mai înalte ca cele civile”,² adică administrative, preotul Nichifor a conchis că „asupra întâietății, când e vorba de acelaș grad, fie în ierarhia ordinis, fie în ierarhia jurisdictionis, decide timpul hirotoniei sau hirotesiei, fără a se avea în vedere, că respectivul ocupă cutare sau cutare slujbă în administrația bisericească”.³ În general s'a admis părerea că „protopopii cu jurisdicție nu au nicio întâietate față de protopopii onorari, căci întâietatea nu e determinată de jurisdicția administrativă, ci de vechimea hirotesiei”.⁴

Tradiția bisericească și uzul străvechiu, bazate pe canoanele sinoadelor ecumenice și particulare au consfințit regula că în „raporturile gradelor egale, înainte ședere și cinstire mai mare, i se dă celui mai vechi în hirotonie sau hirotesie”.⁵

Din rezoluția pusă de episcopul restaurator Ioan Popasu, pe cererea istoricului Nicolae Tincu-Velea, administrator al protopopiatului Vârșeț, rezultă

1 Vezi Pr. Nichifor, *Întâietatea la slujbe în sobor a clericilor de rang egal*, în *Altarul Banatului*, An. I, Nr. 3—4 [Martie—Aprilie 1944], pp. 118—121.

2 Nicodem Milaș, *Dreptul bisericesc oriental*, București, 1915, pp. 206—207.

3 Nr. Nichifor, *loc citat*.

4 *Ibid.*

5 *Ibid.*

însă că, în cuprinsul eparhiei Caransebeşului, „întăietatea sau rangul între nou denumiții protopresbiteri“, în urma restaurării acestei episcopii la 1865, „nu se va determina după ziua hirotessiei întru protopresbiter, ci după ziua hirotonirei întru diacon sau preot“.

Dat fiind importanța *istorică* a acestor două documente: unul care este mai mult un *curriculum vitae* al celui dintăiu istoric bisericesc și național bănățean, Nicolae Tincu-Velia, — și al doilea pentru că cristalizează, în chestiunea criteriului întâietății dintre protopresbiteri, părerea ilustrului episcop Ioan Popasu, — las să urmeze cuprinsul lor în întregime, înlocuind însă ortografia cipuriană cu cea de azi:

„Ilustritatea Voastră Preasfințite Domnule Episcop,

Induratul meu Arhipăstor !

Venerabile Consistoriu !

După ce comunele curat române din Protopresbiteratul Vârșetului prin reactivarea vechii noastre Metropolii, au devenit sub restaurata Episcopie a Caransebeşului și s'au străformat în protopresbiterat românesc: așa eu umilit subscrisul vin a vă ruga cu devoțiune pe Ilustritatea Voastră Preasfințite Domnule Episcop și prea Venerate Consistoriu, ca să binevoiți a hotărî și îndeplini hirotessia și așezarea mea de definitiv protopresbiter pre zisul protopresviterat Vârșetian de mine și până acum încă dela înființarea lui administrat — pre baza următoarelor motive:

1. În ședința plenară din 12 Septemvrie 1865 Preasfinția Voastră căutând la meritele și calitățile mele pre baza acestora ați aflat de bine proprio motu a mă propune de protopop al Vârșetului, cu care ocaziune, prin aclamațiunea întregului consistoriu ca a reprezentanței clerului diecesan, mi s'a aprobat această denumire, și apoi prin circulariul din aceeași sesiune sub Num. 211 am fost publicat de protopop administrator prin toate comunele mie subordonate.

2. Sub restimpul funcționării mele în oficiul protopopesco — ca și pân' aci — cred că am dat adeverință de activitate, credință, hărnicie și aplecarea sinceră către interesele sfintei noastre biserici și charei națiunii, ale moralității, ale instituțiunei publice, ale culturai minței și a inimei.

3. Aceea e în comun cunoscut, că ori ce deregătoriu fie bisericesc fie politic numai atunci și poate împlini cu deplinătate și destul zel datoriele chemării sale, dacă e îmbrățioșat de submanuații săi cu respect, amoare și încredere, ceea ce un deregătoriu provisoriu mai anevoia și câștigă de cât unul, care e definitiv așezat în postul său, pentru că asupra celui dintăiu poate avea poporul simplu ceva prepus despre vreo „prihană“, numai superiorității deregătorești cunoscută, iară despre cel din urmă poate

cugeta numai „bune și frumoase“ și că chiar numai pentru acestea se bucură de încrederea superiorității sale.

4. Cum că toată preoțimea și reprezentanții tuturor comunelor din Protopresviteratul Vârșețean mă voesc să le fiu protopresviter, mărturisesc adevărurile așternute la scaunul episcopesc sub 21 Noemvre a. t. N. protop. 8 și alte manifestațiuni de aderență și încredere ce le am la mână.

5. Despre serviciile mele ca Diacon, protodiacon, preot, notar și asesor consistorial și Prof. de teologie, toate în timp de 29 ani, adeverească clerul și cărturaril români mai vârtos din Banat, cari mă cunosc.

6. Lucrările mele în cauza națională și cea bisericească și în câmpul literaturii, cuget că iară nu au lipsă de comentariu.

7. Am absolvat după sistema veche gimnasiul ordinar în Seghedin, iară filosofia privative. Vorbesc afară de materna, limba germană, cea latină maghiara, sârbeasca, înțeleg bine croatica, slavo-ruseasca, bulgarica, italiana ex. parte și cea francesă și celelalte romanice și slavice.

Pe baza acestor motive mă țin îndreptățit a crede, că Ilustritatea Voastră și Venerabilul Consistoriu veți binevoi a cumpăni cu dreptate rugă-mântul meu de a nu mai amâna hiotesirea mea, de a îndeplini edificiul început, și prin aceasta de a mângăia pe un nemernic... de a mă mângăia pre mine, cea ce și eu am contribuit cu câte ceva la restaurarea *Metro-poliei noastre și a Eparhiei Caransebeșului*, și ridicându-mi vaza, care în sfera oficiului meu e neapărat de lipsă, a face să-și plece capul impilatorii cea ce ne urâsc pe noi și ne pândesc dorind a se rîde de noi și a îmbucura pe toți frații cei binesimțitori.

Comendându-mă iubirei de dreptate a Ilustrității Voastre și a Venerabilului Consistoriu și sărutându-Vă Arhipăstoreasca dereaptă, cu cea mai adâncă venerațiune sum și rămân

Al Ilustrității Voastre și al Venerabilului Consistoriu,

Cel mai plecat și mai credincios

ss. Nicolae T. Velia
Protopop Administrator*

Iar pe verso scrie, după metoda uzitată: „La Ilustritatea Sa Preasfințitului Domn Ioan Popasu Episcop al Eparhiei gr. or. rom. a Caransebeșului, umilita rugare a lui Nicolae Tincu Velia, Administrator al Protopresviteratului gr. or. rom. al Vârșețului, pentru hiotesirea și definitivă sa așezare de protopresviter întru acel de sine administrat protopresviterat“¹.

¹ Vezi *actul Nr. 133 ill 1866* din 25 Ianuarie 1866, din *Arhiva Consiliului eparhial din Caransebeș*. Este scris cu ortografia cipariană. Iată un pasaj caracteristic: „În ședinția plenaria din 23. septemvre 1865. Președintele Văstra cautându la meritele și calitățile mele pe baza acestor ați aflatu...“

Iată acum și referatul împreună cu hotărîrea Consistorului:

„133—1866. Părintele administrator al protopopiatului român al Vêrșieșului Nicolae Tîncu Velea se roagă a se hirotesi și așeza de protopresbiter actual în acest protopresbiterat“.

„Să se rescrie P. administrator, că petițiunea lui prezentă deocamdată s'a luat spre știință, însă la timpul său se va lua în mai deaproape băgare de seamă. Totdeodată să se încunoștiințeze suplicantele, spre mângâierea lui sufletească, că *întâietatea sau rangul între noudenumiții protopresbiteri nu se va determina după ziua hirotesiei întru protopresbiter, ci după ziua hirotonirei întru diacon sau preot*“.¹

Rezoluția episcopului Popasu și a Consistorului său pare a contrazice o tradiție, care totuși s'a încetățenit în întreaga noastră Mitropolie și deci și în eparhia Caransebeșului, care a rămas astfel și în acest domeniu, pe linia tradiției, consfințită de sfintele canoane ale sinoadelor ecumenice și particulare.

Indiferent dacă rezoluția episcopului Popasu este sau nu canonică, — cele două documente inedite sunt și rămân o prețioasă contribuție la istoria Bisericii române bănățene și un material de studiu pentru specialiștii în materie de Drept bisericesc oriental, care încă-și mai pot spune cuvântul în chestiunea atacată aici.

Prot. Dr. Gh. Cotoșman

¹ *Ibid.* Aceeași ortografie: „Sa se rescrie p. administratoriu, ca petitiunea lui presenta deocamdata s'a luat spre sciintia, inse la timpul seu...“

[N. R. Este în contrazicere cu normele canonice și tradiția bisericească].

— PORTRETE ORTODOXE —

DIMITRIE ȚICHINDEAL

O mândrie a Banatului: Învățător, preot, inspector școlar, catehet, pedagog, cărturar, fabulist și mai presus de toate, aprig luptător pentru re-deșteptarea națională, culturală și religioasă a poporului român. De numele lui Dimitrie Țichindeal se leagă dezvoltarea și progresul școlii bănățene, înființarea „Preparandiei dela Arad” — care, prin mulțimea învățătorilor români trimiși în lumea satelor noastre va chema poporul la o viață nouă — ca și începutul luptei pentru eliberarea bisericii ortodoxe române din Banat și Crișana de sub jurisdicția ierarhiei sârbești. Ne putem da seama de greutatea ce le-a avut de întâmpinat Țichindeal și ceilalți cărturari români de acum un veac și jumătate, când nici biserica, sub scutul căreia doar mai putea trăi pe atunci naționalismul românesc, nu ne era liberă.

Dacă l-a nedreptățit pe Țichindeal judecata unor critici, cari n'au luat în seamă timpul, locul, scopul și împrejurările activității sale, roadele strădaniilor lui, marea și largă popularitate de care s'a bucurat, ca și minunata caracterizare a geniului Eminescu: „Țichindeal gură de aur” ni-l arată în adevărata sa valoare. Locul său în literatura noastră ca și în istoria noastră națională și bisericească este de altfel deplin statornicit.

Spre deosebire de contemporanii săi Micu, Șincai și Maior, cari și-au servit neamul având la dispoziție bogatele biblioteci ale Apusului, concursul bisericii lor unite și oarecare îngăduință a statului, Țichindeal, înțelegând să rămână în făgașul vechii noastre ortodoxii, trebuie să înfrunte în lupta sa dărză de luminare și re-deșteptare națională a neamului românesc, pe lângă lipsurile inerente vremii sale, atât împotrivirea ierarhiei sârbești, sub ascultarea căreia am intrat din cauza tristului act dela 1700, cât și piedecile puse de un stat străin și neînțelegător, îndeosebi pentru progresul Român lor neuniți. Cu mijloace modeste la dispoziție, fără biblioteci, îmboldit doar de navalnica dorință ca și „obidita nație românească” să se lumineze, s'a străduit să-i dea îndemnuri și sfaturi mai apropiate de sufletul poporului și a reușit să dea viață unei mișcări culturale și naționale intense.

Născut pe la 1775, în comuna Becicherecul Mic jud. Timiș-Torontal, a moștenit dela părinții săi, preotul Zaharia și soția sa Elena, o dezvoltată conștiință națională și o adâncă dragoste de neam, căci numai astfel ne putem explica menținerea sa pe această linie, în timpul întregii sale vieți, deși a făcut școală sârbească, școală germană, gimnaziul din Timișoara, și a fost căsătorit cu o Sârboaică.

În slujba neamului intră probabil din anul 1794, când activează ca „învățător naționalic” în Belinț, apoi în Beregsău. În anul 1801 urmează Cursul de teologie din Timișoara, având ca dascăli pe învățatul arhimandrit Dr. Pavel Chenghelași și pe Mihai Roșu Martinovici, „tâlcuitorul Theologiei

în rezidenția episcopescă a Timișorii“, cum ne mărturisește singur într'o scriere de-a sa. La 1802 îl aflăm învățător și probabil și preot de ajutor pe lângă socrul său în Becicherecul Mic. Se distinge prin râvna și hărnicia sa, pe care trebuie s'o recunoască și forurile oficiale, numindu-l inspector școlar. În timpul războiului dintre Francisc I, împăratul Austriei, și Napoleon servește ca duhovnic al unui regiment, iar din Septembrie 1805 funcționează ca paroh în Becicherecul Mic, cu excepția anilor de profesorat la Preparandia din Arad.

Cu toate dispozițiile din „ratio educationis“ [1777], care prevedea ca fiecare națiune din imperiu să se cultive în școlile sale naționale, școala românească se află într'o stare foarte tristă, din cauza ierarhiei sârbești, care nu respecta aceste dispozițiuni, nevăzând cu ochi buni progresul cultural al neamului românesc de sub oblăduirea sa. Cu amărăciune constată Țichindeal: „De voești să ști în sat unde e școala? Nu întreba pe nimeni, ci du-te, apoi vei afla o casă nu departe de biserică, desgrădită, descoperită, cu fereștrile sparte și cu hârtie lipite; să știi că aceea e școala“. Asemănătoare triste constatări le are Țichindeal și despre învățători, desconsiderați și neajutați de cei în drept. În dorința sinceră de a îndrepta parte din aceste rele, cere, la 1807, printr'o petiție adresată împăratului, să fie numit director al școlilor românești din Banat.

Dându-și seama că singur nu poate face cât ar dori pen'ru ridicarea neamului său, împreună cu alți luptători, pornește o campanie pentru înființarea unor școli normale românești, cari să pregătească serii de învățători români. Rodul acestei lupte stăruitoare este înființarea Preparandiei dela Arad [1812], la deschiderea căreia ia parte o mulțime impresionantă de Români, iar entuziasmul lui Țichindeal nu are margini, revărsându-se în scrieri, în versuri și într'o mare încredere în viitorul marelui al poporului românesc. Indeamnă la deșteptare din somnul neștiinței, căci „multe veacuri au trecut și așa școală românii nu-a avut“, de unde „vor ieși oameni slăviți, cu bune moravuri împodobiți“. Dă apoi și un program pentru viitor: „De un seminar încă trebuie gândit și pe lângă el un mare convict. Dar și de o academie... să vadă... și alte noroade că Dumnezeu e cu noi“. Mulțime de învățători formați în acest spirit al lui Țichindeal ca și a celorlalți colaboratori, au împânzit satele românești din Banat, Crișana și Ardeal, deșteptând și menținând trează conștiința românească. Cu drept susține A. Pop-Illarion că acestei școli „au Românii din Ungaria a-i mulțumi pentru cultura lor“.

Încurajat de acest prim succes, Țichindeal începe cu o mână de colaboratori, lupta pentru desrobirea bisericii ortodoxe române de sub ierarhia sârbească. Nu permite ca „preparanzii în biserică totă slujba Slovenuscalu-sârbesce să o cânte, precum a pottit Vlădica“ sârb din Arad. În biserică, la catedrală, în scrierile sale preamărește originea noastră romană, stăruie pentru deșteptarea conștiinței naționale, pentru ridicarea culturală, morală și religioasă. Împreună cu ceilalți profesori ai Preparandiei — aproape toți bănățeni — și cu Moise Nicoară alcătuiește și trimite un memoriu, în numele clerului și poporului (Suplex libellus Valachorum diocesis Aradiensis Francisco I-o Imperatori collato mense Iuli 1814) prin care cere împăratului ca după moartea bătrânului episcop sârb al Aradului, Pavel Avacumovici, să le dea „episcop de neam român cu sângele și inima română“. Pentru

justificarea cererii se aduc motive istorice, temeluri statistice și mai ales piedicile și interesul ierarhilor sârbi de a-i ține pe Români păsoriți de ei în inferioritate culturală pentru a-i desnaționaliza.

Natural, această activitate intensă a lui Țichindeal i-a alarmat pe conducătorii sârbi dela Arad, Timișoara și îndeosebi pe Mitropolitul Ștefan Stratimirovici dela Carloviț, acela „care adeseori zicea că nimica nu-i mai urât decât limba română”. Se folosesc toate mijloacele: piedici la cenzură, sechestrarea fabulelor sale, pări, intrigi, anchete, amenințări. Răspunse cu dăruire neînfricatul luptător: „deși el oțel, și eu voi fi cremene”. Mitropolitul Stratimirovici, care se plânge că Țichindeal „cunoscutul catihet” și cu C. Diaconovici Loga „stăruiesc și propagă naționalismul român”, împreună cu acoliții săi reușesc, prin diferite manopere, să-l înlăture dela Preparandie. Țichindeal, cu toate intervențiile, nu obține decât scoaterea fabulelor sale de sub sechestrul.

În urma morții Episcopului P. Avacumovici [† 13 Aug. 1815], Țichindeal nu mai pleacă în delegație la Viena, cum se făcuse planul*, ci e silit să se întoarcă la parohia sa din Becicherecul-Mic, unde continuă „să propovăduiască cuvânt luminat și înălțător, din altarul bisericii pe care o dăria eliberată”. Îmbolnăvinduse greu, moare, într'un spital din Timișoara, la 19 Ianuarie 1918.

Țichindeal, pe lângă activitatea amintită, desfășurată cu cuvântul și fapta, a desvoltat și o intensă activitate literară, urmărind și prin aceasta promovarea intereselor românești și trezirea culturală a poporului român.

În ordine cronologică, tipărește: 1. Sfaturile înțelegerii cei sănătoase prin înțeleptul Dosithei Obradovici întocmite, iară acuma întâia dată întoarse de pre limba serbească și întru acest chip în limba dacoromânească așezate, Buda 1802. Este un îndrumător spre fapte bune și adevăr „cătrefolosul și luminarea neamului, nu numai acestui de acum, ci și celui filtoriu Daco-românesc”, cu o istorică „înainte cuvântare” a lui Țichindeal.

2. Adunare de lucruri moralești de folos și spre veselie... „Buda 1808. Este o traducere „pentru Români, ca și ei să se înfrupte din toată dulceața și esența înțeleptelor dulceturi din limbile cele mai învățate”.

3. Epitoniul... Buda 1808; e un îndrumător pentru slujbele slujitorilor bisericii.

4. Arătarea despre starea acestor noao introduse scolasticești Instituturi ale nației românești, sârbești și grecești”, Buda 1813. Este o simfjită apolog e a școlii românești, pe care o vrea la fel de bine desvoltată ca cea a Sârbilor și Grecilor.

5. Filosoficești și Politicești prin Fabule moralenice învățături. Acum întâia oară culese, și întru acest pre limba românească întocmite de Dimitrie Țichindeal, parohul Becicherecului mic, și al școalelor preparande din Aradul vechiu Catehet”, Buda 1814. Este o traducere și prelucrare după Dosithei Obradovici, cu învățătura fabulelor modificată pentru Români. Această lucrare a fost sechestrată, la propunerea Sârbilor, pe motiv că ar fi „împotriva constituției și împărăției” și eliberată apoi cu sprijinul episcopului S. Vulcan dela Oradea. Cităm una din multele învățături ale lui Țichindeal,

* La Viena au plecat cu o nouă și vehementă petiție doar delegații M. Nicoară și preotul Ioan Sârbu Popovici, cari pentru această îndrăsneală au de suferit primul temniță, iar al doilea destituirea din preoție.

presărate pretutindeni în scrierile sale și din care se vede și pretinsul pericol pentru „constituția imperiului” ca și pentru ierarhia sârbească. Preamărind luminarea minții, exclamă: „Mintea! Mărită nație Daco-Românească în Banat, în Țara Românească, în Moldova, în Ardeal, în Țara Ungurească, mintea când se va lumina și învățătura cu luminatele fapte bune se va uni, mai aleasă nație nu va fi pe pământ”... [Fabule p. 274].

Mai amintim lucrările rămase în manuscris neterminate: Teologia dogmatică și pastorală; Istoria naturală și Filosofia.

Deși lucrările lui Țichindeal nu sunt originale, ci, în mare parte, traduceri și prelucrări, expuse într-o formă mai puțin savantă decât a învățăților contemporani ardeleni, totuși prin localizarea și adaptarea lor aproape totală la spiritul necesitățile specifice ale neamului românesc, au înrăurit mai intens, au produs un ecou mai adânc în sufletul Românilor dornici de lumină, mai ales în poporul de jos și i-au creat autorului și scrierilor sale o largă popularitate.

Incheiem schișarea noastră cu concluzia lui N. Iorga: „Nu în originalitatea scrierilor sale... nu în adâncimea și noutatea gândurilor sau în frumusețea formelor își găsește îndreptățirea, reputația de care se bucură încă Dimitrie Țichindeal, paroh și învățător”... ci în „aceia anume că acest umil prelucrător a rezumat în sine, a reprezentat prin viața și lucrările sale, în chipul cel mai puternic starea de spirit, în care mijia conștiința națională a Românilor din Banat, în vremea marii mișcări de idei ardeleană. E o figură reprezentativă și în jurul acestei figuri se poate grupa toată viața intelectuală românească din Banatul de atunci”^{*)},

Prof. Dr. D. Onciulescu

^{*)} Ist. lit. rom. Sec. XVIII vol. II p. 421 [ed. 1901]. Pentru cunoașterea mai largă a vieții și activității lui Țichindeal, vezi: I. Vulcan, Dimitrie Țichindeal, discurs de recepție, 1893 și Familia 1895; I. Vuia „Școlile românești bănățene din sec. XVIII, Orăștie 1896; Anuarele Instit. ped. și teol. ort. rom. din Arad; St. Pop, Frământări românești în jurul scaunului episcopesc ortodox dela Arad, Arad 1927; T. Topliceanu, Dimitrie Țichindeal, Timișoara 1923; T. Botiș, Istoricul Școalei Normale din Arad; I. D. Suciu, Literatura bănățeană dela început până la Unire [1582-1918], Timișoara 1940; etc.

LECTURI MORALE

Cine va arunca prima piatră?

După Anna Freiin von Krane

(Urmare)

În timp ce dușmanii lui Iisus unelteau contra lui, el era adâncit într-o fierbinte rugăciune cu Tatăl său ceresc. Iisus se găsea împreună cu ucenicii săi în locul anume rezervat bărbaților pentru rugăciune. Câteva trepte separau acest loc de cîrtea preoților unde se înălța marele altar pentru arderea jertfelor.

Dincolo de altar se ridica sanctuarul, o minune a arhitecturii, lucrat din marmoră albă și acoperit cu plăci de aur, artistic ornamentate. Dintre uriașele uși mereu deschise, se reflectă jocul de lumini al gre'lor draperii colorate care împiedecau privirea spre Sfânta Sfintelor. Aici nu putea pătrunde decât marele preot și numai odată pe an la Sărbătoarea Împăcării după ce s'a pregătit prin aspru post și îndelungate curățiri. Căci Dumnezeu lui Israel este un Dumnezeu atât de sus și de temut, încât nimeni nu-i poate rosti cu buzele lui păcătoase adevăratul nume. Credincioșii vorbesc din cel prea înalt numai prin circumscrisere, numindu-L: Elohîm, Adonai, El-Șadai. Singur Marele Preot îndrăznește, la sărbătoarea Împăcării să-i pronunțe adevăratul nume în Sfânta Sfintelor, după ce s'a rugat și a adus jertfa tămâerii. Dar și pe el îl străbat fiori de ghiață când, îmbrăcat în toată măreția odăjdiile sacre, împărtășește poporului prosternat întreita binecuvîntare, în numele lui Iahve.

Și despre un asemenea Dumnezeu afirmă Iisus din Nazaret că ar fi Tatăl cel ceresc?! El vorbește despre atotbunătatea lui, despre îndurarea lui, îl numește iubirea însăși, iar pe sine se dă drept fiu al lui! Învață că el nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui! Că o inimă plină de sinceră căință îi este mai plăcută decât toate jertfele la un loc! Că lui nu-i plac plăc rugăciunile multe spuse numai cu buzele, ci adevărata rugăciune este aceea care pornește din adâncul inimei! Că el iubește întreaga omenire îndurerată și în mizerie și să i ne rugăm cu aceste cuvinte:

Tatăl nostru carele ești în ceruri...

Este oare de mirare dacă reprezentații unui Dumnezeu atât de aspru, vestitorii mărginiți ai unei legi care nu cunoaște nici iubirea, nici îndurarea, urau pe cel care predica o învățătură atât de ciudată.

Totdeauna întunerecul a urât lumina, neputînd înțelege măreția ei.

Iisus se roagă. El, pentru care Sfânta Sfintelor ar fi prea puțin, stă smerit la un loc cu poporul de rînd și-și ridică împreună cu el mâinile spre cer, în timp ce leviții și cântărețul întonează din psalmi, iar preoții aduc daru-

rile pe altar. Nourii deși de fum se înalță peste jertfele consumate de flăcări. Harfele și chimvalele răsună acoperind cântarea sutelor de glasuri, întrerupte de sunetul ascuțit al trâmbetelor, care arată sfârșitul fiecărui verset din psalmi.

Iisus se roagă. Se roagă pentru ucenicii lui, în care s'a aprins focul noii credințe, dar care sunt atât de neștiutori, atât de dornici de învățătură, și atât de departe încă de cunoașterea adevărului. Se roagă pentru poporul său care chiamă pe Dumnezeu dar fără să-l cunoască; care se sbate în întunerecul în care-l țin conducătorii lui. Iisus se roagă pentru lumea întreagă căci el este marele preot al omenirii față de care jertfele de pe altar nu sunt decât o preînchipuire.

Nimeni nu bănuiește ce este cel care stă între dâșii. Numai câțiva oameni simpli din popor simt revărsându-se peste ei puterea înviorătoare a grației divine. Ei își spun fiecare în sinea lui:

Cât ne simțim de ușurați! Ce fericiți suntem! Ce s'a întâmplat oare ca să vie atâta fericire peste noi?

Ca și cum Dumnezeu ne-a trimis un dar neprețuit. Binecuvânt fie numele Lui, în veci.

Serviciul divin de dimineață, s'a terminat. Mulțimea părăsește templul în grupuri răslețe, înapoiindu-se fiecare la locul lui. Dar alte valuri urcă mereu spre a-și depune darurile și a se ruga pentru durerile lor.

Iisus se îndreaptă și el cu ai săi afară, spre curte. Va învăța el astăzi în una din curțile templului sau va vorbi poporului afară? Așa se întreabă ucenicii. Dar, cel puțin pentru moment, se pare că el n'are această intenție. Rătăcește tăcut, împins încoace și încolo de mulțimea grăbită, privește curtea imensă, dar evită galeriile cu discuțiile lor aprinse. Din când în când aruncă câte o privire către negustorii cari tocmai sunt în toiul afacerilor. Fața i se înăsprește când vede această profanare, dar nu zice nimic și-și face cu greu loc prin mulțime spre a ieși din vârtejul ei.

Ceva mai departe, la una din porțile mai puțin frecventate ale templului se află un loc mai liniștit, umbrat de chiparoși. Pe aici cel puțin nu se rătăcește nici unul din cei cari strigă și-și pun la cale afacerile, la poarta principală. Iisus se așază jos, la umbră, ca un pelerin trudit, fiindcă odată cu înaintarea soarelui încep căldurile dogoritoare. Câțiva cunoscuți l-au urmat și au luat și ei loc în apropiere, atenți să-l asculte. El însă nu le vorbește nimic; abia dacă schimbă câteva cuvinte, mai mult în șoaptă cu ucenicii săi. Toți stăteau tăcuți, gânditori. Este el oare obosit, sau ceva îl neliniștește? Cum stau așa, deoparte și-l privesc, cei din jur au impresia că el așteaptă ceva, un eveniment care se apropie și pentru care își rezervă întreaga energie. Această propunere le ațăță și mai mult curiozitatea pe toți într-o continuă încordare. Fiecare se întreabă: Ce se va întâmpla oare? Încordarea crește în așa măsură, încât abea-și mai pot stăpâni nerăbdarea. Și iată că în depărtare zărește un grup de oameni, îndreptându-se spre locul unde se găsea Iisus. În frunte pășesc cărturarii și fariseii, ușor de recunoscut după costumele lor cu filacterii pe care sunt cusute versete din Scriptură. În urma lor se îngrămădește o ceată infuriată, târând pe o femeie cu mâinile legate, pe care un bătrân o îmbrâncește mereu înainte.

Câțiva vlăjgani au apucat-o de umeri, iar niște femei îi ajută, lovind-o cu pumnii și cu picioarele în spate, când femeia opune o rezistență disperată și nu vrea să facă un pas înainte.

Deși legată, ea se sbate din răputeri și se smuncește mereu înapoi până când este împinsă cu forța în strigătele răgușite ale gloatei: „Înainte, Zilpla! Mereu înainte, tu fiică a lui Belzebuth! Înainte la Rabi! El te va condamna și-ți va spune ce meriți tu și cele asemenea ție!”.

Cei din jurul lui Iisus privesc cu mirare spre ceata care se apropie. Pe aceasta o aștepta ei?! Ucenicii sar imediat și se strâng în jurul lui, gata de apărare.

El însă rămâne liniștit. Stă nemișcat ca și până acum, numai când tumultul se apropie, ridică capul și privește țință spre femeia maltrată și spre gloata ieșită din fire.

În acest moment l-a zărit femeia. Se auzi un țipet sfâșietor și ea se smulse cu toată puterea din mâna călăilor aruncându-se la pământ, hotărâtă să nu se mai scoale. O grindină de lovituri se abate asupra ei, o lovesc cu picioarele dar ea nu se mișcă. În cele din urmă o târasc de funia cu care era legată până la picioarele învățătorului.

Starea ei este vrednică de milă. Cu părul despletit și smuls, cu hainele sfâșiate, acoperită de praf și noroiu, cu vânătași peste brațe și corp, și fața desfigurată de durere și lovituri.

De sub fruntea însângerată doi ochi îngroziți își rostogolesc privirea încoace și încolo, asemenea unei sălbătăciuni încolțită.

Dar oamenii nu știu ce-i mila. Din toate părțile se aude același strigăt sălbatec: „Bateți-o până la sânge! Uciideți-o cu pietre!”

Fariseii își dau toată silința să-și potolească elevii prea zeloși. Și așa sunt ei destul de enervați că Iisus îi lasă pe toți să vie la dânsul, pentru toate nimicurile și nu face ceva pentru a mijloci o înțelegere.

Iisus însă tace și nu se mișcă. Acest exemplu îl urmează și cei împreună cu el.

În sfârșit strigătele se mai potoliră. Profitând de acest moment, rabi Samuel făcu câțiva pași înainte și după ce se plecă până la pământ, ironic, zise cu vocea lui tremurătoare:

— Învățătorule, această femeie s'a făcut vinovată de adulter, fiind surprinsă asupra faptului. În Lege, Moise poruncește ca asemenea femei să fie ucise cu pietre.

Tu ce zici?

Începutul s'a făcut. Cursa este întinsă! După aceste cuvinte, aruncate cu atâtă dibăcie, s'a făcut liniște deplină. Până și cei mai neștiutori și-au dat seama că aici nu-i vorba numai de o simplă întrebare. Liniștea-i atât de adâncă încât se aude murmurul rugăciunii celor din templu și glasul unui vânzător de apă care chiamă pe cei însetați.

Și în această tăcere, grea, Iisus se pleacă și scrie cu degetul pe nisip.

Ce-i asta? Ce poate să însemne? Vrea oare să câștige timp pentru un răspuns mai bun?

Ei repetă întrebarea, dar el nu răspunde, ci scrie mai departe.

Mirați, își aruncă și ei privirile pe nisip. Și ce văd? Niște semne, ca niște litere abea vizibile pe nisipul moale. Și totuși privirea lor le dă fiori. Dacă cineva însă ar fi întrebat, mai târziu, pe unul din cei prezenți ce cuvinte alcătuiau aceste litere, nici unul n'ar fi știut să răspundă, efectul lor puternic ștergând orice amintire. Ciudat este procesul sufletesc care se petrece în sufletul celor cari privesc aceste miraculoase semne.... Ei nu-și

pot explica de ce, dar deodată, ca și cum s'ar fi ridicat o cortină și iată că întreaga viață a acestei nenorocite femei, pe care ei au târît-o în fața judecătorului, li se desfășoară înaintea ochilor în toate amănuntele. Ei o văd copilă sărmană și fără apărare, crescută în ignoranță, în minciună, în vanitate și senzualitate. De timpuriu îndrumată numai la rău, iar mai târziu, din calcule meschine, vândută unui bătrân sgârcit care jinduia după o femeie tânără și frumoasă, dar pe care o tratează, în căsătorie, ca pe un animal. Torturând-o zilnic cu capriciile lui, el nu i-a oferit nici măcar strictul necesar, nu i-a spus un singur cuvânt bun și n'a avut niciodată pentru ea o privire prietenoasă. Nu-i de mirare dacă această ființă părăsită îl înșelă pe tiranul ei stăpân fără nicio părere de rău. Și altele, altele, atâtea fac la fel! Ușor a putut da peste un bărbat netrecnic, care fără a ține seama de onoarea aproapelui, să-i dezonoreze casa și să o târască și mai afund în noroiul în care ea trăia.

Da, acesta era adevărul! Întreaga suferință și mizerie a păcatului se înfățișează înaintea acestor martori îngroziți și le chinuie conștiința cu fel de fel de întrebări. Cum, nu s'a găsit nimeni care să se fi îndurat de acest copil fără sprijin, nimeni care pe fata tânără de altădată să o sustragă influențelor rele, sau pe femeia de mai târziu să o sfătuiască și prin cuvinte și exemple să o conducă pe un drum mai bun?

Nu! Nimeni nu s'a găsit care să-și dea osteneala să călăuzească spre bine aceasta ființă, după cum nu-i nimeni nici printre cei de față care să aibă grijă de atâtea suflete pe care le știu în luptă cu păcatul dar pe care le lasă, nepăsători, să cadă pentru a se grăbi apoi să le condamne.

Toți stau consternați și privesc mereu spre literele muștrătoare care li se înfig ca niște cuie în cap. Nici fariseii nu îndrănesc să se miște. Ei își pleacă privirile vrând oarecum să scape de-o și mai aspră dojană: Unde ați fost voi, învățători ai poporului, când s'au petrecut toate acestea, să-i mântuiți sufletul?

Singur Nattan mai opune încă rezistență. El nu vrea să cedeze așa ușor; el își reclamă, sus și tare, dreptul lui. Cu vorbe grăbite, abea mai putându-și stăpâni setea de răzbunare se adresează lui Iisus.

Acesta însă se ridică maiestos și face un semn de tăcere cu mâna.

Nattan amuțește căci de data aceasta el nu mai vede pe femeia păcătoasă ci se vede pe el însuși ca și cum cineva i-ar fi smuls o legătură grea de pe ochi. Își vede sufletul așa cum este, pătat și murdărit de cele mai urâte fapte. Și Nattan își dă seama că aceeași confruntare are loc în conștiința fiecăruia. Cu ochii aținți undeva, departe, privesc toți cu spaimă și văd cum în jurul fiecăruia cele șapte păcate de moarte încing o horă turbată, saltă și scot mereu același chiot sinistru: Așa ești și tu! așa ești și tu! așa ești tu! Și chinuți de această viziune, suspină rând pe rând pe când ciocanul greu al conștiinței lovește neîncetat în inima lor învârtosată.

În acest moment Fiul Omului înalță glasul și vocea lui răsună limpede, până departe, ca trâmbița judecății de apoi: „Care din voi este fără păcat, acela să arunce cel dintâi cu piatra!”

Tăcere adâncă. Nimeni nu se mișcă. . . .

Cum? nimeni nu îndrăznește? Nici unul nu se simte fără păcat ca să apuce piatra? Unde este omul virtuos care să-și ridice mâna asupra celei păcătoase? Nimeni nu face primul pas? Nu, niciunul!

Răi și păcătoși sunt oamenii cari s'au îmbulzit în acest loc, dar atât de decăzut nu-i niciunul, încât să se poată împotrivi acestei lăuntrice muștrări.

Ca niște câini loviți, se furîșează unul câte unul. Fiecare caută să scape cât mai repede din această neplăcută situație. Primul care se grăbi s'o ia din loc fu rabi Samuel. Cu privirea lăsată în jos, el șoptește ceva însă nimeni nu-l mai ascultă. Ceilalți cărturari și farisei îl urmează cu capetele plecate, rușinați.

Cât de repede li s'a spulberat visul. Totul a ieșit altfel decum au prevăzut ei. Cât despre gloata care se îngrămădise în jurul femeii, ea s'a împrăștiat în grabă ca o turmă de oi speriate.

Cel din urmă pleacă Nattan, abea târîndu-și pasul ca și cum ar purta o grea povară pe spate. Nici el n'a aruncat cu piatra!

Locul unde mai înainte era atâta vacarm și înghesuială, rămase acum pustiu. Discipolii și cei veniți odată cu ei, stau tăcuți, îndărăt, și așteaptă cu încordare sfârșitul.

Iisus a rămas singur; în fața lui, aruncată la pământ, femeea. Când se făcu liniște deplină, Zilpha încearcă să se scoale. Ea așteptase moartea și era mirată că nu mai vine. Indrăzni să-și ridice puțin capul și-l îndreaptă încet spre judecătorul ei. Privirea-l rătăcită se opri asupra lui și pentru prima oară, în viața ei, îi răspunse o privire plină de iubire și îndurare. Acest sentiment o înfioară, îi zgudue întreaga ființă.

Cum el are milă de ea? Il doare pe el oare, suferința ei?

El n'o amenință cu moartea, ci o privește cu compătimire așa cum privește bunul păstor oaia cea rătăcită. Cine este acest om minunat?

Zilpha simte că între el și ea stă o prăpastie adâncă, însă ea își dă în acelaș timp seama că el se apleacă peste marginea acestei prăpastii spre ea. Sărmana creatură pricepe încă prea puțin, prin mintea ei trec numai gânduri încâlcite, o adâncă sete îi chinue sufletul. Dar un singur lucru înțelege ea limpede: că cel care stă în fața ei este bun și curat, pe când ea este rea și păcătoasă. Ea însă nu mai vrea să fie rea și păcătoasă, ea ar vrea să devină o altă ființă și numai el ar putea s'o ajute.

De aceea încearcă să se târască mai aproape de omul acesta plin de îndurare. Lângă el se simte în siguranță.

A fost o întâmplare, sau din cauza multor svârcoliri, funiile cu care fusese legată s'au slăbit și au căzut. Ea ridică mâinile libere, în sus.

Iisus îi face semn să se ridice. Tremurând, ea se scoală și stă acum în fața Mântuitorului ei, copleșită de suferință și mizerie.

El o privește cu o nespusă tristețe și bunătate... ..O, Zilpha ar vrea să strige: Ești tu trist din cauza mea? Spune-mi numai ce trebuie să fac ca să nu mai fii trist. Voi face totul!

Dar ea nu îndrăsnește să-și deschidă gura, ci-și îndreaptă numai privirea întrebătoare spre învățătorul.

Și Iisus îi spune:

Femei, unde sunt părîșii tăi? Nimeni nu te-a condamnat?

Cu sfială, ea șoptește:

Nimeni Doamne!

N ci eu nu te condamn. Mergi și nu mai păcătui.

Și Zilpha n'a mai păcăuit! Atât cât a putut pricepe cu mintea ei mărginită, ea și-a dat toată silința să-și ispășască greșala și să ducă o viață curată — ca exemplu că Dumnezeu și pe cei mai mari păcătoși îi iartă, dacă dau dovadă de îndreptare și că vameșii și femeile păcătoase care s'au pocăit, au intrat mai curând în Împărăția cerurilor decât tru-fașii farisei.

L. B

RECENSII ȘI NOȚE BIBLIOGRAFICE

CĂRTI

Academia teologică „Andreiană” ortodoxă română din Sibiu, Anuarul XX (II), 1943—1944, publ. de Dr. D. Stăniloae, rector, Sibiu, 1944, Tiparul Tip. Arhiepiscopale, pg. 326, preț n'are

Bogată și masivă parte a doua a acestui Anuar teologic, renumit în toată țara românească prin cantitatea muncii și calitatea studiilor sale.

În penuria actuală de lucrări de acest fel — este singurul anuar ce se menține într'un mod strălucit — apariția sa în două părți compacte destinate a ilustra activitatea academică a unui an este o veritabilă izbândă didactică și științifică.

În partea a doua colaborează :

Prof. Dr. G. T. Marcu : Fragmentul Muratori.

Prof. Dr. N. Neaga : Hristos în Vechiul Testament.

Prof. Dr. T. Bodogae : Despre cunoștințele teologice ale preoților de acum 200 de ani.

Asupra fiecăruia dintre aceste prețioase studii am publicat și vom publica recenzii speciale în corpul revistei noastre.

Urmează îndătinata cronică și date școlare.

P. R.

ETICA NICOMAHICĂ ÎN ROMÂNEȘTE¹

Ține de drama omului zilelor noastre de a fi n'nceput să-și îndrepte luarea aminte asupra valorii lumii interioare abia după ce a făcut trista experiență că orientarea, cu precădere, asupra lumii externe nu i-a adus nici pe departe, mulțumirea și fericirea râvnită. Până la războiul acesta, omul credea fanatic în miracolul invențiilor tehnice. Credea că subjugarea cu ajutorul tehnicii, a forțelor naturii va înlătura definitiv toate neajunsurile și toate mizeriile vieții de aci, făcând astfel cu puțință instaurarea unei noi epoci de aur. Dar când, mai ales în războiul acesta, băgă de seamă că mașina poate fi convertită în unealta unor sălbaticе pustiiri, credința lui în puterile mântuitoare ale tehnicii începu să se clatine. Omul de acum e pe cale să-și dea seama că subjugarea prin cuceriri tehnice, a forțelor lumii celei din afară, cuprinde într'însa o primejdie de moarte atâta vreme cât

¹ Aristoteles. Etica Nicomahică. Traducere din limba elină de Tr. Brăileanu. București, 1944. Lei 300.

puterile lumii interioare, puterile sufletului, nu sunt și ele descoperite și dezvoltate sub regimul unei severe discipline morale. Lumea de azi începe să vadă că toate cuceririle civilizației moderne nu rămân folositoare decât în măsura în care mănuiitorul lor, omul, este dublat de o personalitate morală. Aceasta este marea problemă a evului care începe: întoarcerea către realitățile sufletului, încordarea puterilor pentru cunoașterea acestor realități și folosirea lor întru formarea omului moral.

Dublarea specialistului și muncitorului modern cu un om moral constituie singura cheazășie că invențiile tehnice vor fi întrebuințate nu împotriva, ci în acord cu exigențele demnității omenești.

Dacă aceasta este sau pare a fi problema capitală a vremurilor cari se anunță, atunci e la locul său să întâmpinăm cu osebită bucurie talmăcirea în românește a eticii nicomahice. Centrată pe ideea: că în orice om se află ceva divin și anume un suflet rațional, cari prin însăși firea sa tinde către desăvârșire și fericire; că fericirea omenească nu poate fi ajunsă decât prin promovarea spiritului la rang de stăpân asupra tuturor puterilor inferioare ale firii, adică prin virtute, — etica nicomahică constituie pentru cei ce au pe umeri sarcina formării unui om român mai bun, un sfătuitor vrednic de luat în seamă.

Stilul traducerii, puțin cam greoiu. Lucru explicabil de altfel, dacă luăm în considerare greutatea problemelor cari-i alcătuiesc cuprinsul.

Ne-am permite să mai observăm că tocmai pentru ușurarea, întrucâtva, a lecturii traducerii de care ne ocupăm, ar fi fost potrivit ca 'n fruntea fiecăreia din cele zece cărți ale lucrării, să se fi pus câte un titlu, indicând rezumativ cuprinsul.

Dacă Nicomahos și-a putut permite să 'mpartă în zece cărți, aproape egale, opera tatălui, d-l prof. Tr. Brăileanu, în calitate de coleg și prieten al marelui stagirit, și-ar fi putut îngădui și d-sa adaosul acum pomenit, fără teama de a primi vreun reproș din partea aceluia.

D. I. Belu

Prof. Dr. S. VLAD, Sub semnul crucii,

Timișoara, 1944, pag. 41.

Hărțuit de toate incertitudinile, în perspectiva unor totale prefaceri și primeniri sociale, sufletul nostru caută pretutindeni un punct de sprijin și de siguranță.

Scumpă, neprețuită este siguranța aceasta când totul pare că se surpă în jurul nostru.

Oameni și concepții își dispută dreptul de a descifra destinul omului și a găsi forme mai echitabile de viață. În fața acestui efort spre mai bine, pe care fiecare suflet cinstit îl dorește realizat în modul cel mai fericit, Biserica noastră creștină, care are cea mai lămurită și ideală concepție de viață socială, în cadrul învățăturii ei dogmatice și morale, nu poate să rămână impasibilă. Slujitorii altarelor, în spirit irenic, propovăduiesc și apără această concepție creștină. Apărând dreptul de preeminență în ordinea socială a concepției creștine, slujitorii Bisericii nu apără interese particulare și trecătoare, ci un adevăr etern în perspectiva timpului, cu

toată convingerea că pot contribui la realizarea unui progres de autentică valoare umanitară.

Biserica noastră străbună, care veghează cu dragoste maternă, de aproape două mii de ani, la existența neamului nostru, nu ezită să îndrepte privirile credincioșilor ei fii spre luminile eterne ale învățaturii creștine, pentru soluționarea tuturor problemelor care solicită azi spiritul omenesc.

Rostul acesta îl au și paginile lucrării pe care o prezentăm în aceste rânduri.

Editată de Sf. Episcopie a Timișorii, în Biblioteca socială „Semințe în ogrorul vieții“, Nr. 2, broșura P. C. S. Păr. Prof. Dr. S. Vlad, are menirea să popularizeze tezele creștine asupra câtorva dintre cele mai importante probleme sociale.

Urmărind numai adevărul, fără exagerări, autorul caută să arate că de 19 secole, sub semnul crucii s'au propovăduit aproape toate ideile umanitare. Sub semnul crucii s'au propovăduit cele mai frumoase și generoase inițiative și s'au înfăptuit cele mai mărețe lucruri. Sub semnul crucii, sub influența predicii creștine, omul a fost apreciat numai în virtutea calității sale de om și de fiu al lui Dumnezeu, făcându-se abstracție de tot ce i-ar putea adăuga acestei calități ca valoare, rangul, bogăția sau alte distincții de natură exterioară (pag. 6).

Învățătura predicată sub semnul crucii a înălțat femeia la demnitatea pe care o are azi, s'au cucerit drepturi pe seama copilului, s'a desființat sclavajul, etc. La picioarele crucii a învățat omenirea ce este mila. Prin cruce s'a dărâmat zidul despărțitor dintre clasele sociale. Sub semnul crucii s'a creat o civilizație și s'a plămădit o cultură nouă, etc.

Călăuziți de gândurile cuprinse în această lucrare, cetitorii vor avea să mediteze mult și serios asupra binefacerii pe care învățătura creștină a adus-o omenirii. Poporul nostru, mai ales, va trebui să asculte îndemnul de a-și conduce destinele pe drumul croit sub scutul crucii, căci acesta este „alvia naturală, în care trebuie să curgă și mai departe viața acestui neam.“

M. Bănescu

Preot NICOLAE TERCHILĂ, Istoria Filosofiei,

tradusă după Dr. Otto Siebert, revizuită și întregită.

Seria didactică, No. 12, Sibiu, 1943.

Tendinței tot mai accentuate a lumii de azi de a cunoaște ultima cauză a realității, a înțeles să-i răspundă inițiativa — totdeauna binevenită — a I. P. S. S. Dr. Nicolae Balan, Mitropolitul Ardealului, care, sesizând această sete filosofică a veacului, ca și lipsa unui izvor românesc accesibil tuturor, l-a îndemnat pe distinsul profesor de Filosofie și Pedagogie dela Academia Teologică „Andreiană“ din Sibiu, Păr. Dr. N. Terchilă, să traducă Istoria Filosofiei a Dr. Otto Siebert.

Alegerea s'a oprit tocmai asupra acestei cărți, deoarece cuprinde „tot ce trebuie să știe omul cult din istoria filosofiei“, prezentat într-o formă plăcută, iar „expunerea concisă și mai ales omiterea ba'astului științific fac problemele cugetării interesante, atrăgătoare și ușor accesibile nu numai

cercului restrâns de specialiști, ci mai presus de toate marelui public doritor să cunoască eforturile spiritului omenească frământat la cursul veacurilor de veșnic actuala problemă a realității, de taina pe cât de nepătrunsă, pe atât de pasionantă a existenței."

Autorul german urmărește să desvolte interesul general pentru filosofie, căci, după el, dezvoltarea unilaterală a indivizilor, fie în domeniul vieții practice-politice, fie în cel științific-tehnic, fără cunoașterea filosofiei, constituie un pericol pentru omenire. Deaceia rolul filosofiei, „a cărei istorie într'adevăr nu este altceva decât istoria rătăcirilor omenești", o vede autorul în prezentarea „unui mănunchiu de convingeri pentru închegarea și consolidarea vieții spirituale" și în contribuția „la cultura formală a intelectului și la întrebuintarea corectă a legilor logice".

Notăm că Siebert, în 1905, constată că a început „să dispară contrastul declarat între filosofie și teologie, iar problema unei argumentări filosofice a religiei a devenit tot mai actuală". Cartea o recomandă tuturor oamenilor culti, îndeosebi teologilor, iar Păr. Prof. N. Terchilă este animat de creștinescul gând ca această prezentare a istoriei filosofiei „să netezească drumul iscoditorului trudit spre Acela, care în adâncul inimei neli-niștite șoptește tainic și neîncetat: Eu sunt calea, adevărul și viața".

Lucrarea, precedată de o introducere cu arătarea scopului și metodei istoriei filosofiei, a bibliografiei și împărțirii ei, tratează în cinci părți filosofia eleno-romană (p. I), creștină-medievală (p. II), modernă (p. III și IV) și frământările filosofice contemporane (p. V).

Înzestrat cu o vastă pregătire teologică și filosofică, Păr. Prof. Dr. N. Terchilă nu numai că ne-a dat o aleasă versiune românească a acestei cărți, ci a și revizuit-o și întregit-o în mare măsură. Deoarece dela apariția ultimei ediții a lui Siebert (ed. III, 1912) au apărut atâtea nume noi de filosofi, Păr. Prof. Dr. N. Terchilă a completat întreaga bibliografie cu publicațiile mai de seamă în toate ramurile filosofiei, a tratat pe larg (pag. 82—130) epoca patristică și scolastică, având în vedere „exigențele spirituale ale cetitorului român, a cărui concepție de viață se sprijinește prin excelență pe gândirea creștină din epoca patristică și scolastică", iar în p. V, pe care autorul german n'a mai tratat-o, întregeste opera, la zi, cu expunerea filosofiei contemporane.

O bibliografie specială a fiecărei epoci, a filosofilor mai însemnați și a tuturor disciplinelor filosofice, cu menționarea studiilor apărute în românește, completează minunat această prezentare. De un mare folos pentru începători este dicționarul filosofic adăugat la sfârșitul cărții. Lucrarea se termină cu necesarul indice al numelor.

Iată de ce, Înaltului Ierarh inițiator și distinsului traducător și întregitor li se cuvin toate mulțumirile noastre, iar cărții recomandarea călduroasă de a intra în bibliotecile preoților, teologilor, intelectualilor și elevilor noștri, spre a se lămuri asupra „numeroaselor cărări încercate de mintea omenească în căutarea adevărului."

D. O.

Diacon N. M. TUȚĂ, Sfântul antimis — studiu istoric, liturgic și simbolic — teză de doctorat în Teologie.

Tip. Cărilor bisericești, București, 1943.

Tânărul doctor al Facultății de Teologie din Cernăuți, Păr. Diacon N. M. Tuță, a îmbogățit literatura noastră teologică liturgică cu primul și cel mai valoros studiu asupra antimisului. Domeniul atât de vast al Liturgiei, îndeosebi în lămurirea istorică, — filiațiunea actualelor forme și obiecte de cult — este la noi foarte puțin studiată, exceptând doar prezentările din punct de vedere artistic a unor obiecte de cult, făcute în mare parte de cercetători laici. Lucrarea Păr. Tuță, cuprinzând studiul antimisului din punct de vedere istoric, liturgic și simbolic, umple deci un mare gol al literaturii noastre liturgice.

Acest studiu este rodul unor străduiri de ani de zile. Folosind pri-lejul diferitelor sfințiri de biserici, la care lua parte în calitate de diacon al Sf. Patriarhiei, a adunat o bogată și interesantă colecție de antimise vechi. Dacă frumoasa sa colecție de antimise l-a îndemnat să pornească la drum cu entuziasm, lipsa de material documentar pentru timpurile mai vechi, lipsa lucrărilor de specialitate asupra antimisului, i-au cauzat multe greutăți. În adevăr, antimise mai vechi de secolul XVI nu ni s'au păstrat — excepție cel rusească din sec. XII, dacă mai există. Dar nici cele câteva exemplare românești și bulgărești din sec. XVI nu i-au fost accesibile autorului. Aceleași lipsuri și în ce privește studiile speciale asupra antimisului, tratat doar pe scurt în dicționarele, enciclopediile și manualele de liturgică apuseană ca și în manualele de liturgică ortodoxă, afară de cele două studii mai vaste, ale lui C. Nikolski, apărut la Petersburg, 1872 și I. Goșev, Sofia, 1925. Studiul lui C. Nikolski se ocupă mai mult cu antimisele rusești, iar al doilea, — pe care îndeosebi se sprijină Păr. Tuță în partea liturgică — cu cele bulgărești.

Autorul nostru — după o introducere în care ne prezintă succint izvoarele, literatura și dublul aspect al antimisului: obiect de cult și obiect de artă bisericească — își împarte lucrarea, în consecință, în două părți. În prima parte ne expune istoricul și întrebuințarea liturgică a antimisului, iar în partea a doua antimisul ca odor bisericesc și simbolismul lui. În cele 7 capitole ale părții I aflăm ce este și ce rost are antimisul, etimologia și sensul cuvântului antimis (autorul preferă derivarea din elinul *anti* + latinul *mensa*, în sens de „înlocuitor al mesei altarului“) apoi origina antimiselor (pe care o vede în altarele mobile folosite de creștini în timpul persecuțiilor din primele veacuri), sfintele moaște care se pun în antimise, folosirea antimisului la liturghie și în afară de liturghie și, în fine, sfințirea antimiselor.

În partea II a lucrării, contribuția cea mai prețioasă și mai originală a Păr. Tuță, ni se arată materialul din care se fac antimisele, culoarea, forma, dimensiunile, inscripțiile, iconografia și simboalele de pe antimise. În cap. despre inscripțiile și iconografia antimiselor sunt folosite cele 43 de fotografii, minunat reușite, cele mai multe după originalele colecției sale, și care ilustrează admirabil expunerea autorului. Regretăm lipsa anti-

miselor tocmai din Bucovina, unde autorul și-a susținut această lucrare ca teză de doctorat.

În ce privește propunerea autorului din Încheiere, ca să se uniformizeze inscripțiile și iconografia pentru Biserica ort. rom. sau chiar pentru întreaga Ortodoxie, singura deosebire fiind doar semnătura episcopului, nu o împărtășim deoarece este în contradicție cu tradiția noastră ortodoxă; se pot, cel mult, recomanda prin Sf. Sinod câteva modele, care să servească artiștilor ca motiv de inspirație și credem că bogăția și varietatea de tipuri iconografice, reliefată atât de bine de autor, cât și gustul artistic al episcopilor și artiștilor — care nu ne putem gândi să nu consulte studiul Păr. Tuță — vor influența crearea unor tipuri de antimise conform cu vechea și tradiționala noastră iconografie bisericească ortodoxă.

În anexă autorul reproduce două vechi rândueli: *Rânduiala cum se cade să se pue la biserică nou zidită sfântu! antimis și Rânduiala sfințirii antimiselor*. Urmează bibliografia, o listă de prescurtări și indicele celor 43 de figuri din text.

Nu putem încheia această prezentare a lucrării Păr. Tuță fără menționarea minunatei sale execuții tipografice și nu ne îndoiim că acest studiu va fi un imbold pentru fiecare eparhie de a-și aduna cu grijă în muzeele eparhiale vechile antimise și odoare bisericești.

D. O.

Prof. IOVA FIRCA, Cosmogonia biblică și teoriile științifice,

Caransebeș, 1943, pg. 270.

O lucrare de mare valoare științifică.

Autorul studiază în amănunt diferitele teorii științifice cosmogonice și le opune peste tot concepția creștină despre lume și viață.

Într-o documentată introducere, autorul tratează despre renumitul litigiu dintre credință și știință. Cu ocazia aceasta, cele mai diferite și mai interesante probleme sunt atinse și rezolvate într'un mod competent și atrăgător, ca: metoda științelor pozitive [pg. 58 sq.], variabilitatea teoriilor științifice, [pg. 89 sqq.], mărturisiri teiste ale savanților [pg. 131 sqq.], etc. În capitolul II, autorul tratează despre raportul dintre cosmogonia mozaică și cosmogoniile popoarelor din antichitate.

Autorul demonstrează superioritatea cosmogoniei mozaice, care este însușită de creștinism.

În capitolul III, autorul tratează despre „Începutul lumii“. Cu acest capitol se încheie partea I.

Dată fiind marea importanță a problemei tratate, precum și raritatea scrierilor de acest fel, am dori ca autorul să reușească a-și publica și partea II a studiului său.

Ar fi o contribuție singulară în rezolvarea problemelor științifice apologetice de ordin cosmogonic.

P. R.

C. GROFȘOREAN, Banatul de altădată, vol. I,

Timișoara, 1944, pg. 736.

Institutul Social Banat—Crișana, condus cu o rară competență de marele animator bănățean *Dr. C. Grofșorean*, a adunat într'un volum masiv muncă multă și bună de pe ogorul mănios al problemelor sociale, culturale, religioase și istorice al acestui mândru colț de țară.

Actuale și importante, aceste studii aruncă o lumină limpede asupra a o mulțime de probleme, ale căror rădăcini se înfig până în cele mai adânci straturi ale istoriei noastre naționale, pentru ca stufoasa lor coroană să se înalțe de-asupra învolburatelor vremuri ale războiului acestuia apocaliptic și să umbrească viitoarele sedimentări ale păcii.

Banatul poate fi mândru de magistrala operă științifică pe care a publicat-o Institutul Social Banat—Crișana.

Prezentul volum cuprinde următoarele studii prețioase:

Prof. V. Mologna: Contribuții la istoria Românilor bănățeni în evul Mediu.

— *Banatul românesc în epoca migrațiunii popoarelor barbare.*

Insp. gen. I. Negru: Contribuție la cunoașterea Banatului.

Prof. T. Popa: Românii din Banatul medieval.

Prof. Al. Borza: Corelația dintre flora României și Poporul român.

V. Șotropa: Viața Românilor în evul mediu.

Prof. Șt. Manculea: Elemente etnice streine așezate în Banat între anii 1000—1870. etc. etc.

Urăm acestui institut valoros și directorului ei spor la munca aprigă ce și-o are propusă înainte și pe care nu ne îndoiim deloc că va reuși să o realizeze până la capăt spre binele neamului nostru românesc.

P. R.

Anuarul societății „Armonia” pe anul LXII, 1942—1943,

Râmnicu-Vâlcei, 1944, pg. 22, prețul lei 40.

Al 52-lea anuar al uneia dintre cele mai venerabile societăți corale și culturale din iubita noastră țară.

Armonia...

Nume duios de care sunt legate atâtea gânduri nemărturisite, atâtea doruri din nou ofilite, atâtea tristeți și atâtea amărăciuni...

S'a depus acolo o muncă titanică, s'a ars pe-un altar sfânt simțire, gândire, vorbă și viers românesc și mai ales s'a cântat...

S'a cântat, așa cum știe să cânte Arboroseanul!

Dela cel mai mare, dela președinte, și până la cel mai mic, până la umilul membru, fiecare a tremurat, ca o strună gîngășă, sub arcușul meșter al simțirilor noastre, nobile și adânci, cum puține sunt sub soare.

Sufletul mare și inima largă a președintelui actual al acestei societăți, *Dr. Leca Morariu*, a făcut adevărate minuni în decursul anului al 52-lea: 13 Academii, 7 incidentale colaborări, 1 șezătoare, 3 mari concerte, 1 presidare a unui concurs de coruri populare și 1 vitrină Porumbescu.

Iată un bilanț strălucit al „Armoniei”, pentru care întregul comitet merită sincerele noastre felicitări și urări de bine.

P. R.

*NICOLAE PETRESCU, Primitivii. Organizare —
Instituții — Credințe — Mentalitate.*

București (Casa Școalelor), 1944, pp. 506, lei 400.

Despre popoarele primitive, la noi s'a scris puțin. Câteva publicații ale decedatului academician Prof. I. Simionescu, plecând dela concluzii de-ale școalei evoluționiste (Omul primitiv. Cum era? în: Cunoștințe folo-sitoare, Seria A. Nr. 1; Omul neolitic, în: Cunoșt. fol. Seria A. Nr. 83; și Popoare primitive de azi, în Cunoșt. fol. Seria A. Nr. 84), cum și stud. ile dlui Prof. Dr. V. G. Ispir (Ideea de Dumnezeu în Țara Masalilor, în: Studii Teologice, București, An I, Nr. 1, 1929, pp. 15—47; Ideea de Dumnezeu în Uganda, în: St. Teol. An II, Nr. 1, 1931, pp. 99—146; și Religia și cultura africană, în: St. Teol. An III, Nr. 2, 1932, pp. 128—139), la care se adaugă cercetările apologetice ale Pr. Ioan Mihălcescu, actualul mitropolit al Mol-dovei (Curs de Teologie fundamentală sau Apologetică, vol. I., București, 1932, pp. 186—276), sunt aproape singurele lucrări în acest atât de inter-esant domeniu.

De aceea studiul dlui N. Petrescu, împlinește un mare gol. Bazat pe o „experiență personală” cum și pe un „material adunat într'un răstimp de peste două decenii”, caută să împace și să pună la contribuție atât teo-riile „școalei istorice”, cât și a celei „difuzioniste” ori „evoluționiste” (pp. V—VI). Cele 506 pagini ale acestei prețioase contribuții cuprind XVIII mari capitole: Problema primitivilor, Elementele organizării, Totemismul, Organi-zarea politică, Ierarhie și guvernare, Familia, Căsătoria, Sistemul de rudenie, Conduita față de rude, Situația femeii, Justiția, Proprietatea, Magia, Religia, Mentalitatea primitivă, Concepții morale și obiceiuri, Supraviețuiri și para-tele, Primitivii și difuziunea civilizației.

Deși toate problemele sunt interesante și atrăgătoare, voim să popo-sim puțin la cea a religiei. Dl Petrescu stabilește încă dela început: „este un fapt cunoscut că și ce'e mai înapolate grupuri de oameni au o religie” (p. 306). Prin aceasta deci se înlătură fantezistele teorii ce până nu de mult circulau asupra timpului apariției religiei. „Concepțiile religioase ale primitivilor corespund unei dispoziții generale a naturii omenesti” iar „ase-menea concepții sunt alcătuite din aceleași elemente ca și religia popoa-relor civilizate” (p. 307). Important ar fi de știut dacă în ceea ce privește ideea de Dumnezeu, monoteismul e anterior politeismului? După ce autorul arată că „nu se poate nega faptul că la cei mai mulți primitivi se întâl-nește necesitatea de a privi un zeu, a fi de-asupra celorlalți și a-i atribui funcțiuni supreme” (p. 348; cf. și pp 348—352), spune totuși că „ipoteza după care religia ca și alte instituții în viața primitivilor, ar fi supraviețuirea degenerată a unor forme superioare, e mai puțin probabilă. Căci datele cunoscute ale trecutului omenirii în genere și a primitivilor în deosebi, nu îndreptățește să credem că un astfel de trecut a fost superior.” (p. 364). Nu știm întrucât această afirmație pare a fi cea mai accesibilă. Însăși autorul o dă cu o nuanță de probabilitate. Chiar și dl Dr. V. G. Ispir se întreabă: „cine poate ști care-o fi fost forma originală a religiunii?!” (Ideea de Dumnezeu în țara Masalilor, op. cit. pag. 47). Oricum, credem că pentru noi e mai bine a rămâne la datele teoriei teologico-filosofice, susținută

destul de convingător de Pr. I. Mihălcescu (op. cit. pp. 170—175). „Teoria filosofico-teologică se pronunță în ce privește prima formă de religiune a omenirii, pentru teoria depravațiunii, adică admite că religiunea curată, înaltă, spirituală și atât de perfectă cât se putea față de gradul de dezvoltare intelectuală a primilor oameni. Temelia acestei forme înalte de religiune trebuie căutată numai în om, care, ca produs imediat al bunătății dumnezeiești, era înzestrat cu facultăți sufletești, deși nu dezvoltate în mare grad, dar totuși capabile de orice dezvoltare, luminate și integre, pentru că nu fusese încă atins de otrava distrugătoare a păcatului, ci trebuie căutată și în Dumnezeu, și mai ales în Dumnezeu, ca Creatorul prea înțelept, prea bun și atotputernic al omului... Ce privește dezvoltarea mai departe a religiunii, în special în ce privește timpul care cade în limitele istoriei, aici atât teoria depravațiunii cât și a ameliorațiunii se aplică la fapte, a căror realitate nu poate fi contestată de nimeni” (pp. 172—173; cf. și Dr. Vasile Suciu, *Teologia dogmatică fundamentală*, vol. I; *Apologetica creștină*, ed. II, Blaj, 1927, pp. 120—136).

Aceasta însă nu scade cu nimic valoarea cărții dlui N. Petrescu, a cărei lectură poate îmbogăți mult cultura oricărui cu cunoștințe din cele mai interesante.

Diacon N. Corneanu

NOTE

Episcopiile ortodoxe din

Ardealul eliberat

Oradea Mare, Clujul, Sighetul Maramureşului...

Trei episcopii ortodoxe, dintre care una a fost desfiinţată în timpul celor patru ani de opresiune cruntă, iar alte două au agonizat sub jugul mărturisirii însângerate, acolo acasă la noi, dar sub pumnul zdrobitor al unui duşman milenar...

Trei episcopii ortodoxe, trei nume ce ne grăesc atâtea... Numai rezistenţă tenace, numai dârzenie aprigă, numai fervoare aprinsă în slujba lui Hristos...

Trei episcopii ortodoxe, în frunte cu trei episcopi ortodocşi, vrednici apostoli ai Bisericii şi ai neamului românesc.

P. P. S. S. Nicolae Colan, Nicolae Popovici şi Vasile Stan, trei nume ce-ţi umplu pieptul de mândrie şi ochii de lacrimi, căci ei reprezintă suferinţele şi aspiraţiile de mai bine ale neamului nostru obidit din Ardeal.

P. R.

Calendarale ortodoxe

Tipărirea calendarelor de către Biserică s'a născut dintr-o necesitate ritualistică: stabilirea sărbătorilor, a evangheliilor, apostolului şi a glasurilor, apoi s'a împletit cu propovăduirea cuvântului prin scris, aşa că părţi strict calendaristice i s'a adaus o parte bogată literară şi

de propagandă religioasă. S'a ajuns, astfel, la înfăţişarea frumoasă a calendarelor ortodoxe de astăzi, care-ţi bucură sufletul cu cuprinsul lor variat, atunci când apar.

Ele împlinesc, în bogata floră calendaristică, o lipsă ce se dovedeşte a fi din an în an mai acută, întrucât diferitele almanahuri, dela cele mai serioase şi mai ştiinţifice până la cele mai neserioase şi mai humoristice, au eliminat cu totul din cuprinsul lor preocupările religioase, de multe ori numai cu numele fiind calendare, deoarece le lipseşte până şi îndătinatul răboi al celor 365 de zile.

Salutăm, de aceea, an de an, cu adevărată bucurie apariţia calendarelor ortodoxe, dela centrele noastre episcopale şi mitropolitane.

Roadă ce-o aduc ele în satele noastre este nepreţuită.

Ajunge să spunem că 'n unele case de gospodari calendarul este singura carte ce se citeşte tot anul, pentru ca fiecare dintre noi să-şi dea seama ce înseamnă ca acel calendar singuratec din acea casă să fie un calendar creştin.

Calendarul eparhiei noastre, numit „*Calendarul Românului*” a intrat de mult în toate casele Bănăţenilor noştri.

P. R.

CRONICĂ

Eliberarea Clujului

Cetatea românismului ardelean, Clujul, a fost eliberat.

Îndemn

Mitropolitul Leningradului, și Novgorodului, *Alexie*, locuitor al scaunului patriarhal al Bisericii ortodoxe ruse, a adresat un îndemn către fețele bisericești și credincioșii români.

Acest îndemn s'a bucurat de un răspuns din partea patriarhului țării, *I. P. S. Sa Nicodim Munteanu*, și de altul din partea înalților ierarhi ai Ardealului, în frunte cu *I. P. S. S. Dr. Nicolae Bălan*.

Noua Societate a Națiunilor

Din Washington s'au făcut cunoscute, în linii generale, condițiile în care va funcționa viitoarea Societate a Națiunilor, așa cum s'a hotărât la Dumbarton Oaks. Deosebirile de vechea organizație nu sunt esențiale.

Moaștele sf. Paraschiva

Moaștele sf. Paraschiva au fost aduse îndărăt la Iași, de pe drumurile pribegiei.

Redarea libertății religioase

baptiștilor și adventiștilor

Sectele religioase au primit deplină libertate de-a propovădui și de-a face prozeliti.

† Arhiepiscopul de Canterbury

Arhiepiscopul de Canterbury a murit, în urma unui atac de cord, în 25 Oct. 1944.

Legile rasiale

Legile rasiale, privitoare la asociațiile religioase (secte), la cultul mozaic și la trecerile confesionale, sunt abrogate.

Alegeri în U. S. A.

Di Franklin Roosevelt a fost ales, pentru a patra perioadă de 4 ani, președinte al Statelor Unite.

Drapelul

La Lugoj a reapărut Drapelul lui Valer Braniște. Urâm acestui venerabil confrate succes și viață lungă!

† Charles Diehl

Marele bizantinolog Charles Diehl a murit în 3 Noembrie 1944.

† Alexis Carrel

Marele savant medic Alexis Carrel a murit în 5 Nov. 1944.

Doi oameni mari au părăsit umanitatea în clipele cele mai tragice.

Ministrul Cultelor

La ministerul Cultelor, despărțit de cel al Culturii, a avut loc, în 15 XI 1944, instalarea noului ministru dl *Gh. Pop*.

DSa a declarat, între altele: „România, ca stat național, nu va putea să negligeze Biserica și socotesc că nicio dată nu va putea fi vorba la noi de o separațiune a Bisericii de Stat”.

P. R.

Bibliografie teologică

- Amghel, V.*, Creștinism și păgânism, București, R. Cioflec, 1944.
- Bănescu, M.*, Prof. acad. Dr., Spre noua ordine socială, Caransebeș, 1943.
- Bodogae, T.*, Prof. univ. Dr., Din istoria Bisericii ortodoxe de acum 300 de ani, Sibiu, Seria didactică, 1943.
- Branște, E.*, Diacon, Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila, București, 1943.
- Bulnariu, Gh.*, Preot, Coborîri în adânc... București, 1943.
- Călugăr, D.*, Conf. univ., Preocupări catehetice, Seria didactică, Nr. 14, Sibiu 1944.
- Cotoșman, Gh.*, Prof. acad. Dr., Din trecutul episcopiei Timișorii, Timișoara, 1943.
- Criveanu, Nifon*, Mitr. Olteniei, În grădina Ghetsimani, Craiova, 1944.
- Diamandi, Sterie*, Fiul lui Dumnezeu — Fiul Omului, vol. III, București, 1943.
- Iftimie, Gh.*, Lucian Blaga și Creștinismul românesc, Iași, 1944.
- Marcu, Gh. T.*, Prof. univ. Dr., Un temei documentar al istoricității cărților Noului Testament: Fragmentul Muratori, Sibiu, 1944.
- Mateiu, I.*, Prof. univ. Dr., Opera școlară a Mitropolitului Șaguna, Brașov, 1944.
- Netea, V.*, Dela Petru Maior la Octavian Goga, București, 1944.
- Nica, A.*, Arhim. Dr., Viața religioasă în Transnistria, Chișinău, 1943.
- Rezuș, P.*, Prof. acad. Dr., Știința mărturisitoare de Dumnezeu. O încercare de filosofie creștină a științei, Caransebeș, 1944.
- Sârbu, C.*, Conf. univ. Dr., Natura și valoarea timpului, Sibiu, 1944.
- Savin, I. Gh.*, Prof. univ. Dr., Apologetica. Vol. II, București, 1943.
- Șesan, N.*, Prof. univ. Dr., Curs de drept bisericesc universal, Ed. IV, Cernăuți, 1943.
- Stan, L.*, Prof. univ. Dr., Dreptul și gândirea românească, Brașov, 1943.
- Stăniloae, D.*, Prof. univ. Dr., Iisus Hristos sau restaurarea omului, Sibiu, 1943.
- Vasilescu, E.*, Prof. univ. Dr., Introducere în filosofie, București, 1943.
- Vintilescu, P.*, Prof. univ. Dr., Liturgia în viața românească, București, 1943.
- Vizirescu, M. Pan*, Poesia noastră religioasă, Cluj, 1944.
- Vonica, Nicolae*, Viața și pilda sf. Ioan Botezătorul, Sibiu, 1944.

Cuprinsul „Altarului Banatului” pe anul 1944

I. Studii și articole

Pagina:

<i>Ancușa, Romul G, prot. stavr.</i> — Lumina noastră este Hristos	4
<i>Bănescu, M., Dr. prof. acad.</i> — Monografia sociologică un mijloc de cunoaștere a parohiei	42
— Actualitatea ortodoxiei	191
— Pătimizește răul dar slujba ta fă-o deplin	288
<i>Belu, I. D., Dr. prof. acad.</i> — Despre necesitatea revizuirii și întregirii moralei teologice	444
<i>Bulea, I. Gh., prof.</i> — Omul providențial în istorie	291
<i>Busuioc, L., Dr. Arhim.</i> — Creștinismul, religia progresului	6
— Forța de care avem nevoie astăzi	263
<i>Câmpianu, I., rev. ep.</i> — Mișcarea sectară în eparh'ia Caransebeșului 381, 456	
<i>Cândea, Sp., Dr. prot.</i> — Apostolatul tinereții	175
<i>Chialda, M., Dr. prof. acad.</i> — Legea lui Dumnezeu în psalmul . 119, 35	
— Patimile și jertfa Mântuitorului după V. T.	196
— Doctrina V. T. despre nemurire	368
<i>Corneanu, C., Dr.</i> — Episcopul Ioan Popasu	428
<i>Corneanu, N., diac.</i> — Problema sufletului la scriitorul patristic Arnobiu de Sicca	387
<i>Corneanu, N., cons. ep.</i> — La „Altarul Banatului”	17
<i>Cotoșman, Gh., Dr. prof. acad.</i> — Din istoria contemporană a eparhiei Caransebeșului	21, 98
— Viața românească în Banatul Timișan în Evul Mediu	184, 280
— Străvechile organizații de stat slavo-române din Banat	448
<i>Jumanca, P., insp. șc.</i> — Ion Mărilă	271
<i>Moaca, A., cons. ref. î. r.</i> — Lipsa de morală	19
<i>Muntean, Z., Dr. prof. acad.</i> — Familia bănățeană	13
† <i>Olariu, Iosif Iuliu, Dr. fost rector</i> — Curs de Teologia pastorală	438
<i>Redacția</i> — Destinul preoției	93
— Învierea Domnului	149
— Calvarul refugiei	261
— Pacea popoarelor	327
— Infrățirea oamenilor	425

<i>Rezuș, P., Dr. prof. acad., — Prolegomene la o istorie a filosofiei religioase românești</i>	49
— Antichități caransebeșene	109
— Apologeți bucovineni	215
— Filosofia confesiunilor creștine	297
— Circulația dogmatică interconfesională	340
— Problema posibilității și a necesității în Teologia fundamentală	462
<i>Rudneanu, C., prof., — Morala naturală și cea supranaturală</i>	96
<i>Toma, P., secr. ep., — Ceva despre misiunea unei reviste bisericești</i>	32
— Colaborarea Bisericii cu Consiliul de patronaj	203
<i>Turcan, V., prof. acad., — Șagunismul</i>	105
<i>Tursa, O., spir. acad., — Meditații despre bine și conștiință</i>	46
<i>Veniamin Nistor, Episcopul Caransebeșului, — Către cetitori</i>	1
— Chestiunea denatalității în Banat	152

II. Comentarii

<i>Cotoșman, Gh., Dr. prof. acad., — Contribuții la înțâietatea la slujbe</i>	478
<i>Gherasim, O., preot, — Antinomiile veacului nostru: creație distrugere</i>	398
<i>Rezuș, P., Dr. Prof. acad., — Scientism</i>	58
— Distructivism filosofic	59
— Manualele didactice	60
— Nudism și pornografie	62
— Atitudinile ortodoxe	122
— Biserica în fața păcii	123
— O catedră de filosofie creștină	124
— Limba liturgică	126
— Elogiul științei credincioase	231
— Indiferentism religios	233
— Biserica și bombardamentele	313
— Extrem-orientul religios	315
— Amurgul unei civilizații	316
— Vitalismul chimic	397
— Ziaristica în slujba Bisericii	475
— Actualitatea predicii	475
<i>Scalat, O., Dr., — Proști și nebuni</i>	400
<i>Serafin, I., prot. mil., — Din nou despre limba liturgică</i>	476

III. Probleme actuale

<i>Busuioc, L., Dr. Arhim., — Les Allemands tels qu'ils sont</i>	471
<i>Bănescu, M., Dr. prof. acad., — Ziarul pastoral</i>	467
<i>Câmpianu, I., rev. ep., — Legislația sectară</i>	311

<i>Gherga, T. V., preot, — Sfințirea „Paștilor”</i>	225
<i>Nichifor, Pr., — Întăietatea la slujbe în sobor a clericilor de rang egal</i>	118
<i>Rezuș, P., Dr. prof. acad., — Adeveratul bănățenism</i>	308
<i>Roșca, T., prot. — Apel</i>	121
— Impărtășirea preoților la liturghia celor mai înainte sfințite	229
— Sfințirea bisericii	392
<i>V., — Chestiunea împărtășirii preoților la slujbele în sobor</i>	229
— Parastasul	470

IV. Portrete ortodoxe

<i>Onciulescu, D., prof. — Dimitrie Țichindeal</i>	482
<i>Rezuș, P., Dr. prof. acad., — Prof. univ. Dr. Vasile Loichița</i>	65
— Rector Dr. Dumitru Stăniloae	66
— Arhiereul Filaret Musta	128
— Vlădica Ioan Popasu	235
— Mitr. Dr. I. Mihălcescu	319
— Prof. Dr. N. Crainic	321
— Mitr. Silvestru Morariu	403
— Rectorul Dr. Iosif Olariu	404
<i>Turcan, V., prof. acad., — Prot. Dr. Gh. Popovici</i>	237

V. Lecturi morale

<i>Busuioc, L., Dr. Arhim. — Cine va arunca prima piatră ?</i>	406, 486
--	----------

VI. Note

<i>M. B. — Un monument lui I. Popovici Bănățeanul</i>	86
<i>P. R. — Altarul Banatului</i>	85
— Facultăți de teologie	85
— Cuprinsul altarului Banatului	141
— Un congres al profesorilor de teologie	142
— Bibliotecile I. P. Sf. Mitropolit Nicolae	254
— Existența unei reviste	255
— Pastorală refugiaților	331
— Buletin bibliografic teologic	332
— Candela jubilară	419
— Suferințe ardelene	420
— Episcopiile ortodoxe din Ardealul eliberat	503
— Calendarele ortodoxe	503

VII. Concurs de predici

Pagina :

R. — Indrumări	143
--------------------------	-----

VIII. Recensii și note bibliografice

<i>Bănescu, M., Dr. prof. acad., — Omul cel nou</i>	246
— Organizații și instituții bisericești	325
— Sub semnul Crucii	493
<i>Belu, I. D., Dr. prof. acad., — Etica nicomahică în românește</i>	492
<i>Cândea, Sp., Dr. prot., — Lespezi de altar</i>	240
<i>Chialda, M., Dr. prof. acad., — Ontologia juris</i>	77
— Hristos în V. T.	411
— Evanghelia în războiu	415
<i>Corneanu, N., diac., — Un mythe apologetique</i>	79
— Les plus belles pages de Pasteur	138
— Paisie, starețul măn. Neamțu	252
— Récits d'un pèlerin russe	328
— Primitivii	499
— Introduction à Tagore	418
<i>Muntean, Z., Dr. prof. acad., — Sf. Scriptură și interpretarea ei în opera sf. Ioan Hrisostom</i>	135
— Introducere în epistola către Filipeni	245
<i>Onciulescu, D., Dr. prof., — Istoria filosofiei</i>	494
— Sfântul antimis	496
<i>Rezuș, P., Dr. prof. acad., — Istoria vieții bis. a Românilor</i>	70
— Curs de drept bis. universal	71
— Sextologie	72
— Apologetica	73
— Elemente fundamentale de educație creștină	74
— E posibilă o reabilitare a Inochentismului	75
— Curs de tipic preotesc	76
— Reviste	82
— Caastivul de hirotonii al episc. Rădăuțului	130
— Introducere în Teologia pastorală	131
— Memoriale vitae sacerdotalis	132
— Iutirea față de aproapele	133
— Filsofia creștină	136
— În grădina Ghetsimani	243
— Episcopia Rădăuților	244
— Marile religii	248
— Viața religioasă în Transnistria	248
— Scisori către un preot	249
— Mnava—Dharma—Sastra	250

<i>Rezuș, P., Dr. prof. acad., — Fiziologie filosofică</i>	251
— Les clés du royaume	253
— Acatistul și paraclisul	323
— Cărțile liturgice din Bucovina	324
— Bune Vestiri	324
— Mergeți și propovăduiți	327
— Marele teolog Dr. Iosif Iuliu Olariu	410
— I. Petrovici apologet creștin	410
— Preoți de mir adormiți în Domnul	412
— Cercetări. Probleme școlare confesionale	413
— Natura și valoarea timpului	413
— Materia și viața	414
— Pământul și istoria sa	416
— Anuarul XX (II)	490
— Cosmogonia biblică	497
— Banatul de altădată	498
— Anuarul LII al Armoniei	498
<i>Turcan, V., prof. acad., — Cer și pământ</i>	415
— Întâia carte de învățătură	417

IX. Cronică

<i>P. R., —</i>	87, 144, 257, 334, 421, 502
<i>V. T., —</i>	146

X. Bibliografie teologică

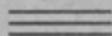
Liste de cărți	92, 148, 260, 336, 424, 503
--------------------------	-----------------------------

XI. Redacționale

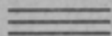
Diverse	147
-------------------	-----

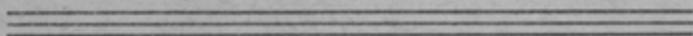
Onor. Domni sunt rugați a ne trimite abonamentul, pe adresa administrației revistei.

Manuscrisele se vor trimite din vreme. Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Ordinea articolelor e determinată de necesități tehnice, nu de alte considerațiuni.

Din cauza scumpirii tiparului și hârtiei suntem obligați a majora abonamentul anual la 1500 lei
Pentru instituții 3000 lei
Un număr 250 lei

3
4
2 m3 ~ W

ANTICIPAÇÃO
LEI 4